

Saara Repo

MINITALO RATKAISUNA KASVAVAN KAUPUNGIN TIIVISTÄMISEEN

Tampereen kaupungin asiantuntijoiden näkemyksiä
pientaloalueiden täydennysrakentamisesta Tampereella

TIIVISTELMÄ

Saara Repo: Minitalo ratkaisuna kasvavan kaupungin tiivistämiseen: Tampereen kaupungin asiantuntijoiden näkemyksiä pientaloalueiden täydennysrakentamisesta Tampereella
Pro gradu -tutkielma, 68 sivua, 1 liitesivu
Tampereen yliopisto
Ympäristöpolitiikka ja aluetiede
Toukokuu 2021

Täydennysrakentaminen on olennainen osa tämän päivän kaupunkisuunnittelua kasvavissa kaupungeissa, kuten myös Tampereella. Täydennysrakentamisen avulla pyritään tiivistämään olemassa olevaa kaupunkirakennetta ja vastaamaan kasvavaan asuntotarpeeseen. Pientaloalueiden täydennysrakentaminen jää toisinaan täydennysrakentamisen keskustelussa paitsioon, vaikka erityisesti jälleenrakennuskauden pientaloalueilla on usein myös täydennysrakentamisen potentiaalia. Pientaloalueita on vuosien varrella täydennetty ennen kaikkea tontteja jakamalla, mutta uudenaikaisena täydentämisen tapana on viime vuosina hyödynnetty myös minitaloja. Tässä tutkimuksessa minitalolla tarkoitetaan pienikokoista omakotitaloa.

Tutkimuksessa käsitellään Tampereen kaupungin asiantuntijoiden näkemyksiä pientaloalueiden täydennysrakentamisesta ja minitaloista uudenlaisena täydennysrakentamisen keinona. Tutkimuksessa keskitytään ennen kaikkea tarkastelemaan, millä tavoin minitalo haastaa totuttuja kaupunkisuunnittelun käytäntöjä eli regiimejä. Tutkimuksessa pohditaan myös millaista uudenlaista toimijuutta ja toimintatapojen määrittelyä täydennysrakentaminen minitalojen avulla kaupungilta vaatii. Teoreettisena viitekehyksenä tutkimuksessa on hyödynnetty rakennesiirtymien teoriaa sekä toimijuuden ja kokeilun käsitteitä.

Tutkimusta varten haastateltiin kolmeatoista Tampereen kaupungin viranhaltijaa ja toimihenkilöä, jotka ovat nykyisessä tai aiemmassa tehtävässään Tampereen kaupungilla työskennelleet pientaloalueiden ja omakotirakentamisen kanssa. Kyseessä on kvalitatiivinen tutkimus, joka on toteutettu aineistolähtöisesti. Aineiston analysoinnissa on käytetty apuna sisällönanalyysin keinoja.

Tutkimus esittää, että minitalo uudenlaisena täydennysrakentamisen keinona haastaa nykyistä pientaloalueiden suunnitteluprosessia ja vaatii kaupungilta vahvempaa oman toimijuuden määrittelyä, kaupungin eri yksiköiden välistä yhteistyötä sekä täydennysrakentamiseen liittyvän sääntelyn tarkastelua. Tutkimuksen mukaan suunnitteluprosessissa on myös tärkeää tunnistaa minitalo täydennysrakentamisen työkaluna. Asiantuntijoiden näkemysten mukaan minitalon hyödyt täydennysrakentamisessa näyttäytyvät ennen kaikkea tiiviin kaupunkirakenteen edistämässä sekä asumisen kehittämisessä.

Avainsanat: kaupunkisuunnittelu, täydennysrakentaminen, minitalo, rakennesiirtymien teoria, toimijuus

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck –ohjelmalla.

SISÄLLYSLUETTELO

1 JOHDANTO	1
1.1 Tutkimustehtävä ja tutkimuksen tavoitteet	3
1.2 Tutkimuksen rakenne	5
2 KAUPUNKISUUNNITTELUPROSESSI TUTKIMUKSEN KOHTEENA	6
2.1 Minitalot täydennysrakentamisessa	7
2.2 Rakennesiirtymien teoria kaupunkisuunnittelun kontekstissa	13
2.3 Toimijuus kaupunkisuunnitteluprosessissa	16
2.4 Kokeileva kaupunkisuunnittelu ja asuminen	22
3 AINEISTO JA MENETELMÄT	25
3.1 Aineiston kuvaus	25
3.2 Aineiston analysointi	26
3.3 Tutkijan asema	28
4 SUUNNITTELUPROSESSIN KOETINKIVET PIENTALOALUEIDEN TÄYDENNYSRAKENTAMISESSA	29
4.1 Minitalon tunnistaminen täydennysrakentamisen työkaluna	30
4.2 Toimijuus suhteessa asukkaaseen	42
4.3 Poikkihallinnollinen yhteistyö	51
4.4 Sääntelyn ja kokeilun välinen suhde	54
5 JOHTOPÄÄTÖKSET	60
6 LÄHTEET	64
LIITE 1. HAASTATTELURUNKO	69

1 JOHDANTO

Kaupungistuminen on globaalisti yksi merkittävimpiä yhteiskunnallisia muutostrendejä ja yhä enenevässä määrin väestö keskittyy kaupunkeihin. Suomessa kasvu keskittyy selkeästi tietyille kaupunkiseuduille kuntien jakaantuessa entistä vahvemmin muuttovoittoisiin ja muuttotappiollisiin kuntiin. Vuonna 2040 on tuoreiden ennusteiden mukaan vain kolme kaupunkiseutua, Helsinki, Tampere ja Turku, jotka osoittavat selkeää väestönkehityksen kasvua. Merkittävimpänä kasvun veturina toimii Helsingin kaupunkiseutu, mutta Tampereen kaupunkiseutu kasvaa myöskin merkittävästi, jolloin vuonna 2040 seudulla asuisi jo noin 438 000 asukasta. (MDI 2019.)

Tampere siis kasvaa tällä hetkellä erittäin nopeasti. Kaupungin kasvutavoitteena vuosille 2018–2021 on noin 3000 uutta asukasta vuosittain ja vuonna 2030 Tampere saattaa olla jo lähes 300 000 asukkaan kaupunki. (Tampereen kaupunki 2017.) Kasvupaineet asettavat monia haasteita kaupunkisuunnittelun eri osa-alueille. Maankäytön ja asuntopolitiikan osalta asuntokapasiteettia tulisi lisätä, mutta samanaikaisesti tulisi pitää huolta hallitusta kehityksestä ja asumisen laadusta. Kuten muissakin nopeasti kasvavissa kaupungeissa, myös Tampere on haasteen edessä siinä, että kaupungin rajat alkavat tulla vastaan ja uutta rakentamista ei voi tai ei ole kannattavaa levittää laajemmalle.

Täydennysrakentaminen on viime vuosikymmeninä lisääntynyt merkittävästi ja vahvan kasvun kaupungeissa se on tärkein uuden rakentamisen tapa. Täydennysrakentaminen on yksi niistä keinoista, joiden avulla asuntotuotantoa saadaan kasvatettua olemassa olevaa yhdyskuntarakennetta tiivistämällä. Täydennysrakentamisen avulla pystytään hyödyntämään kaupunkialueiden hukkatiloja ja parhaimmillaan luomaan kestäviä ja viihtyisiä elinympäristöjä sekä ympäristöystävällisempää yhdyskuntarakennetta.

Tampereen kaupungin asunto- ja maapolitiikan linjausten 2018–2021 mukaan uudesta asuntorakentamisesta suurin osa tullaan toteuttamaan täydennysrakentamisena. Vaikka täydennysrakentamisen kapasiteetista iso osa toteutetaan kerrostalorakentamisen avulla, on myös pientalovaltaisten alueiden täydennysrakentaminen huomioitu kaupungin linjauksissa. Kaupungin tavoitteena on pyrkiä edistämään pientaloalueiden täydennysrakentamista muun muassa kevyempien

menettelytapojen mahdollistamisena alueiden maankäytön suhteen, jolloin myös tontin vuokraoikeuden haltijalla olisi paremmat edellytykset aloittaa täydennysrakentamisprosessi. (Tampereen kaupunki 2017.)

Pientaloalueita on perinteisesti täydennetty tonttien jakamisen ja perinteisen uudisrakentamisen avulla, mutta yhtenä täydennysrakentamisen vaihtoehtona on kuitenkin viime vuosina keskusteltu myös pienistä omakotitaloista, eli minitaloista. Minitalo on ilmiönä kasvanut nopeasti ja erityisesti kansainvälisesti erilaiset minitalon muodot ovat suosittuja ja tuoneet uusia vaihtoehtoja asumiseen. Minitalolle ei ole olemassa selkeää, yksiselitteistä määritelmää, mutta oman tutkimukseni kontekstissa minitalolla tarkoitetaan pienikokoista omakotitaloa, joka on erillis- sekä pysyväisrakennus.

Kiinnostuin minitaloista ensimmäisen kerran vuonna 2015, kun tutustuin arkkitehti Olli Enteen Yksiö Puutarhassa -projektiin. Enne rakensi pienen, 48 neliön kokoisen omakotitalon Vantaalle Korsoon ja projekti sai valmistuttuaan paljon mediahuomiota Suomessa (Enne 2017). Mielestäni projekti oli kiinnostava useastakin syystä. Pientaloalueiden roolia täydennysrakentamisen keskustelussa ei tuoda kovin usein esille ja pientaloalueiden potentiaali saatetaan sivuuttaa kerrostalorakentamisen rinnalla. Projekti myös mielestäni rikkoi kiintoisasti perinteistä ajatusta omakotitalosta ja omakotiasumisesta. Pientaloalueet ovat jossain määrin hyvin homogeenisiä alueita, jotka tarjoavat asumismahdollisuuksia vain rajatulle asukaskunnalle, kuten esimerkiksi lapsiperheille. Yksinasuvien tai pariskuntien asumismahdollisuudet pientaloalueilla ovat usein rajatummalla.

Projekti sai minut myös pohtimaan enemmän sitä, millä tavoin minitaloja täydennysrakentamisen keinona voisi hyödyntää enemmän sekä millaisia haasteita niihin liittyy. Enne (2017) toi työssään esille pienen omakotitalon potentiaalın täydennysrakentamisessa. Tarkastelen omassa työssäni sitä, millä tavoin Tampereella kaupungin asiantuntijat suhtautuvat minitaloon täydentämisen työkaluna ja millaisia tekijöitä pientaloalueiden täydennysrakentamiseen kaupunkisuunnittelun näkökulmasta liittyy.

Tampereella on eri ikäisiä pientaloalueita. Kantakaupungin läheisyydessä sijaitsee jälleenrakennuskauden suojeluasemakaava-alueita sekä muita jälleenrakennuskauden pientaloalueita. Kaupungista löytyy myös uudempia 1970-luvun jälkeisiä alueita ja tuoreimmat kaavoitetut pientaloalueet Tampereella ovat Kämmenniemi, Vuores, Hervantajärvi sekä Ojala, jossa rakentaminen on käynnistymässä. Tässä tutkimuksessa keskityn kuitenkin erityisesti vanhoihin,

jälleenrakennuskauden pientaloalueisiin ja näillä alueilla omakotitontteihin. Jälleenrakennuskauden pientaloalueet ovat rakentuneet 1940–1950-luvuilla ja niille ominaista on suhteellisen iso tontin koko. Monia isoimpia tontteja onkin vuosien varrella jo jaettu. Osa alueista on myös selkeästi kerrostuneempia, mikä tekee niistä joustavampia muutoksille, mutta joukossa on myös suojelukaava-alueita, joissa uutta rakentamista koskevat tiukemmat määräykset.

Pientaloasuminen on edelleen hyvin suosittua ja asumispreferenssitutkimuksissa pientaloasuminen ja haave omasta omakotitalosta näyttäyty edelleen vahvana. Kiinnostus omakotiasumiseen on myös Tampereella ollut vahvaa ja omakotitontteja onkin ollut kysyntään nähden liian vähän tarjolla. Uudet asuinalueet vastaavat osaltaan tonttikysyntään, mutta vuosittain vain pieni osa kaupungin omakotitonttia hakeneista lopulta saa tontin.

Tarve pientalotonttien lisäämiselle puoltaa myös osaltaan pientaloalueiden täydentämistä. Täydennysrakentaminen ei kuitenkaan ole ongelmaton rakentamisen tapa, vaan siihen liittyy monenlaisia herkkyyksiä. Pientaloalueet erityisesti omanlaisinaan asumisympäristöinä ovat haastavia kehittämisen kohteita. Kaavoituksen luomat raja-aidat ja käytännön rakentamisen esteet vaikuttavat omalta osaltaan suunnitteluun ja rakentamiseen.

1.1 Tutkimustehtävä ja tutkimuksen tavoitteet

Tässä tutkimuksessa etsin vastauksia siihen, millä tavoin Tampereen kaupungin asiantuntijat kuvaavat pientaloalueiden täydennysrakentamisen suunnitteluprosessia sekä miten he oman asiantuntijaroolinsa kautta suhtautuvat minitaloihin uudenaikaisena täydennysrakentamisen keinona. Tutkimuksessa tarkastelen niitä tekijöitä, jotka vaikuttavat täydennysrakentamisen suunnitteluprosessiin sekä millä tavoin minitalo haastaa vallitsevia suunnittelun toimintatapoja ja käytänteitä.

Tampereen kaupungin viranhaltijoiden sekä toimihenkilöiden haastattelut edustavat tutkimuksessa asiantuntijapuhetta ja Tampereen kaupungin suunnittelunäkökulmaa. Valitsin asiantuntijoiden näkökulman tutkimukseeni sen vuoksi, että halusin tarkastella ilmiötä nimenomaisesti kaupunkisuunnittelun näkökulmasta.

Tutkimuskysymykseni ovat:

- 1.) Millä tavoin asiantuntijat kuvaavat pientaloalueiden täydennysrakentamisen suunnitteluprosessia?
- 2.) Miten minitalo täydennysrakentamisen keinona haastaa suunnitteluprosessia?
- 3.) Miten asiantuntijat määrittelevät minitaloa täydennysrakentamisen keinona?

Pientaloalueita ja erityisesti jälleenrakennuskauden pientaloalueita on täydennetty eri puolilla Suomea aina 1960–1970-luvuilta asti. Pientaloalueiden aktiivinen ja laajamittainen täydennysrakentaminen on Suomessa kuitenkin ollut vielä verrattain rajallista. Minitalo täydentämisen keinona on myös vielä melko uusi ilmiö suomalaisessa täydennysrakentamisessa ja kokemuksia alueiden tiivistämisestä minitalojen avulla on vielä vähän.

Tavoitteeni tällä tutkimuksella on herättää keskustelua pientaloalueiden täydennysrakentamisen mahdollisuuksista sekä selvittää niitä tekijöitä, jotka alueiden kehittämiseen kaupunkisuunnittelun näkökulmasta vaikuttavat. Keskittyessäni Tampereen kaupungin viranhaltijoiden ja toimihenkilöiden näkemyksiin pientaloalueiden täydentämisestä minitalojen avulla, suuntaan katseeni ennen kaikkea suunnittelun rooliin täydennysrakentamisessa. Tarkastelen tällöin kaupunkisuunnittelun prosesseja sekä asiantuntijoiden näkökulmaa.

Tuon tutkimuksessani esille minitalon ja pientaloalueiden tärkeyden osana laajempaa keskustelua uudesta asuntotuotannosta ja asuntopolitiikan toteuttamisesta. Asuminen ja asumispreferenssit muuttuvat koko ajan ja on mielestäni tärkeää tarkastella asumista ja käsityksiämme laadukkaasta asumisesta myös täydennysrakentamisen kontekstissa, jotta tulevaisuudessa pystytään luomaan eri ihmisille sopivia asumisratkaisuja.

Olen tehnyt tutkimusta yhteistyössä Tampereen kaupungin kanssa toimiessani tutkimuksen teon aikaan kaupungilla harjoittelijana. Kolmen kuukauden harjoitteluuni kuului opinnäytetyö sekä asukaskyselyn toteuttaminen Tampereen omakotitaloasukkaille.

1.2 Tutkimuksen rakenne

Tutkimukseni alussa olen johdatellut tutkimuksen aiheeseen sekä avannut omaa kiinnostustani aihetta kohtaan. Olen käsitellyt myös tarkemmin tutkimukselle asetettuja tavoitteita sekä tutkimustehtävää.

Seuraavaksi käyn läpi tarkemmin minitaloja sekä täydennysrakentamista ilmiöinä. Tämän jälkeen siirryn tarkastelemaan tutkimukseni teoreettista viitekehystä, joka pohjaa rakennesiirtymien teoriaan, *transition management*, sekä toimijuuden ja kokeiluiden käsitteisiin. Tarkastelen kokeiluja ennen kaikkea asumiseen liittyvän tematiikan kautta. Käyn teoreettisessa viitekehyksessä läpi niin yhteiskuntatieteellistä kuin yhdyskuntasuunnittelunkin tutkimusta.

Käsitteellisen tarkastelun jälkeen avaan tarkemmin tutkimukseeni liittyvää metodologista pohjaa ja käyn läpi tutkimuksessa käyttämäni tutkimusmenetelmät. Tässä osiossa kuvaan myös tutkimusaineistoa sekä sen käsittelyä ja käyn läpi aineiston analysointia sekä siihen liittyneitä erityispiirteitä. Pohdin myös omaa asemaani tutkimuksen tekijänä ja samanaikaista rooliani Tampereen kaupungin harjoittelijana.

Aineiston ja tutkimusmenetelmien kuvauksen jälkeen siirryn käsittelemään tutkimuksen tuloksia analyysiosiossa. Lähestyin analyysiä aineistolähtöisesti ja käytin analyysissä sisällönanalyysin keinoja. Tutkimukseni on kvalitatiivinen, eli laadullinen tutkimus.

Analyysin lopussa esitän vielä tiiviisti tutkimuksen tärkeimmät johtopäätökset. Pohdin tutkimusaihetta myös sen yhteiskunnallisen merkittävyyden ja tulevaisuuden näkymien valossa sekä tarkastelen jatkotutkimusmahdollisuuksia.

2 KAUPUNKISUUNNITTELUPROSESSI TUTKIMUKSEN KOHTEENA

Kaupunkisuunnittelu on maankäytön, asumisen ja rakentamisen suunnittelua ja tärkeimpänä suunnittelun osa-alueena on kaavoittaminen. Keskityn tarkastelemaan kaupunkisuunnittelua ja sen prosesseja täydennysrakentamisen kautta ja erityisesti siitä näkökulmasta, miten minitalo uudenaikaisena täydennysrakentamisen tapana vaikuttaa kaupunkisuunnitteluprosessiin ja suunnittelun käytäntöihin.

Yleinen tapa tarkastella kaupunkisuunnittelua on prosessimaisuus ja tarkastelenkin tässä tutkimuksessa Tampereen kaupungin asiantuntijoiden näkemyksiä ennen kaikkea suunnitteluprosessin näkökulmasta. On yleistä puhua kaupunkisuunnittelusta prosessina. Prosessille ominaista on, että se on jatkuvaa ja siinä toistuvat tietyt syklit. Tämä eroaa esimerkiksi projektiajattelusta, jossa projektilla on ainutkertainen toteutus. Prosessiajattelu edesauttaa myös organisaation jatkuvaa oppimista. (Väyrynen & Smeds 2009, 121.)

Täydennysrakentamisen näkökulmasta katsottuna suunnitteluprosessin palaset rakentuvat eri tavalla kuin perinteisesti. Suunnittelussa korostuu alhaalta ylöspäin suuntautuva dynamiikka ja asukkaiden merkityksellinen rooli osana suunnittelua (Nykänen ym. 2013, 47). Täydennysrakentamisessa asukkaiden tarpeita ja omaan asumiseen ja asuinympäristöön liittyviä toiveita on kyettävä huomioimaan yhä vahvemmin (Laine & Leino 2013, 411).

Suunnitteluprosessit ovat muuttuneet ajan kuluessa ja hallinta-ajattelu tänä päivänä perustuu enemmän verkostoihin sekä vuorovaikutukseen. Verkostomaisuus on lisännyt eri toimijoiden sekä eri toimintojen keskinäistä riippuvuutta. Suunnitteluprosessissa tulisikin tavoitella menettelyissä ja sisällöissä joustavuutta ja monikerroksellisuutta. Prosessin tulisi myös kyetä hyväksymään erilaisia intressejä ja niiden sekoittumista. (Karppi, Leino & Jokinen 2015, 120-121.)

Tämän osion aluksi avaan tarkemmin täydennysrakentamista ilmiönä sekä käsittelen minitalon määrittelyä aiemmissa tutkimuksissa. Olen tarkastellut täydennysrakentamista sekä yhteiskuntatieteellisen kaupunkitutkimuksen kuin yhdyskuntasuunnittelun tutkimuksenkin näkökulmasta. Tämän jälkeen siirryn tarkastelemaan tutkimuksen teoreettista viitekehystä rakennesiirtymien teorian sekä toimijuuden ja kokeiluiden käsitteiden kautta.

2.1 Minitalot täydennysrakentamisessa

Täydennysrakentaminen ilmiönä ei ole uusi, vaikkakin sen merkityksellisyys on korostunut viime vuosina yhä enemmän. Täydennysrakentaminen käsitteenä ei ole myöskään täysin yksiselitteinen. Täydennysrakentamisesta voidaankin puhua myös tiivistysrakentamisena, lisärakentamisena tai esimerkiksi eheyttävänä rakentamisena (Rauhala 1999, 12). Tapoja määritellä täydennysrakentamista on monia ja määrittelyyn liittyy tiettyä rajanvetoakin. Yleisesti täydennysrakentamisen määritellään olevan ”rakentamista, joka tukeutuu olemassa olevaan fyysiseen kaupunkirakenteeseen ja palveluinfraan.” (Puustinen 2016, 76.) Eri käsitteet risteävät kirjallisuudessa ja kaikilta osin määrittelystä ei ole yksimielisyyttä. Tässä tutkimuksessa käytän kuitenkin täydennysrakentamisen käsitettä, koska se kuvaa mielestäni parhaiten nimenomaisesti pientaloalueiden täydentämistä minitalojen avulla.

Lähtökohtaisesti täydennysrakentamisella siis tarkoitetaan rakentamista nykyisen yhdyskuntarakenteen osaksi tai sen läheisyyteen. Täydennysrakentaminen voi kattaa laajoja, kokonaan uusia asuinalueita tai pelkästään yhden tontin täydentämisen. Täydennysrakentamisen avulla voidaan saavuttaa niin sanottuja kasautumisetuja sekä välttää hajanaisesta kaupunkirakenteesta aiheutuvia kustannuksia. Erilaiset kaupunkikuvaan ja asuttavuuteen liittyvät tekijät luovat kuitenkin täydennysrakentamiselle myös rajoitteensa. (Jalkanen, Kajaste & Kauppinen 2017, 39.)

Täydennysrakentamista voi tarkastella myös skaalan näkökulmasta. Rakentamista ohjeistetaan valtakunnallisissa alueidenkäyttötavoitteissa sekä maakunta-, yleis- ja asemakaavassa. (Puustinen 2016, 76.) Täydennysrakentamisen tavoite näyttäytykin vahvasti eri suunnittelun tasoilla (Karppi, Leino & Jokinen 2015, 113). Kaavatasoista asemakaava määrittää yksittäisten tonttien ja kortteleiden täydentämistä (Puustinen 2016, 76) jolloin asemakaava on siis myös pientaloalueiden täydennysrakentamisessa määrittävin, kun tarkastellaan pientalotonttien täydentämisen mahdollisuuksia.

Yksi tapa määritellä täydennysrakentamista on myös sen toiminnallinen näkökulma. Puustinen (2016, 76-77) tuo esille RAKLI:n *Täydennysrakentamisen käytäntöjen kehittäminen* -klinikan tulokset erottelun, jossa on määritelty kolmenlaista täydennysrakentamista; alueellista täydennysrakentamista, tontin täydentämistä sekä rakennuksen käyttötarkoituksen muuttamista.

Täydennysrakentamisen yhteydessä voidaan puhua myös tiivistysrakentamisesta, *densification*. Tiiviyttä ja tiivistämistä määritellään eri tavoin. Tiivistäminen yksinkertaisimmillaan tarkoittaa

rakennetun ympäristön muodostumista tiiviimmäksi ja kompaktimmaksi (Rauhala 1999, 14). Karpin, Leinon ja Jokisen (2015, 113) mukaan nykyisessä suunnitteluajattelussa näkyy vahvasti yhdyskuntarakenteen tiivistäminen sekä tiivistämisellä saavutettavien hyötyjen korostaminen. Tiiviuden voi nähdä puhtaasti fyysisenä tavoitteena tai myös toiminnallisena ja laadullisena tavoitteena (Rauhala 1999, 14).

Kostiainen (2018, 38) esittää Boykon ja Cooperin (2011) ehdotuksen tiiviuden laajemmasta määrittelystä. Tiiviys määritellään usein asukasmääränä pinta-alayksikköä kohden, mutta tärkeämpää olisi tarkastella sitä laajemmin määrällisen tiheyden, fyysisen ympäristön laadun sekä käyttäjien kokemusten ja tarpeiden vuorovaikutuksena. Boyko ja Cooper (2011, 52) siis ehdottavat, että tiivistämisen niin sanotun ”kovan” näkemyksen lisäksi tulisi huomioida myös ”pehmeät”, ihmislähtöiset tiivistämisen ulottuvuudet. Tiivistämispoliitikassa tulisikin huomioida kolme tärkeää näkökulmaa, jotta sen vaikuttavuus olisi parhaimmillaan; joustavuus, monipuolisuus sekä ”kovien” ja ”pehmeiden” näkökulmien ymmärrys. (Boyko & Cooper 2011, 52.)

Täydennysrakentamisen yhteydessä puhutaan usein myös lisärakentamisesta, mutta lisärakentaminen on käsitteenä kapeampi. Lisärakentaminen itsessään taasen on ikään kuin pelkästään lisärakentamista, ilman tavoitetta kokonaisuuden parantamisesta (Rauhala 1999, 12). Santaoja (2004, 20) esittää Koverolan ym. (1999) näkemyksen, joka tarkastelee sekä lisärakentamista, täydennysrakentamista että tiivistämistä eheyttävän rakentamisen näkökulmasta. Heidän mukaansa nämä kaikki ovat osa eheyttävää rakentamista.

Yhdyskuntarakenteen eheyttäminen onkin käsitteellisesti vahvasti kytköksissä täydennysrakentamiseen. Käsitteet kytkeytyvät Rauhalan (1999, 15) mukaan silloin, kun lisärakentaminen ja eheyttäminen kohtaavat. Täydennysrakentaminen on siis luonteeltaan aina eheyttävää ja jossa on kyse nimenomaisesti uuden lisän rakentamisesta (Rauhala 1999, 15). Eheyttämisen itsessään voidaan sanoa olevan yhdyskuntien kokonaisvaltaista kehittämistä. Kehittämisen keskiössä ovat olemassa olevat voimavarat, kuten työpaikat, rakennuskanta ja infrastruktuuri. Eheyttämisen käsitteellä tarkoitetaan Suomessa sekä rakenteellista eheyttämistä että ympäristön laadullista parantamista. Rakenteellisella eheyttämisellä viitataan yhdyskuntarakenteen tiivistämiseen. Virallista eheyttämisen määritelmää ei kuitenkaan ole olemassa. (Sairinen 2009.)

Täydennysrakentamisen avulla pyritään saavuttamaan erilaisia kaupungin kehittämiseen liittyviä tavoitteita sekä vastaamaan kaupunkisuunnittelun pyrkimyksiin. On kuitenkin tärkeää muistaa, että

täydennysrakentaminen itsessään ei ole tavoiteltava asia, vaan ennen kaikkea ne hyödyt, jotka täydennysrakentamisen avulla on mahdollista saavuttaa. Santaoja (2004, 24) tuo esille Kallion (1992) näkemyksen siitä, että täydennysrakentaminen on ennen kaikkea keino parantaa ympäristön laatua, eikä tavoite itsessään. Rauhala (1999, 13) puhuu tietynlaisen tavoitetilan saavuttamisesta. Tavoitetila voi olla esimerkiksi infrastruktuurin hyödyntämistä, lisärakennusoikeuden kaavoittamista tai kaavan muutosta, riippuen täydentämisen tilanteesta. Tavoitetilan voi nähdä myös ideaalina, johon pyritään. Käsitys ideaalista on kuitenkin muuttuva sen mukaan, mikä on missäkin ajassa hyvää ja optimaalista. (Rauhala 1999, 13.)

Rauhala (1999) jakaa täydennysrakentamiselle asetettavia tavoitteita kolmeen osaan; fyysisiin, toiminnallisiin sekä laadullisiin tavoitteisiin. Fyysisillä tavoitteilla Rauhala tarkoittaa yhdyskunnan rakenteeseen kohdistuvia tavoitteita (Rauhala 1999, 13). Fyysisiksi tavoitteiksi voidaan luokitella esimerkiksi olemassa olevan infrastruktuurin hyödyntäminen, kaupunkirakenteen eheyttäminen sekä myös osaltaan viheraluekokonaisuuksien huomiointi (Rauhala 1999, 55). Fyysisinä tavoitteina voidaan pitää myös arkkitehtonisia tavoitteita. Tähän liittyy esimerkiksi alueen visuaalisen ilmeen parantaminen täydennysrakentamisen avulla. (Santaoja 2004, 24.) Fyysisillä tavoitteilla pyritäänkin vastaamaan myös laadullisiin tavoitteisiin (Rauhala 1999, 13).

Toiminnallisissa tavoitteissa keskitytään eri toimintojen määrään ja niiden jäsentelyyn yhdyskunnassa. Toiminnalliset tavoitteet ovat luonteeltaan hieman abstraktimpia verrattuna fyysisiin tavoitteisiin. (Rauhala 1999, 13.) Toiminnallisia täydennysrakentamisen tavoitteita voivat olla alueellinen elvyttäminen, palveluiden säilyttäminen tai parantaminen sekä liikennetkaisuuden parantaminen (Santaoja 2004, 25). Alueiden toiminnallisuutta on pohtinut myös Kostiainen. Kaupunkisuunnittelu on perinteisesti keskittynyt funktionaaliseen suunnitteluun, jolloin eri toiminnot ovat sijoittuneet erikseen omiin paikkoihinsa sekoittuneisuuden sijaan (Kostiainen 2018, 37). Alueiden sekoittuneisuutta voi tarkastella eri näkökulmista. Kostiainen (2018, 38) tuo esiin Doveyn (2016) näkemyksen, jonka avulla sekoittuneisuutta voi tarkastella toiminnallisesta, muodollisesta sekä sosiaalisesta näkökulmasta. Toiminnallisella sekoittuneisuudella Dovey (2016) Kostiaisen (2018, 38) mukaan tarkoittaa asumisen, työn ja vierailun sekoittumista. Muodollinen sekoittuminen sen sijaan korostaa tonttien koon, rakennusten iän ja rakennustyyppien sekoittumista alueella. Sosiaalisella sekoittumisella Kostiaisen (2018, 38) mukaan pyritään segregaaation ehkäisemiseen, joka vaatii toimia myös esimerkiksi asuntopolitiikalta. Monipuolinen väestörakenne vaikuttaa positiivisesti myös palveluihin ja asuinalueen elävyyteen (Laine & Leino 2013, 410).

Laine (2018, 45) tuo esiin Jacobsin (1961) näkemyksen kriteereistä fyysiselle kaupunkirakenteelle. Yksi näistä kriteereistä ovat kaupunginosat, joissa on monipuolisesti erilaisia toimintoja. Monitoimintoisessa kaupunginosassa olisi esimerkiksi sekä asumista että tuotantoa. Tärkeänä on näyttäytynyt myös vanhan ja uuden rakennuskannan sekoittuminen, joka vaikuttaa myös monipuolisempaan asukasjakaumaan.

Rauhalan mukaan täydennysrakentamiselle voidaan asettaa myös laadullisia tavoitteita. Laadulliset tavoitteet ovat niin sanottuja yleisen tason tavoitteita, joilla pyritään esimerkiksi alueen turvallisuuteen, viihtyisyyteen tai esteettisyyteen. Laadulliset tavoitteet liittyvät vahvasti ympäristön havaitsemiseen sekä kokemukseen alueesta. Laadullisten tavoitteiden ollessa yleisen tason tavoitteita, toiminnalliset ja fyysiset tavoitteet tukevat omalta osaltaan niiden toteutumista. (Rauhala 1999, 13.)

Tiiviydellä voidaan tukea ekotehokkuutta sekä yleisesti kestäviä elämäntapoja. Täydennysrakentaminen on ollut suomalaisissa kaupungeissa vielä toistaiseksi melko pienimuotoista, jolloin täydennysrakentamisen hankkeet ovat toteutuneet yksittäisillä tonteilla tai kortteleissa. Tästä syystä tiivistämisen tuottamia hyötyjä esimerkiksi tehokkuuden osalta ei ole pystytty hyödyntämään kokonaisvaltaisesti. (Karppi, Leino & Jokinen 2015, 119.)

Pohdittaessa täydennysrakentamiselle asetettavia tavoitteita, liittyy laadullisuuteen myös kulttuuriympäristön huomiointi. Rakennettaessa osaksi olemassa olevaa rakennettua ympäristöä, nousevat myös kulttuuriympäristöön liittyvät tekijät esiin. Erityisesti vanhojen pientaloalueiden kohdalla rakennussuojelun ja kulttuuriympäristön huomiointi täydennysrakentamisessa on tärkeää alueen historian sekä uuden rakentamisen soveltuvuuden vuoksi.

Tavoitteet ja niihin luokiteltavat tekijät voivat olla myös keskenään risteäviä eivätkä ne välttämättä ole yksiselitteisiä. Erityyppisten tavoitteiden kuvaaminen auttaa kuitenkin näkemään täydennysrakentamisen monipuolisen ulottuvuuden sekä sen, kuinka laajasti eri teemoihin täydennysrakentaminen voi vaikuttaa. Edellä kuvatut tavoitteet eivät ole kuitenkaan kaiken kattavia. On varmasti myös muita näkökulmia sekä yksityiskohtaisempia tavoitteita, joita täydennysrakentamiselle kaupunkisuunnittelussa asetetaan, mutta joita ei tässä yhteydessä ole läpikäyty.

Minitaloa (*tiny house, tiny home*) on käsitelty mediassa viime vuosina yhä enemmän ja minitaloilmiö näyttää kasvun merkkejä myös Suomessa. Minitalon yksiselitteinen määrittelyminen on vaikeaa,

koska tutkimusta minitaloilmiöstä on vielä verrattain rajallisesti. Shearer (2019, 209) tuo esiin, että minitalon määritelmä on epämääräinen osin juuri tästä syystä, että ilmiöstä ei ole olemassa vielä riittävästi akateemista tutkimusta. Selkeä yhdistävä tekijä erilaisilla minitaloilla on koko, mutta minitalon määrittely pelkästään koon perusteella on liian kapea näkemys ilmiöstä kokonaisuudessaan.

Shearer ja Burton (2019) ovat tarkastelleet minitalon määrittelyä ja kehittäneet typologiaa kohti tarkempaa määritelmää. Heidän mukaansa kaksi tärkeintä minitaloa määrittävää ominaisuutta ovat sen koko ja liikuteltavuus. Liikuteltavuuden osalta voidaan minitalot jakaa kolmeen eri luokkaan; liikuteltaviin minitaloihin, pysyväisrakennuksiin sekä näiden yhdistelmiin. (Shearer & Burton 2019, 305-308.) He ovat pyrkineet tarkastelemaan minitaloa myös asumisen kulttuurin näkökulmasta, käsitellen minitalossa asuvien ja asumisesta haaveilevien näkökulmaa. Tällöin he ovat tarkastelleet minitaloja laajemmin osana sosiaalista liikehdintää, kuin pelkästään minitaloon rakennuksena liitettävien ominaisuuksien kautta. Sosiokulttuurisena ilmiönä minitaloissa ilmentyy niin vastakulttuurin kuin alakulttuurinkin piirteitä. (Shearer & Burton 2021, 16.)

Minitaloja on hyvin monenlaisia ja jossain määrin voi ajatella, että minitaloja on yhtä monta, kuin on niiden rakentajiakin. Eri konteksteissa minitaloksi luokitellaan niin liikuteltavat minikodit, konttitalot, pienet hirsimökit kuin pienet omakotitalotkin. Joissain yhteyksissä myös erilaisista karavaanarityyppisistä ratkaisuista puhutaan minitaloina, kuten esimerkiksi remontoituista asuntovaunuista tai asumiskäyttöön muutetuista busseista.

Oman tutkimukseni kontekstissa tarkoitan minitalolla lähtökohtaisesti pientä omakotitaloa, joka on pysyväisrakennus ja kooltaan selkeästi tavanomaista omakotitaloa pienempi. Minitalon käsitettä käytetään useimmiten puhuttaessa liikuteltavista minitaloista, mutta koska minitalo on suomalaisessa mediakeskustelussa popularisoitunut tarkoittamaan myös pieniä omakotitaloja, koin perustelluimmaksi käyttää myös omassa tutkimuksessani minitalon käsitettä.

Kansainvälisesti tarkasteltuna löytyy esimerkkejä siitä, kuinka minitaloja on hyödynnetty osana täydennysrakentamista. Niin sanotut takapihamökit, *backyard cottages* ovat yleisiä Yhdysvalloissa, Australiassa ja Uudessa-Seelannissa. Voidaan puhua myös toisesta asunnosta eli *secondary unit*. Tällä tarkoitetaan nimenomaisesti pientalotontin takapihalla olevaa, päärakennuksesta erillistä, pienempää rakennusta. Australiassa ja esimerkiksi Kaliforniassa käytetään yleisesti termiä ADU eli *accessory dwelling unit*. Kanadassa yksi tapa hyödyntää pientalojen takapihoja taas ovat niin sanotut *laneway houses*.

Minitalossa asuminen tai yleisesti pienessä tilassa asuminen ei ole ilmiönä uusi. Voikin ajatella, että vanha idea minitalosta näyttäytyy tänä päivänä vain uudenaikaisessa kontekstissa. Eri puolilla maailmaa pienikokoisissa asunnoissa asuminen on yleistä, kuten myös väliaikaisissa, siirrettävissä asumuksissa asuminen erilaisista syistä (Shearer 2021, 16–17). Pienissä asumisen yksiköissä on voinut olla useita eri funktioita aina vieraiden majoituksesta perheen ikäihmisten asumiseen (Evans 2018, 2). Asumisen tapana minitalo ei siis ole uusi ilmiö, mutta nykyisessä asumisen kulttuurissa, jossa asunnon koko on hyvin määrittävä laatutekijä, se näyttäytyy tietynlaisena vastareaktiona.

Minitaloasumisen tavoittelun taustalla on useita eri syitä ja Boeckermannin, Kaczynskin ja Kingin (2019, 66) tutkimuksen mukaan tärkeimpinä nousevat asumisen hinta, yksinkertaisen elämäntavan tavoittelu sekä liikkumisen vapaus. Tärkein motivaatio minitaloasumisen taustalla on kuitenkin usein taloudelliset tekijät, joihin lukeutuvat esimerkiksi kiinnostus edullisempaa asumista tai velattomuutta kohtaan (Shearer & Burton 2019, 310). Minitalossa voi olla edullisempaa asua muuten kalliilla alueella ja usein minitalossa on myös pienemmät rakennus- sekä käyttökustannukset. Minitalon vuokraaminen eteenpäin esimerkiksi AirBnB:n kautta voi tuoda asukkaalle lisätuloja ja minitalot voivat myös tarjota mahdollisuuden asunnon omistamiseen niille, jotka muuten jäisivät asuntomarkkinoiden ulkopuolelle.

Minitalot osoittavat hyödyllisyytensä myös erityisesti kestävästä kehityksen näkökulmasta, ollessaan ympäristöllisesti, taloudellisesti sekä sosiaalisesti kestävä vaihtoehto. Minitalolla onkin tärkeä rooli osana tulevaisuuden kaupunkien kehitystä (Shearer 2019, 227). Täydennysrakentaminen esimerkiksi ADU (accessory dwelling unit) rakentamisen avulla voi vaikuttaa positiivisesti ympäristön kannalta kestävään kaupunkien kasvuun sekä sosioekonomisen monimuotoisuuden edistämiseen asuinalueilla (Wegmann & Chapple 2014, 308).

Minitalo uudenaikaisena asumismuotona sekä täydennysrakentamisen tapana ei ole kaikilta osin soveltunut nykyisen rakentamista koskevan lainsäädännön raameihin niin Suomessa, kuin kansainvälisestikään. Esteinä minitalojen rakentamiselle kaupunkiympäristöissä ovat osittain joustamattomat suunnittelumallit sekä liian raskaat rakentamisen kehittämistä koskevat vaatimukset (Shearer 2019, 216).

Minitalo on erityisesti mediakeskustelussa nähty hyödyllisenä asumisen kehittämisen näkökulmasta. Minitaloa onkin hyödynnetty Suomessa esimerkiksi ikäihmisten asumisessa. Minitalo asumismuotona haastaa perinteisen asumisen mallia sekä asumiseen liitettyjä arvoja ja tarpeita. Asunnon koosta tingittäessä voidaan saada tilalle muita tärkeitä tekijöitä, kuten laadukkaat

rakennusmateriaalit tai parempi sijainti. Taloudellisesta näkökulmasta tarkasteltuna pienempi ja usein edullisempi asunto antaa mahdollisuuden käyttää taloudellisia resursseja muihin asioihin, kuten matkusteluun tai elämäntapaan. Käsittelen asumisen kehittämisen näkökulmaa tarkemmin luvussa 2.4.

2.2 Rakennesiirtymien teoria kaupunkisuunnittelun kontekstissa

Rakennesiirtymien teoria, *transition management*, antaa kiintoisan tартtumapinnan tarkastella kaupunkisuunnittelun prosesseja sekä niitä jännitteitä, joita uusien innovaatioiden, ideoiden tai toimintatapojen ilmaantuminen prosessiin aiheuttaa. Rakennesiirtymien teoria onkin ennen kaikkea analysoinnin tapa, keino tarkastella erilaisia ilmiötä sekä niiden välisiä yhteyksiä. Suomalaisessa keskustelussa teoriasta on käytetty eri nimityksiä. Nieminen, Valovirta ja Pelkonen (2011) ovat käyttäneet nimitystä sosioteknisen muutoksen teoria, mutta Yli-Viikari (2017) sekä Leino, Laine ja Ikonen (2018) ovat omissa julkaisuissaan käyttäneet suomennosta rakennesiirtymien teoria, jota käytän myös tässä tutkimuksessa.

Keskustelun tausta rakentuu tarpeelle löytää ratkaisuja yhteiskunnallisiin haasteisiin ja siirtymiin kohti ekologisesti, taloudellisesti ja sosiaalisesti kestävästä yhteiskuntaa. Yhteiskuntaa ja sen vallitsevia, totuttuja toimintatapoja haastavat yhä kasvavat ympäristöongelmat, kuten esimerkiksi ilmastonmuutos. Kaikki nämä ilmiöt omalta osaltaan vaikuttavat siihen, että yhteiskunnan eri osaluilla on löydettävä uusia tapoja toimia ja haasteisiin on kyettävä hakemaan ratkaisua systemisistä muutoksista. Näistä muutoksista käytetään nimitystä sosiotekniset transiitiot. (esim. Rotmans, Kemp & van Asselt 2001; Geels 2011.) Rotmans ja Loorbach (2009, 185) muistuttavat, että monimutkaiset yhteiskunnan järjestelmät eivät ole ohjattavissa eikä niiden toimintaa voi pakottaa, mutta transiitokeskustelu voi kuitenkin omalta osaltaan vaikuttaa järjestelmiin ja luoda sysäyksen kohti kestävyiden transiitioita. (Rotmans & Loorbach, 2009, 185.)

Transitioissa on kyse muutoksesta, uuden toimintatavan tunnistamisesta ja siirtymästä kohti uutta tapaa toimia. Transiitiot voidaan määrittellä muutoksena yhdestä toimintatavasta toiseen. Rotmans ja Loorbach (2009, 185) määrittelevät transiitiot rakenteelliseksi muutokseksi yhteiskunnan ja sen eri osioiden järjestelmässä. Muutoksen voi nähdä olevan seuraus yhtä aikaa eri mittakaavoissa tapahtuvasta kehityksestä, joka on sekä institutionaalista kehitystä että esimerkiksi talouden ja ekologian kehitystä. (Rotmans & Loorbach 2009, 185.)

Rakennesiirtymien teoria on keskittynyt monilta osin esimerkiksi energiakysymysten käsittelemiseen, mutta teoreettisena välineenä sitä on hyödynnetty erilaisten ilmiöiden tarkastelussa. Kaupunkisuunnittelun konteksti teorian hyödyntämisessä ei ole jäänyt huomioimatta, vaan teorian tarjoamia näkökulmia kestäväan kaupunkikehittämiseen on hyödynnetty tutkittaessa esimerkiksi kestäväää liikumista (Scuttari, Volgger & Pechlaner 2016) sekä kaupunkiprojekteja (Devolder & Block 2015). Teorian tarjoama näkökulma kaupunkisuunnittelun ja täydennysrakentamisen tematiikan käsittelemiseen tuntui luontevalta ja oman tutkimukseni kontekstiin sopivalta. Teoria myös tarjoaa hyödyllisen työkalun kaupunkisuunnittelun prosessien ymmärtämiseen.

Paljon hyödynnetty tapa tarkastella teoriaa on monitasoinen näkökulma, *multi-level perspective*. Monitasoisen näkökulman taustalla on ollut tarve lähestymistavalle, joka tarkastelisi laajemmin kestävyuden transiitioita. Yhtäältä tulisi nähdä transiitoiden moniulotteisuus, sekä se kuinka eri ulottuvuudet näyttäytyvät keskenään, mutta myös pystyä ymmärtämään rakenteellisten muutosten dynamiikkaa. (Geels 2011, 25)

Monitasoisessa näkökulmassa yhdistyy kolme tarkastelutasoa; maisemataso, *landscape*, regiimitaso, *regime*, sekä niche-innovaatioiden taso, *niche*. Regiimit eli toimintatavat ovat rakennesiirtymien teorian ja monitasoisen näkökulman keskiössä. Landscape-taso sekä niche-innovaatiot vaikuttavat omalta osaltaan regiimeihin. (esim. Geels 2011.) Regiimi koostuu institutionaalisista rakenteista, toimintaa ohjaavista käytännöistä ja rutiineista, sekä vallitsevista, kulttuuria muovaavista näkökulmista. (Rotmans & Loorbach 2009, 185). Regiimit ovat myös mesotason toimijoita ja toimintatapoja, sääntöjä ja uskomuksia (Rotmans, Kemp & van Asselt, 2001, 19).

Regiimi on usein se transition tekijä, joka erityisesti alkuvaiheessa saattaa estää transition toteutumisen. Regiimi, transiitioon vaikuttavana tekijänä, saattaa pyrkiä jopa taistelemaan uutta kehitystä vastaan. Se voi pyrkiä parantamaan olemassa olevaa teknologiaa tai käyttämään strategisia keinoja avukseen välttääkseen muutosta. Regiimin rooli transiitiossa voi kuitenkin myös muuttua. Se voikin näyttäytyä mahdollistajana, joka hyödyntää organisatorista valtaansa ja pyrkii mahdollistamaan transition toteutumista. (Rotmans, Kemp & van Asselt 2001, 19.)

Vallitsevia regiimejä kuvaa myös käytäntöjen vakiintuneisuus. Geels (2011, 25) tuo esiin, että moni toimintatapa tai olemassa oleva järjestelmä perustuu niiden vakiintuneisuuteen. Voidaan puhua erilaisista lukitusmekanismeista, *lock-in mechanisms*, jotka ylläpitävät vakiintuneita käytänteitä ja olemassa olevia järjestelmiä. Infrastruktuuri, mittakaavaedut ja investointikustannukset ovat kaikki esimerkkejä tällaisista mekanismeista, jotka ylläpitävät vakiintuneita järjestelmiä. (Geels 2011, 25.)

Maisema kuvaa sen sijaan isoja muutostrendejä ja pitkän aikavälin muutoksia. Maiseman voi nähdä myös makrotason elementtien kautta. Sitä kuvaavat esimerkiksi paradigmat ja maailmankatsomukset sekä materiaallinen infrastruktuuri sekä sosiaaliset arvot (Rotmans, Kemp & van Asselt 2001, 19).

Kolmas taso, joka monitasoisessa näkökulmassa edustaa innovaatioita ja uusia avauksia, ovat niche-innovaatiot. Muun muassa Nieminen, Valovirta ja Pelkonen (2011, 51) ovat käyttäneet suomennettua termiä niche-innovaatiot, jota käytän myös omassa tutkimuksessani. Niche-innovaatiot ovat rakenne, joka haastaa regiimiä, sekä ovat jotain sellaista, joka poikkeaa olemassa olevasta regiimistä, tuovat siihen jotain uutta tai rakentavat korvaavaa regiimiä (Rotmans & Loorbach 2009, 185). Mikrotason niche-innovaatiot näyttäytyvät paikallisissa, yksittäisten toimijoiden käytännöissä (Rotmans, Kemp & van Asselt 2001, 19). Kun innovaatioita tarkastellaan asumisen kontekstissa, voi myös minitalon tulkita esimerkkinä niche-innovaatiosta. Minitalon voikin nähdä olevan ilmentymä niistä asumiseen liitettävien arvostusten ja toiveiden muutoksista, joita esimerkiksi kiinnostus kestävämpää elämäntapaa kohtaan on nostattanut.

Eri toimijoiden vuorovaikutuksen merkitys transiatioissa on tärkeä. Vuorovaikutus niin teknologian, talouden ja kulttuurin välillä, kuin myös niiden suhde valtaan ja politiikkaan on välttämätöntä, erityisesti kun tarkastellaan kestävyiden transiatioita. Erilaiset toimijat, omilla tavoillaan, ylläpitävät, tuottavat ja muuntavat näitä erilaisia muutoksen elementtejä. Transitiot eivät ole yksinkertaisia prosesseja ja monitahoisuutensa vuoksi ne vievät myös paljon aikaa. On myös selvää, että prosessit muotoutuvat useiden eri toimijoiden tuotoksena. (Geels 2011, 24-25.) Eri toimijoita voidaan tarkastella myös erilaisten rakenteiden tasojen edustajina. Mikrotasolla toimivat yksityiset toimijat, joita voivat olla yritykset tai tiettyyn ilmiöön liittyvä liikehdintä. Mesotaso puolestaan koostuu enemmänkin yhteisöistä ja verkostoista ja myös isommat organisaatiot voidaan luokitella mesotasolle. Makrotason toimijoita sen sijaan ovat valtiot ja institutionaaliset ryhmittymät. (Rotmans, Kems & van Asselt 2001, 19.)

Rakennesiirtymien teoria pureutuu prosesseihin. Sitä kuvastaa pitkäjänteinen ajattelu sekä monitasoisuus ja monitoimijuus. Pitkäjänteisyys edesauttaa myös lyhyen tähtäimen tavoitteiden ja käytäntöjen toteutumista. Malli korostaa myös vaihtoehtojen avoimuutta, sekä oppimista ja uusien järjestelmien innovointia olemassa olevien jatkuvan parantamisen sijaan. (Rotmans, Kemp & van Asselt 2001, 22.) Teoria ei kuitenkaan poissulje olemassa olevien järjestelmien parantamista tai kehittämistä, vaan tunnistaa myös niiden toimien tärkeyden. Tavoitteena ei ole näin pelkästään yksittäisten, tiettyjen transioiden toteuttaminen. Transitiolle asetettavia tavoitteita tulee säännöllisesti arvioida, mutta oleellinen tavoite on mennä kohti transiatioita, jotka pystyvät tarjoamaan

laaja-alaisesti ja avoimesti hyötyjä yhteiskunnassa. Transition tavoite koostuukin joukosta useita erilaisia tavoitteita ja transitiioon osallistuvien näkemyksiä. (Rotmans, Kemp & van Asselt 2001, 22.)

Tärkeää on nähdä teorian luonne suhteessa olemassa oleviin toimintatapoihin ja käytäntöihin. Teoriaa tulisi tarkastella ennen kaikkea olemassa olevia käytäntöjä täydentävänä, lisäarvoa tuottavana tekijänä, kuin niinkään niiden kanssa ristiriidassa olevana toimintatapana. Mallia kuvaa proaktiivisuus ja pitkän aikajänteen näkökulma, jossa lyhyitäkin suunnitelmia tarkastellaan kymmenien vuosien aikajänteen puitteissa. Erityisesti malli huomioi ruohonjuuritason innovaatioita. (Rotmans, Kemp & van Asselt 2001, 24-25.)

2.3 Toimijuus kaupunkisuunnitteluprosessissa

Muutoksen rakentumisessa olennaisena osana näyttäytyy eri toimijoiden välinen vuorovaikutus sekä yhteisesti rakentuva käsitys siitä, millä tavoin vallitsevia käytäntöjä tulisi muuttaa. Toimijuuden käsite auttaa ymmärtämään kaupunkisuunnitteluun sekä erityisesti täydennysrakentamiseen liittyviä rooleja ja toimintatapoja. Tärkeää on myös tunnistaa toimijuuden ja roolien välinen ero. Toimijuuden käsitteessä näyttäytyy vahvemmin toiminta ja toimintatavat ja se kytkeytyy omalta osaltaan yhteiskunnan rakenteisiin, sekä näkyviin että näkymättömiin, ja tätä kytkeytymistä rakenteisiin tarkastelen myös tässä osiossa.

Toimijuus, *agency*, käsitetään eri tieteenaloilla eri tavoin ja käsitteenä se saa erilaisia ulottuvuuksia. Kulttuurien tutkimuksessa toimijuutta on käsitelty paljon, mutta käsitteen määrittely ei ole yksiselitteistä (Hynninen, Lindfors & Opas 2015, 174). Toimijuus yleisesti liitetään toimintaan, jota kuvaa merkityksellisyys sekä toiminnan tietoisuus ja toimijoiden omien intressien vaikutus. Toimijuuteen vaikuttavat niin kehittämisen tavoitteet kuin toimijat itsessään (Sotarauta, Kurikka, Kolehmainen & Sopanen 2021, 23). Kaupunkipoliittisesta näkökulmasta toimijuuteen liittyy myös valtaa. Toimijoiden valta on eräänlaista kaupunkipolitiikan pelin hallintaa ja toiminnan suuntaamista, jota on sekä suunnittelijoilla että asukkailla. (Häkli 2002, 115.)

Sosiologi Anthony Giddens määrittelee toimijuutta osana rakenteistumisen teoriaa, josta käytetään myös nimitystä strukturaatioteoria. Giddens (1984, 96-97) puhuu toimijana toimimisesta. Tässä ei ole kyse vain yksittäisistä, erillisistä teoista, vaan kuten hän tuo esiin, ”kyseessä on toimimisen jatkuva virta”. Yksi keskeinen teorian ajatus myös on, että toimijalla, joka on osallisena yhteiskunnallisessa toiminnassa ja sen rakenteissa, on paljon tietoa yhteiskunnasta ja sen uusintamiseen vaikuttavista olosuhteista (Giddens 1984, 24).

Häkli (1999, 104) tuo esiin Giddensin ajatuksia yhteiskunnan rakenteista sekä rakenteiden ja ihmistoiminnan välisestä suhteesta. Rakenteilla on selkeä vaikutus ihmistoimintaan, koska ne samanaikaisesti mahdollistavat ja rajoittavat sosiaalista kanssakäymistä, mutta ne eivät voi kuitenkaan varsinaisesti määrätä ihmistoimintaa. Rakenteita ja ihmistoimintaa ei voi erottaa toisistaan, vaan ne yhdessä vaikuttavat yhteiskunnan rakentumiseen. On tärkeää huomata, että samalla kun yhteiskunnallisia käytäntöjä tuotetaan, on mahdotonta välttyä myös tiettyjen, olemassa olevien rakenteiden uusintamiselta. Hallinta, oikeuttaminen ja merkityksenanto ovat tällaisia rakenteiden tyyppejä, jotka Giddens on nostanut esiin. (Häkli 1999, 104.)

Toimijuutta voikin katsoa siitä näkökulmasta, että millaisissa yhteiskunnallisissa kehyksissä se rakentuu. Kuten Silvonen (2015, 7) avaa Gramscilaista tapaa tarkastella rakenteita, hän tuo esiin, että toimijuus rakentuu nimenomaisesti silloin ja siinä kohtaa, missä erilaiset valtaan liittyvät resurssit kohtaavat. Kyse ei siis ole toimijuuden rakentumisesta sosiaalisessa tyhjiössä. (Silvonen 2015, 7.)

Aluekehittämisen kontekstissa toimijuuden ja rakenteiden välistä suhdetta ovat tarkastelleet myös Sotarauta, Kurikka, Kolehmainen ja Sapanen (2021), jolloin he ovat hyödyntäneet mahdollisuuksien tilan käsitettä. Mahdollisuuksien tila kuvaa rakenteiden ja toimijoiden välistä yhteyttä, sitä kuinka samaan aikaan yhteydessä näyttäytyvät fyysiset ja sosiaaliset rakenteet, mutta myös toimijoiden väliset suhteet. Mahdollisuuksien tila ei ole staattinen, vaan se muuttuu jatkuvasti. Tilassa voi ajatella olevan kolme ulottuvuutta: aikaulottuvuus, alueulottuvuus sekä toimijaulottuvuus. Mahdollisuuksien tila auttaa käsitteellisesti tarkastelemaan niitä tekijöitä, jotka yhtä lailla mahdollistavat, mutta myös rajoittavat uudenlaisten ratkaisujen ja mahdollisuuksien etsintää. Tutkimuksessaan he päätyivät myös käyttämään muutostoimijuuden käsitettä kuvaamaan samanaikaisesti vanhoista rakenteista irrottautumista sekä uusien mahdollisuuksien rakentamista. Muutostoimijuudessa myös vallitsevat tavat ajatella sekä toimintaa määrittävät uskomukset muovautuvat ja muokkautuvat tulevaisuutta varten. (Sotarauta, Kurikka, Kolehmainen & Sapanen 2021, 25-26.)

Tiläkäsitetä hieman erilaisessa, mutta osin myös risteävässä kontekstissa on tarkastellut Frantzeskaki ja Rok (2018). He ovat käsitelleet kestävyiden transiitioita ja transiitiosseja yhteiskehittämisen ja sidosryhmien näkökulmasta sekä erityisesti sitä, miten eri sidosryhmien yhteiset osallistumisen tilat, *multi-stakeholder engagement spaces*, voivat toimia apuna transiitoiden vauhdittamisessa. He kuvaavat osallistumisen tiloja institutionaalisiksi tiloiksi, jotka tarjoavat alustan ideoiden jakamiselle ja yhteiselle ongelmanratkaisulle eri toimijoiden kesken. Tavoitteena onkin, että erityisesti tiedon tuottaminen yhdessä mahdollistuisi eri toimijoiden kesken. Tämä edesauttaa sitä, että kestävyiden transiitioita pystytään edistämään yhä vahvemmin. (Frantzeskaki & Rok 2018, 48.)

Kaupunkisuunnittelussa transitioiden dynamiikka on erityinen, koska puhutaan hyvin laajasta kirjosta erilaisia näkemyksiä siitä, mikä on hyvää kaupunkikehitystä. Tästä näkökulmasta osallistumisen tilat auttavat ymmärtämään dynamiikkaa paremmin. Yhteiskehittäminen ja uudenlaiset eri toimijoiden osallistumisen tavat ovat lisääntyneet ja kaupunkisuunnittelua ei tehdä enää suljettujen ovien takana, irrallisena julkisesta keskustelusta. Kaupunkisuunnittelun kysymyksistä on tullut yhteisiä, julkisia kysymyksiä ja tämä edellyttää suunnittelussa vahvempaa sidosryhmien ja eri toimijoiden osallistumista. (Frantzeskaki & Rok 2018, 48.) Mahdollisuuksien tila sekä osallistumisen tila ovat käsitteellisesti kiinnostavia, koska ne auttavat katsomaan toimijoiden välisiä suhteita ja sitä, miten näiden tilojen kautta osallistumista ja yhteistä innovointia voitaisiin edistää kaupunkisuunnitteluprosesseissa.

Geels ja Schot (2007, 403) esittävät toimijoiden olevan aktiivisia, toiminnallaan saman aikaisesti sääntöjä käyttäviä ja niitä luovia. Toimijat eivät ole siis vain passiivisia sääntöjen seuraajia, *cultural dopes* tai *marionetteja*, kuten Häyrynen (2006, 36) ilmaisee suomentaen. He myös muistuttavat, että erilaisissa siirtymissä toimijoiden roolien muutokset sekä suhteet eri toimijoiden välillä ovat hyvin tärkeässä osassa. Tietyn yhteisön sisällä vallitsee usein yhteisiä käsityksiä olemassa olevista rooleista. Toimijoiden välisten suhteiden muuttuminen voi näyttäytyä yhteisten roolikäsitysten muuttumisena ja osaltaan kertoa sosiaalisen rakenteen muutoksista. Transitioiden näkökulmasta on hyvä myös huomioida, että myös toimijoiden oma toimijuus voi olla valmiiksi murroksessa tai siirtymässä. (Wittmayer, Avelino, van Steenbergen & Loorbach 2017, 46-47.) He näkevät myös tärkeänä erotella transitio-roolin, kuten esimerkiksi edelläkävijyyden, laajemmasta sosiaalisen roolin käsityksestä, johon sisältyy muuttuvien roolien ja roolien välisten suhteiden tarkastelu (Wittmayer, Avelino, van Steenbergen & Loorbach 2017, 53).

Toimijuutta tarkastellessani keskityn tässä tutkimuksessa kahteen toimijaan, asukkaaseen sekä kaupunkiin. Molempien toimijuutta voidaan käsitellä eri näkökulmien kautta. Asukkaan toimijuus voidaan nähdä erilaisten roolien kautta, jollaisia ovat esimerkiksi osallinen, asukas, kansalainen, asiakas tai rakennuttaja. Näistä jokainen näkökulma sisältää laajaa keskustelua asukkaan toimijuudesta ja rooliin liittyvistä ominaisuuksista. Seuraavaksi käsittelen asukkaan toimijuutta asukkaana ja osallisena. Tarkastelen myös asukkaan uudenlaista toimijuutta rakennuttajana täydennysrakentamisen kontekstissa. Tämän jälkeen käsittelen kaupungin toimijuutta sen kautta, millaiset tekijät vaikuttavat sen toimintaan julkisena organisaationa.

Pientaloalueen asukas on lähtökohtaisesti asukas. Asukkaan toimijuus näyttäytyy hänen asukaskokemuksensa kautta ja sen mukaan, millainen on hänen asumisensa elämisspiiri. Asuminen on päivittäistä elämisen tapaa, arkea ja arjen toimintoja. Pientaloalueiden asukkaat voi nähdä myös hyvin itsenäisinä toimijoina. Erityisesti omakotitaloasumiselta haetaan vapautta päättää omaan asumiseen liittyvistä tekijöistä.

Asukasta voi tarkastella myös osallisena ja yksi käsitteellinen tapa tarkastella osallisuutta on kansalaisosallistumisen käsite. Osallistuvassa suunnittelussa ihminen on kansalainen, jolla on kaavoituksessa osallisen rooli (Staffans, Väyrynen, Huisko & Melama 2009, 169). Puhuttaessa osallisuudesta, kytkeytyy keskusteluun pohdinta yhteiskuntaan kuulumisesta ja poliittisesta kulttuurista. Maankäyttö- ja rakennuslaissa osallisen käsite näkyy myöskin ja osallisen, esimerkiksi asukkaan tai maanomistajan, oikeutta ja mahdollisuuksia suunnitteluun osallistumiseen on laissa tuotu erityisesti esiin. Tämä juontaa juurensa vuoden 2000 maankäyttö- ja rakennuslain uudistamiseen. (Bäcklund, Häkli & Schulman 2002, 7-8.)

Täydennysrakentamisen kontekstissa yksityiset maanomistajat ovat merkittävässä roolissa täydennysrakentamisen edistämässä. Asukkaiden rooli maanomistajana ja täydennysrakennushankkeen toteuttajana muuttaa heidän tavanomaista asukkaan rooliaan ja laajentaa heidän toimijuuttaan uudella tavoin. Asukkaiden uudenlaista rakennuttajaroolia täydennysrakentamisessa on tutkittu ennen kaikkea taloyhtiömaailmassa.

Tampereella Tammelan kaupunginosan täydennysrakentamista on tutkittu eri näkökulmista ja muun muassa kaupungin ja asukkaiden välisen vuorovaikutuksen näkökulmasta. Laine ja Leino (2013) toivat Tammelan kontekstissa esille sen, että aktiivisuuden merkitys täydennysrakentamista kohtaan on tärkeä niin kaupungin kuin asukkaidenkin toiminnassa. Tämä korostuu erityisesti vanhemmilla asuinalueilla, missä ei välttämättä ole toteutettu uutta rakentamista vuosikymmeniin. Aktiivisuus onkin edellytys sille, että täydennysrakentamisen hankkeita saadaan alkuun ja että rakentamiselle on olemassa riittävä hyväksyntä. (Laine & Leino 2013, 411.)

Asukkaiden rooli maanomistajana vaikuttaa paljon asukkaan toimijuuteen suunnitteluprosessissa. Tampereella suurin osa pientalotonteista ovat yksityisten omistamia, mutta moni kantakaupungin läheisyydessä sijaitsevista pientaloalueista on myös kaupungin omistamia tontteja, joihin asukkaalla on vuokraoikeus. Toimijuuteen on siis merkitystä sillä, onko kyseessä yksityinen maanomistaja vai vuokratontin haltija. Kiinteistön omistajuus vaikuttaa merkittäväällä tavalla siihen, millaiset mahdollisuudet ja oikeudet maankäyttöä kohtaan ovat (Thorpe 2018, 108). Pientalojen määrää

tarkasteltaessa on hyvä ottaa huomioon, mitkä tekijät vaikuttavat siihen, minkä verran kaupunki pystyy ja haluaa tuottaa uusia omakotitaloja ja näin ollen omakotitontteja. Kaupungin omistaman maaomaisuuden määrän ja pientalojen määrän välillä on yhteys ja usein kaupungeissa, jotka omistavat vähemmän maata, on pientalojen osuus sen sijaan suurempi (Haila 2015, 24).

Asukkaan, osallisen, omistajuus vaikuttaa siihen, että asukkaan näkemyksiä on kyettävä kuuntelemaan uusilla tavoilla (Laine & Leino 2013, 410). Omistajuus sekä omistajuuden kokeminen on tärkeää silloin, kun kiinteistöä kehitetään. Sitoutuakseen ja osallistuakseen kehittämiseen, vaaditaan omistajuuden kokemusta, jotta halukkuus osallistua olisi suurempi. Tähän vaikuttaa muuan muassa se, että kehittäminen, kuten esimerkiksi rakennusprosessi, vaatii huomattavasti aikaa ja resursseja. (Thorpe 2018, 108.) Täydennysrakentamisen kontekstissa omistajuuden merkitys näyttäytyy juuri tällä tavoin. Täydennysrakentamisen hankkeeseen sitoutuakseen omistajuus sekä laillisesta että kokemuksellisesta näkökulmasta on oleellinen, jotta asukas pystyy hyötymään hankkeesta, sekä on valmis sitoutumaan hankkeen vaatimaan työllistävyyteen.

Asukkaiden näkemysten uudenlainen huomioonottaminen haastaa kaupungin ja asukkaiden välistä yhteistyötä ja vuorovaikutusta, jonka vuoksi yhteistyölle on haettava myös uudenlaisia muotoja. Kiinteistönomistajan keskeinen toimijuus osana täydennysrakentamisen suunnitteluprosessia sekä suunnitteluprosessin jäsentyminen alhaalta ylöspäin edellyttää kaupunkisuunnittelijoilta totuttelua uudenlaiseen toimintatilanteeseen. (Laine & Leino 2013, 411.)

Kaupungin toimijuutta julkisena toimijana määrittelevät muun muassa lainsäädäntö sekä muu toimintaa ohjaava sääntely sekä hallinnan tavat. Merkittävimpänä kaupungin lainsäädännölliseen toimijuuteen kaupunkisuunnittelussa vaikuttavat maankäytön suunnittelua ohjaavat säännökset, eli maankäyttö- ja rakennuslaki sekä rakentamisen säännökset. Lainsäädäntö määrittyy myös sen mukaan, miten sitä tulkitaan sekä miten ihmiset ovat sen kanssa tekemisissä. Tulkintaa muodostetaan lainsäädäntöä tottelemalla tai tottelemattomuudella sekä eri tavoin sitä vahvistamalla tai jättämällä sen huomiotta. (Thorpe 2018, 105.)

Kaupungin toimijuuteen liittyy myös vahvasti legitimizeetti. Legitimizeetti näyttäytyy kaupungin roolissa päätöksentekijänä ja tuo toimijuuteen tämän vuoksi vaikutusvaltaa. Kun kaupunkia ja sen roolia tarkastellaan demokratian näkökulmasta, legitimizeetti näyttäytyy kahdenlaisen toiminnan kautta, sisäänpäin suuntautuneena legitimizeettinä, *input-legitimacy*, sekä ulospäin suuntautuvana legitimizeettinä, *output-legitimacy*. Näistä ensimmäinen kuvaa esimerkiksi kaupungin demokraattista

vastuuta, kun taas jälkimmäinen esimerkiksi kaupungin kykyä toteuttaa ja implementoida. (Kronsell & Mukhtar-Landgren 2018, 990.)

Kaupungin toimijuus rakentuu institutionaalisissa konteksteissa ja kaupungista riippuen erilaiset verkostot, ja yhteistyön muodot vaikuttavat kaupungin toimintaan (Kronsell & Mukhtar-Landgren 2018, 989-990). Kaupunki on moninaisten intressien, resurssien ja prioriteettien täyttämä. Kaupungilla voi olla erilaisia, muuttuvia rooleja ja eri yksiköissä kaupunkiorganisaation sisällä voi olla erilaisia rooleihin liittyviä painotuksia. Mikäli tavoitteistossa ja prioriteeteissa kaupungin sisällä on eroavaisuuksia, voi tämä johtaa päätöksenteon ja prosessien hitauteen. (Kronsell & Mukhtar-Landgren 2018, 999.)

Kaupungin toimijuutta tarkasteltaessa voidaan myös nähdä aktiivisen toimijuuden korostuminen. Yhä enenevässä määrin paikallishallinnon rooli on muuttumassa. Perinteinen hallinnon rooli on saattanut näyttäytyä kontrolloivana ja hillitsevänä, mutta on muuttumassa enemmän kohti fasilitoivaa ja kannustavampaa toimintatapaa. Samalla tavoin myös asukkaiden rooli on muuttunut aktiivisemmaksi ja asukas ei ole vain passiivinen palveluiden vastaanottaja, vaan aktiivinen toimija omaan asuinympäristöönsä liittyvissä asioissa. (Wittmayer, Avelino, van Steenberg & Loorbach 2017, 45.) Kaupunki voi ottaa aktiivisen roolin ja pyrkiä proaktiivisesti ennakoimaan ja uudistamaan, mutta vaihtoehtoisesti se saattaa myös sopeutua muutoksiin tai reagoida muutoksen tapahtuessa ja tehdä toimet, jotka ovat siinä hetkessä välttämättömimmät (Jäppinen 2011, 77). Kaupunkien tulisi pystyä oppimaan, olemaan sopeutuvia muutostrendien edessä ja pystyä osoittamaan joustavuutta. Uudet ilmiöt eivät asetu olemassa oleviin rakenteisiin aina kovin vaivatta. Vakiintuneet käytännöt ja lainsäädännön asettamat rajat luovat ilmiöille omat rajoitteensa. (Leino, Laine & Ikonen 2018, 169.)

Kronsell ja Mukhtar-Landgren (2018) käsittelevät kokeilevaa hallintoa *urban living labs* kontekstissa. Tarkastelussa he käyttävät apuna kolmea tapaa tarkastella kaupungin roolia; edistäjä, mahdollistaja ja kumppani. Roolien erottaminen on hyödyllinen analyttinen työkalu, mutta todellisuudessa roolit kuitenkin usein sekoittuvat kaupungin toiminnassa. Roolit ovat myös tietynlaisia ideaalityyppejä, mutta jotka auttavat nostamaan esiin kaupungin kokeilevaan toimijuuteen liittyviä näkökohtia. (Kronsell & Mukhtar-Landgren 2018, 989.) Leino, Laine ja Ikonen (2018) ovat tarkastelleet kaupunkien ketteryyttä ja roolia mahdollistajana. Heidän mukaansa ketteryuden yhteydessä voidaan puhua myös ehdollisuudesta. Ehdollisessa ketteryudessa on kyse siitä, että tiettyjen ehtojen toteutuessa kaupunki voi toimia myös ripeästi, mutta toimintaa rajoittavat ehdot voivat myös estää toiminnan joustavuuden. (Leino, Laine & Ikonen 2018, 169.) Rotmans, Kemp ja van Asselt (2001) ovat tarkastelleet paikallishallinnon roolia transitioiden edistäjänä. Edistämisen ei

kuitenkaan tarvitse tarkoittaa muutoksen toimeenpanoa, vaan enemmänkin eri toimijoiden kannustamista yhteiseen kehittämiseen, osaamisen jakamista ja toimimista lähellä asukasta. (Rotmans, Kemp & van Asselt 2001, 25.)

2.4 Kokeileva kaupunkisuunnittelu ja asuminen

Kokeilut ja kokeilukulttuuri ovat osa transitiioihin liittyvää keskustelua, mutta myös omana tutkimuksen alueenaan tutuksi tullut keskustelu. Kokeilut ovat ennen kaikkea yritysmaailmasta alkunsa saanut tematiikka, mutta yhä enenevässä määrin myös julkisella sektorilla käsitelty aihealue. Kokeilujen avulla on sekä yritysmaailmassa että julkisella sektorilla pyritty löytämään uudenlaisia tapoja toimia. Minitalo uudenlaisena tapana täydennysrakentaa ja tapana tarkastella asumisen vaihtoehtoja tuo mahdollisuuksia kokeiluille sekä näyttäytyy myös esimerkkinä innovaatiotoiminnasta ja uusien toimintatapojen tarkastelusta.

Berg, Hildén ja Lahti (2014) ovat tarkastelleet kokeiluja eri näkökulmien kautta. Yhtenä tärkeänä näkökulmana on ollut oppiminen, joka on oleellinen osa kokeiluja. Kokeilujen merkitys erityisesti oppimisen näkökulmasta on tiedontarpeiden selvittäminen sekä ideoiden testaaminen. Lisäksi he ovat tarkastelleet osallistamisen näkökulmaa ja myös julkisen keskustelun synnyttämistä. Rakenteiden ja käytäntöjen haastaminen on myös ollut yksi kokeilujen tarkastelun näkökulma. (Berg, Hildén & Lahti 2014, 23.)

On myös tärkeää tunnistaa kokeilun ja pilotin välinen ero. Kokeilun olennainen tunnuspiirre on, että sen yksinomaisen tarkoituksen ei ole onnistua, vaan ennen kaikkea luoda ja synnyttää uutta tietoa sekä kokemuksia ideasta tai toimintatavasta, jota ollaan kehittämässä. Kokeilun ei siis tarvitse onnistua täydellisesti ollakseen onnistunut. Pilotin sijaan suunnitellaan niillä odotuksilla, että pilotin onnistuu. Pilotilla ikään kuin varmistetaan, että idea varmasti toimii ja se on kuin kenraaliharjoitus, jossa idea hiotaan huippuunsa. (Hassi, Paju & Maila 2015.)

Innovaatiot ovat olennainen osa kokeilukulttuuria ja kokeiluiden toteuttamista. Julkisella sektorilla toteutuvat innovaatiot ovat usein ratkaisuja yhteiskunnallisiin haasteisiin ja haasteita pyritään ratkaisemaan julkisen ja yksityisen sektorin yhteistyönä. (Jäppinen 2011, 75.) Julkisen sektorin innovaatiotoimintaa kuitenkin kuvastaa usein se, että innovatiivisuuteen ei ole juuri kannustettu ja että vasta haasteiden ilmaantuessa tai sopivien mahdollisuuksien tullen innovaatioita pyritään synnyttämään. Tärkeää olisi kuitenkin jatkuva innovaatiotoiminta ja haasteisiin varautuminen. On myös hyvä huomioida, millaiset asiat innovaatiotoimintaa organisaatiossa hidastavat ja miten

innovaatiokyvykkyyttä ja valmiutta pystyttäisiin kehittämään. (Hennala, Linna & Pekkarinen 2008, 100-104.)

Jo pitkään kaupungin rooli ja rakenteet ovat olleet murroksessa, kun perinteisestä hierarkkisesta hallinnasta on siirrytty kohti verkostoimaisempaa, yhteistyöhön pohjaavaa toimintatapaa. Tämä vaikuttaa myös kaupungin innovaatiotoimintaan ja innovaatioihin suhtautumiseen. Innovaatioissa keskitytään yhä enemmän käytäntölähtöiseen innovaatiopolitiikkaan ja eri toimijoita innovaatioiden ääreen yhdistävään toimintaan. (Jäppinen 2011, 80.)

Innovaatiot ovat tulleet yhä vahvemmin osaksi kaupunkien kehittämisen osa-alueita ja keskeiseksi toiminnan alueeksi elinvoimaa ja vetovoimaa edistääkseen. Kun tarkastellaan innovaatioita alueellisen kehittämisen näkökulmasta, nousee niiden merkitys elinkeinotoimintaa laajemmaksi, asukkaiden hyvinvointia parantavaksi kehitystoiminnaksi. (Sotarauta 2009, 18.) Kokeilut ovat myös entistä enemmän osa kaupunkien strategista kehittämistä ja uusien toimintatapojen etsimistä ja testaamista. Kuten edellisessä kappaleessa toin ilmi, kaupunkien toimijuus on muuttunut aktiivisemmaksi ja kaupungit pyrkivät myös tietoisesti hakemaan aktiivisempaa ja dynaamisempaa roolia ja tällä tavoin edesauttamaan kaupunkikehittämistä.

Kokeiluja voidaan tarkastella myös asumisen teemojen näkökulmista. Asumiseen liittyviä kokeiluja on tehty esimerkiksi ikäihmisten asumisen ja opiskelija-asumisen osa-alueilla. Muuttuva asuminen luo myös kokeilun paikkoja kaupunkisuunnittelussa. Keskustelu ikäihmisten asumisesta on erityisesti viime vuosina kasvanut yhteiskunnallisessa keskustelussa. Ikäystävällinen asuinalue on parhaimmillaan eri-ikäisten moninaisten tarpeiden huomioonottamista ja asuinympäristö, jossa myös ikääntyneet asukkaat voivat elää itsenäistä ja sosiaalisesti tasapainoista elämää. Ikäihmisten asumisessa voidaan puhua myös niin sanotusta välimuotoisesta asumisesta. Ikäihmisten asumisessa usein korostuu asumisen kaksi ääripäätä, laitoshoidon ja omassa kodissa asuminen, vaikka yksi vaihtoehto voisi kuitenkin olla asunnon vaihtaminen omaan elämäntilanteeseen sopivampaan ja samalle asuinalueelle jääminen. Nämä tekijät voisivat vaikuttaa positiivisesti kodin tunteeseen. (Jolanki & Kröger 2015, 82-85.)

Tarkasteltaessa asumista asumispreferenssien ja asumista kohtaan olevien toiveiden näkökulmasta, omakotiasuminen on pitänyt pintansa suomalaisessa asumisen kulttuurissa. Vuosi toisensa jälkeen asumispreferenssitutkimukset ja kyselyt osoittavat, että omakotiasuminen on edelleen hyvin haluttu asumisen muoto ja vahva asumistoive. Tietyt samat piirteet toistuvat usein tutkittaessa ihmisten

toiveita asumisesta. Ihmiset haluavat asumiselta rauhallisuutta sekä hyviä yhteyksiä ja palveluja (Ilmonen 2007, 12).

Asumispreferenssejä tarkasteltaessa on kuitenkin muistettava, että monet ominaisuudet, joita asumiselta toivotaan tai tavoitellaan, ovat hyvin subjektiivisia. Ominaisuuksia, kuten ahtaus tai tiiviys, käsitetään eri tavoin ja ne tarkoittavat eri asioita eri ihmisille. (Mäenpää 2008, 39.) Ihmiset myös arvottavat erilaisia asioita asumisessa ja toinen saattaa valita asumiseltaan mieluummin sijainnin ja monipuoliset palvelut, kun taas toinen panostaa enemmän itse asuntoon. On myös tärkeää huomioida käsitteellinen ero siinä, puhutaanko asumispreferensseistä vai asumistoiveista. (Junto 2010, 8-9.)

Asuminen ja asumisen tavat ovat monimuotoistuneet yhä enenevässä määrin ja se, millä tavoin ihmiset haluavat asua ovat erilaistuneet. Monimuotoistumisen voi nähdä olevan seurausta muutoksista yhteiskunnassa, kuten työhön ja kotiin liittyvistä muutoksista sekä identiteettien erilaistumisesta ja erilaisten elämänvaiheiden moninaisuudesta. (Mäenpää 2008, 35.) Väestöllistä erilaistumista tapahtuu myös perhemallin suhteen. Yksilölliset mieltymykset vaikuttavat siihen, mitä asumiselta toivotaan. Merkitystä on myös sillä, millaiset taloudelliset resurssit asukkaalla on käytettävissään asumisen toiveita toteuttaakseen. Asuminen on samanaikaisesti asukkaan henkilökohtainen kysymys, että julkinen ja yhteiskunnallinen kysymys. (Junto 2010, 7-11.)

Monimuotoisuudella voidaan tarkoittaa erilaisia asioita riippuen näkökulmasta ja mittakaavasta, jolla monimuotoisuutta tarkastellaan. Monimuotoisuus voi olla yhtä lailla asumisvaihtoehtojen monimuotoisuutta kuin kaupunkirakenteen sekoittuneisuuttakin. Monimuotoisuus voi toteutua myös pienemmässä mittakaavassa, kuten taloyhtiön sisällä, tai laajemmin kokonaisen asuinalueen monimuotoisuutena. Monimuotoisuutta on myös asuntotyyppien ja omistusmuotojen moninaisuus. Monimuotoisuuden mahdollisuudet voivat näyttäytyä erityisesti täydennysrakentamisen kontekstissa. (Norvasuo 2008, 61-62.)

Asuntokannan monimuotoistuminen linkittyy myös alueuskollisuuteen. Alueuskollisuus on asia, jota on yhä enemmän havaittu tarkasteltaessa muuttoliikettä ja moni muuttuneessa elämäntilanteessa oleva asukas haluaisi jäädä samalla asuinalueelle, missä on asunut. Tästä syystä monimuotoisen asuntokannan tärkeys korostuu kaikilla asuinalueilla. (Mäenpää 2008, 41.) Kaupunkisuunnittelussa näyttäytyy entistä enemmän myös ajatus asuinalueiden sopimisesta erilaisille asukasryhmille ja niiden tulisi olla muuntuvia erilaisten elämäntilanteiden mukaan. Asuinalueiden muuntumiseen kytkeytyy myös elämänkaarajattelu eli *life-course approach*. (Jolanki & Kröger 2015, 85.)

3 AINEISTO JA MENETELMÄT

3.1 Aineiston kuvaus

Tutkimukseni aineistona on yhteensä 12 asiantuntijahaastattelua. Haastateltavat ovat Tampereen kaupungin viranhaltijoita sekä toimihenkilöitä eri yksiköistä ja jotka ovat tämänhetkisessä tai aiemmassa toimenkuvassaan kaupungilla olleet tekemisissä pientaloalueiden ja omakotirakentamisen kanssa. Haastateltavien valitsemisessa pyrin ottamaan huomioon haastateltavan tuntemuksen pientaloalueiden suunnittelusta sekä saamaan mahdollisimman monipuolisesti eri näkökulmia suunnittelun eri yksiköistä. Haastateltavien valintaan sain apua erityisesti tutkimustani Tampereen kaupungilla ohjanneilta henkilöiltä.

Haastateltavat työskentelivät tutkimuksen teon aikaan Tampereen kaupungin Kiinteistöt, tilat ja asuntopolitiikka -palveluryhmässä sekä Kaupunkiympäristön suunnittelu -palveluryhmässä. Näistä ryhmistä valikoituivat seuraavat yksiköt; kiinteistötoimi, asumisen kehittäminen ja palvelutilaverkot, kiinteistönmuodostus, asemakaavoitus, yleiskaavoitus sekä rakennusvalvonta.

Tutkimuksessa ei tuoda esiin yksityiskohtaisesti missä yksikössä haastateltavat työskentelevät tai eritellä eri yksiköiden erityispiirteitä tarkemmin. Tämä siitä syystä, että haastateltavien anonymiteetti säilyisi ja jotta kaikki haastateltavat olisivat samassa asemassa edustaen ennen kaikkea Tampereen kaupunkia. Tutkimuksen tarkoituksena on tarkastella aineistoa ennen kaikkea asiantuntijapuheena, kuin niinkään yksittäisten yksiköiden näkemyksinä.

Toteutin haastattelut kevään 2020 aikana. Haastatteluista 11 tapahtui kasvokkain ja yksi haastattelu videoyhteyden välityksellä. Kaikki haastattelut lukuun ottamatta videohaastattelua toteutettiin Tampereen kaupungin toimitiloissa. Yhdessä haastattelussa oli mukana kaksi henkilöä, jolloin haastateltavien kokonaismäärä on 13. Haastatteluista 10 on äänitetty ja litteroitu, mutta kahdesta haastattelusta tein ainoastaan muistiinpanot haastateltavien pyynnöstä. Nämä haastattelut olivat osana tutkimusaineistoa, mutta niistä ei ole käytetty tutkimusraportissa suoria sitaatteja. Analyysissä olen käyttänyt haastattelusitaattien identifioimiseen merkintöjä H1-H11, jolloin haastateltavilta H12 ja H13 ei ole käytetty suoria sitaatteja.

Haastattelut toteutin teemahaastatteluina. Teemahaastattelu, eli puolistrukturoitu haastattelu, asettuu lomakehaastattelun ja avoimen haastattelun välimaastoon. Se on haastattelumuotona suhteellisen väljä, mutta kuitenkin strukturoidumpi kuin avoin haastattelu. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.) Teemahaastattelussa haastattelun teemat sekä teemoja tarkentavat kysymykset on valittu etukäteen. Yksi teemahaastattelun eduista on, että haastattelun edetessä kysymyksiä on mahdollista syventää ja tarkentaa tarpeen mukaan. (Tuomi & Sarajärvi 2018.) Toteuttamissani haastatteluissa tarkentavat kysymykset vaihtelivat sen mukaan, millä tavoin haastattelut etenivät. Haastateltavat painottivat osin eri asioita, jonka vuoksi kysymykset osassa haastatteluissa vaihtelivat, mutta jokaisen haastateltavan kanssa käytiin kuitenkin läpi samat kysymysteemat.

Teemahaastattelumuodon valinta oli luonnollinen kvalitatiiviseen tutkimusotteeseen. Teemahaastatteluissa korostuvat haastateltavien tulkinnat asioista ja tutkittavasta ilmiöstä. Haastatteluissa myös näyttäytyy heidän asioille antamansa merkitykset sekä tarkastelu siitä, miten merkitykset vuorovaikutuksessa syntyvät. (Tuomi & Sarajärvi 2018.) Teemahaastattelu sopii myös hyvin vähemmän tunnettujen ilmiöiden tarkasteluun (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006), jonka vuoksi se oli luonteva haastattelumuoto tutkimuksessani vahvasti näkyvään minitaloon, joka oli osalle haastateltavista hieman tuntemattomampi aihealue. Teemahaastattelun avulla haastateltavat pystyivät vapaasti kertomaan ja määrittelemään minitaloa haluamallaan tavalla, jolloin aiheesta oli mahdollista saada mahdollisimman paljon tietoa.

Haastattelut olivat kestoiltaan 30–60 minuuttia. Haastattelujen alussa kuvasin haastateltavalle lyhyesti tutkimusaiheen sekä kävimme yhdessä läpi tutkimuseettiset käytännöt. Haastattelurunkoa ei lähetetty haastateltaville etukäteen, mutta tutkimuksen aihepiiri kerrottiin haastateltaville haastatteluaikaa sovittaessa. Haastattelutilanteet sujuivat hyvin. Pyrin omalta osaltani tekemään haastattelutilanteesta haastateltaville rennon ja tuttavallisen, jolloin otin myös itse osassa haastatteluista keskustelemaan roolin. Teemahaastattelu onkin luonteeltaan keskustelunomainen (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006).

3.2 Aineiston analysointi

Tutkimukseni on laadullinen, eli kvalitatiivinen tutkimus. Laadullisessa tutkimuksessa on havaittavissa vaikutteita niin hermeneutiikasta kuin fenomenologiastakin ja eri vaikutteet tekevät siitä tutkimussuuntana eklektisen (Eskola & Suoranta 1998).

Usein tutkimuksen tyyppi nähdään joko teoreettisena tai empiirisenä ja laadullinen tutkimus oletetaan empiiriseksi tutkimukseksi. Tyypittelyssä kuitenkin epäonnistutaan, jos tyypittelyä tarkastellaan liian pintapuolisesti tai tyypejä kärjistäen. Laadullinen tutkimus on aina myös teoreettista, koska teoreettisuus on olennainen osa tutkimusta ja jonka tulisi sisältää ”ihmisjärjen suorittamaa henkistä tarkastelua”, kuten Tuomi ja Sarajärvi (2018) kuvaavat. Laadullisessa tutkimuksessa tehtävät havainnot ovat teoriapitoisia, koska tutkimustuloksiin vaikuttavat niin yksilön käsitys tutkittavasta ilmiöstä kuin ilmiölle annettavat merkityksetkin. (Tuomi & Sarajärvi 2018.)

Eskola ja Suoranta (1998) esittävät Weckrothin näkemyksen, että laadullista tutkimusta ei tulisi tarkastella tiukasti subjektiivisena tutkimuksen teon tapana verrattuna kvantitatiiviseen tutkimukseen. Sen sijaan eroa voi tarkastella lähikokemuksen ja kaukokokemuksen kautta (Eskola & Suoranta 1998) jotka käsitteellisesti viittaavat välittömään, ulottuvilla olevaan kokemukseen sekä kokemukseen avautuvasta maailmasta katseen kautta tarkasteltuna, kuten Hankamäki (2015) tuo George Meadin näkemystä esiin. Tuomi ja Sarajärvi (2018) kuitenkin huomauttavat, että kaikessa tiedossa on subjektiivinen ulottuvuus, koska tutkija tekee tutkimukseen liittyviä ratkaisuja perustuen omiin kokemuksiinsa sekä omaan ymmärrykseensä. Puhdas objektiivinen tieto ei ole mahdollista, vaan tutkimustulokset ovat aina yhteydessä havaintomenetelmiin sekä käyttäjään. (Tuomi & Sarajärvi 2018.)

Tutkimustani kuvaa aineistolähtöinen lähestymistapa. Lähestyin tutkimusaineistoa aineistolähtöisen sisällönanalyysin kautta, mutta analysoinnin tukena oli kuitenkin ilmiöstä kerätty tieto sekä teoriaan tutustuminen. Voi siis sanoa, että analyysi oli kevyesti teoriaohjaava. Käytin aineiston analysoinnissa sisällönanalyysin keinoja. Haastatteluaineistoni analysointi alkoi jo litteroinnin yhteydessä, jolloin käsitykseni tutkimusaineistosta alkoi kehittyä. Ensimmäisessä analysointivaiheessa pohjasin tarkastelua vahvemmin ilmiöstä käytyyn keskusteluun ja luokitteluihin, joihin olin siinä vaiheessa tutkimusprosessia tutustunut. Toinen lähestymiseni aineistoon oli kuitenkin strukturoidumpi ja aineistolähtöisempi sekä noudatti perusteellisemmin sisällönanalyysille tyypillisiä työvaiheita. Uudella analysointikerralla pyrin tarkastelemaan aineistoa uudestaan avoimin mielin sekä löytämään mahdollisia uusia näkökulmia. Tavoitteenani oli antaa aineiston puhua ja antaa sille tilaa.

3.3 Tutkijan asema

Toteutin gradun osana harjoitteluani Tampereen kaupungilla keväällä 2020. Työtehtäviini opinnäytetyön lisäksi kuului asukaskyselyn toteuttaminen Tampereen omakotitaloasukkaille sekä erillisen raportin toteuttaminen gradun tuloksista. Raportin esittely tapahtui syksyllä 2020 ja gradun viimeistely kevään 2021 aikana.

Oman position tarkkaileminen ja objektiivinen tarkastelu on tutkimuksenteossa tärkeää. Tutkijan aseman merkityksellisyys korostuu erityisesti laadullisessa tutkimuksessa, jossa tutkijan toimintaan sisältyy tiettyä liikkumavaraa, joka mahdollistaa uusien ratkaisujen kokeilemista, mutta joka samalla tuo myös vastuun avoimuudesta ja tehtyjen ratkaisujen argumentoinnista lukijalle (Eskola & Suoranta 1998). Olen toteuttanut gradua vahvassa yhteistyössä Tampereen kaupungin kanssa, ja tämä luonnollisesti vaikuttaa myös positiooni tutkijana. Olen pyrkinyt erottamaan tutkijan positiota harjoittelijan positiosta, jolloin tutkimuksen teossa pystyisin tarkastelemaan tutkimusaihetta sekä tutkimusaineistoa mahdollisimman objektiivisesti. Oma asemaani harjoittelijana ei voi kuitenkaan tutkimuksessa poissulkea, vaan se on osa tutkimusta ja on tutkimusta läpileikkaava asia.

Toimiessani tutkimuksen teon aikaan Tampereen kaupungin työntekijänä, pääsin tutustumaan aiheeseen organisaation sisältä päin. Asemani harjoittelijana vaikutti osaltaan myös haastatteluihin, jotka eivät olleet asemoinniltaan pelkästään tutkija-haastateltava, vaan myös harjoittelija-työntekijä, jolloin molemmat edustimme samanaikaisesti Tampereen kaupunkia. On tärkeää, että tutkimusaihetta sekä tutkimuksen kohdetta pystyy tarkastelemaan ulkoapäin.

Tutkimusaiheeseen liittyen on myös tärkeää tunnistaa omat esiolettamukset. Tutkimuksessa ovat aina läsnä tietyt ennako-oletukset ja tutkijan aiemmat elämän kokemukset, jotka vaikuttavat tutkimuksen tekoon. Tutkijan intuitiiviset käytännöt ovat myös läsnä tutkimuksenteon ratkaisuja tehtäessä. Omien ennako-oletusten tunnistaminen on tärkeää, jotta tutkittavasta kohteesta on myös mahdollista oppia uutta. (Eskola & Suoranta 1998.) Omiin esiolettamuksiini tutkimusaiheesta on vaikuttanut oma kiinnostukseni minitaloilmiötä kohtaan. Olen seurannut minitaloilmiötä sekä siitä käytävää keskustelua jo pitkään ja ollut myös henkilökohtaisesti kiinnostunut minitalossa asumisesta. Tästä syystä suhtautumiseni minitaloihin on ollut myönteistä ja olen henkilökohtaisesti nähnyt minitalojen potentiaalin hyvin positiivisesti.

4 SUUNNITTELUPROSESSIN KOETINKIVET PIENTALOALUEIDEN TÄYDENNYSRAKENTAMISESSA

Asuinalueiden tiivistämisen tavoite kuvaa vahvasti kaupunkisuunnittelun tämänhetkistä toimintatapaa ja uuden rakentamisen suunnittelua. Täydennysrakentaminen rakentamisen tapana näkyy kaikessa uudessa suunnittelussa ja kaupungin kehittämisen tavoitteissa. Voimakkaimmin täydennysrakentaminen näyttäytyy keskusta-alueiden suunnittelussa, mutta täydennysrakentaminen on myös osa pientaloalueiden kehittämistä.

Puhuttaessa jälleenrakennuskauden pientaloalueista, on täydennysrakentaminen näyttäytynyt näillä alueilla ennen kaikkea tonttien jakamisen kautta. Aineiston perusteella tämänhetkinen jakamiseen liittyvä prosessi vaikutti selkeältä ja rutinoituneelta ja tontteja onkin jaettu vuosien varrella säännöllisesti ennen kaikkea yksityisomisteisilla tonteilla. Kuitenkin kun puhutaan uusista täydennysrakentamisen tavoista tai tavanomaista pienemmistä tonteista, alkoi epäselvyys sekä näkemysten kirjo näyttäytyä myöskin asiantuntijoiden puheessa. Uudenlaiset täydennysrakentamisen tavat, joita myös minitalo edustaa, eivät ole suunnitteluprosessissa arkipäivää, jonka vuoksi prosessi ei ole kaikilta osin selkeä.

Seuraavaksi käsittelen Tampereen kaupungin asiantuntijoiden näkemyksiä pientaloalueiden täydennysrakentamisesta kaupungin sisäisen suunnitteluprosessin näkökulmasta. Aineiston läpileikkaavana teemana on ollut minitalo täydennysrakentamisen tapana ja käsittelen suunnitteluprosessia siitä näkökulmasta, miltä prosessi näyttää uusien täydentämisen tapojen valossa. Tarkastelen suunnitteluprosessia neljän tematiikan avulla; minitalon tunnistaminen täydennysrakentamisen työkaluna, kaupungin toimijuus suhteessa asukkaaseen, poikkihallinnollinen yhteistyö sekä sääntelyn ja kokeilun välinen suhde. Nämä osa-alueet ovat tulkintani mukaan suunnitteluprosessissa eräänlaisia koetinkiviä, jotka vaikuttavat pientaloalueiden täydennysrakentamisen edistämiseen sekä onnistuneeseen toteutumiseen. Näiden tekijöiden ratkaiseminen ja selkeyttäminen voi edesauttaa pientaloalueiden suunnitteluprosessin sujuvuutta ja yhteisen toimintavan löytymistä kaupungin yksiköiden välillä.

4.1 Minitalon tunnistaminen täydennysrakentamisen työkaluna

Osana pientaloalueiden täydennysrakentamisen suunnitteluprosessia on tärkeää tunnistaa, millainen täydennysrakentamisen työkalu minitalo on ja millaisissa asioissa sen vaikuttavuus työkaluna erityisesti korostuu. Tunnistamalla minitalon hyödyt, pystytään arvioimaan sen soveltuvuutta täydennysrakentamiseen sekä sen kiinnittymistä erilaisiin täydennysrakentamiselle asetettaviin tavoitteisiin.

Käsittelen näkemyksiä minitalosta kahden teeman kautta; kaupunkirakenteen tiivistämisen sekä asumisen kehittämisen näkökulmista. Kaupunkirakenteen tiivistämisen yhteydessä käsittelen sitä keskustelua, jota asiantuntijat kävivät liittyen tiivistämisen tuomiin hyötyihin, kuten olemassa olevan infrastruktuurin hyödyntämiseen. Asumisen kehittämisen tematiikka kytkeytyy sen sijaan monimuotoisen asumisen kehittämiseen, monisukupolvisen asumiseen ja täydennysrakentamisen kannustimiin asukkaiden näkökulmasta.

4.1.1 Kaupunkirakenteen tiivistäminen

Asiantuntijoiden mukaan pientaloalueiden täydennysrakentaminen on tärkeää nimenomaisesti tiiviimmän kaupunkirakenteen tavoittelussa ja siinä, että uusi asuinrakentaminen toteutettaisiin tehokkaasti olemassa olevan kaupunkirakenteen sisälle. Minitalo täydentämisen työkaluna tukee tätä tavoitetta ja minitalojen avulla pientaloalueita on mahdollista täydentää moninaisemmilla tavoilla.

Rakennettaessa kaupunkirakenteen sisälle, valmiin infrastruktuurin hyödyntäminen on yksi niistä merkittävimmistä hyödyistä, mitä rakentamisella voidaan saavuttaa. Olemassa olevilla pientaloalueilla on paljon valmista, rakennettua infrastruktuuria, joka tukee uutta rakentamista alueille. Asiantuntijat näkivät positiivisena, että täydennysrakentamisen avulla olemassa olevaa infrastruktuuria voitaisiin hyödyntää tehokkaammin.

”Kyllähän se tuo tällaista tehokkuutta moneen eri palveluun, mitä sitten kaupunki tuottaa; sähköverkkoa, viemäriä ja ihan mitä vaan. Niin tavallansa sillä, että saadaan ihmiset asumaan tiiviimmin, niin helpottaa tätä infran rakentamista ja kaikkea vastaavaa ja pienentää kuluja monessakin asiassa.” – H2

Infrastruktuurin hyödyntäminen kytkeytyy täydennysrakentamisen fyysiseen ulottuvuuteen ja fyysisten tavoitteiden saavuttamiseen. Fyysisten tavoitteiden yhteydessä puhutaan rakenteiden ja esimerkiksi kunnallistekniikan hyödyntämisestä (Rauhala 1999, 13) jotka ovat kaupungin tuottamia

palveluita. Olemassa olevaan infrastruktuuriin tukeutuvalla rakentamisella haetaankin usein tiivyyttä, tehokkuutta ja taloudellisuutta. Boyko & Cooper (2015, 4-5) mukaan tiivyyttä mitataan useimmiten tiettyjen tehokkuusarvojen kautta. Yksi tapa määritellä tiivyyttä on yksiköiden määrä tietyllä alueella, mutta tapoja tarkastella tiivyyttä on useita. He kuvaavat näitä kvantitatiivisia määreitä ”koviksi” tiivyyden mittareiksi.

Tehokkaan kaupunkirakenteen tavoittelu näyttäytyi asiantuntijoiden puheessa vahvasti taloudellisena hyötynä. Rakentaminen jo valmiin kaupunkirakenteen sisälle nähtiin taloudellisesti parempana vaihtoehtona, kuin uusien pientaloalueiden rakentaminen, jotka vaativat laajempaa uutta rakentamista ja jotka ovat taloudellisesti kalliimpia toteuttaa. Tiiviillä rakentamisella voidaan siis tuottaa uutta rakentamista edullisemmin.

”...hyödynnetään sitä olemassa olevaa ja tehdään kustannustehokkaammin asioita ja joka sitten taas palvelis sinänsä kaupungin etua, kun ottaa huomioon, että kaupunki tekee useamman 10 miljoonaa euroa tappiota joka vuosi, tavallansa se on pakkokin sillon pystyvä hyödyntämään sitä olemassa olevaa infraa ja kaikkea muuta palveluja sillä mitä nykyään on.” – H2

”No siis nehän on ehdottomasti, että on kunnallistekniikka valmiina. Sehän on kaupungille edullista.” – H3

Taloudellisten hyötyjen tavoittelu on yksi tärkeimmistä täydennysrakentamiselta haettavista hyödyistä. Fyysisiin tavoitteisiin tukeutuen myös taloudellisuus nousee esiin ja tavoitteena on olemassa olevan infrakapasiteetin mahdollisimman tehokas hyödyntäminen (Rauhala 1999, 13). Tehokkuus ja taloudellisuus kulkevat siis käsi kädessä. Taloudelliset hyödyt voivat näyttäytyä kaupunkirakenteen tiivistämisen edistämisen myötä myös muilla tavoin, kuten liiketoiminnan lisääntymisenä sekä aktiivisena taloudellisena kanssakäymisenä tiivistyneellä alueella (Boyko & Cooper 2011, 12), mutta taloudellinen hyöty kaupungille näyttäytyy kuitenkin uuden infrastruktuurin säästämisenä. Kuntatalouden näkökulmasta täydennysrakentaminen näyttäytyykin tärkeänä rakentamisen tapana.

Puhuttaessa uusista tonteista sekä uudesta pientalorakentamisesta olemassa oleville asuinalueille, haastateltavat asettivat vastakkain uusien pientaloalueiden kaavoittamisen ja pientaloalueiden täydentämisen. Täysin uusien pientaloalueiden kaavoittaminen nähtiin haitallisena yhdyskuntarakenteen hajautumisen näkökulmasta.

”Se mahdollistaa lisää pientaloasumisen paikkoja Tampereelle, jossa ei enää kauheesti oo tonttimaata semmoseen tarkotukseen täällä kantakaupungissa. Että se,

jos koko ajan levitetään sitä pientalomattoa tuonne jonnekin kauaksi, niin sehän ei oo hyvää yhdyskuntarakenteen kehittämistä.” – H5

”...onhan se kaupungin etu ainakin ja miksei asukkaankin etu, että tehokkaammin asuu tässä palveluiden äärellä, kuin että tavallaan pursuttais koko ajan kauemmas ja kauemmas.” – H7

Yhdyskuntarakenteen hajautumisen lisäksi myös ekologisesta näkökulmasta uusien asuinalueiden rakentaminen nähtiin haitallisena. Uudella rakentamisella menetettäisiin mahdollisesti metsäalueita ja infrastruktuurin rakentaminen kauas yhdyskuntarakenteen keskittymästä olisi ekologisen kestävyuden näkökulmasta haitallista.

”...täydennysrakentaminen on se ainoa hiilineutraalein tai kun nää uudet pientaloalueet aina sitten syrjäyttää käytännössä metsää, niin se täydennysrakentaminen, se koostuu monista pienistä yksiköistä, mutta onhan se sitten aina hiilineutraalimpaa tehdä se olemassa olevaan rakenteeseen, kun ei tarte myllätä uusiks koko aluetta.” – H9

”...yleensä se pientaloalue muodostuu sitte semmoselle alueelle, missä ei vielä oo mitään rakennettua ympäristöä, että se on joko neitseellistä metsää tai sitten jotain peltoalueita. Jos me halutaan säästää niitä alueita, peltoja rakentamiselta ja maatalouskäytössä ja metsiä, meidän hiilinieluja, rakentamattomina, niin silloin näiden olemassa olevien pientaloalueiden täydentäminen, se voi osaltaan vastata siihen pientalorakentamisen kysyntään. Et se tietyllä tavalla ainakin hidastaa sitä yhdyskuntarakenteen laajentumista, kun me ei lähdetä levittää uusia alueita tän nykyisen taajaman ulkopuolelle.” -H11

Hajautuminen on nähty jo pitkään kaupunkisuunnittelukeskustelussa haitallisena kehityksen suuntana. Erityisesti kestävyuden näkökulmasta hajautuminen ei ole toivottava suunta, kuten useat tutkimukset ovat todenneet (Santaoja 2004, 6). Hajauttavat tekijät ovat olleet yhdyskuntarakenteen kehittämisessä kuitenkin usein vahvoja, jonka vuoksi eheyttämispolitiikan toteuttaminen ei ole välttämättä toteutunut nopeasti (Maijala & Sairinen 2009, 232).

Tiivis kaupunkirakenne edesauttaa myöskin palveluiden ylläpitoa ja kehittämistä asuinalueilla. Asiantuntijat nostivatkin esiin yhtenä tiiviyden tuomana hyötynä palveluiden ylläpitämisen vahvistamisen. Alueiden palveluiden käyttäjämäärien kasvaessa on helpompaa ylläpitää olemassa olevia palveluita, kuten kirjastoja, bussilinjoja sekä muita vastaavia palveluita.

”No eikö se täydennysrakentaminen ole ihan hyvä, se on ekologista, saadaan lisää ihmisiä sinne samalle alueelle, lisää väkeä palveluiden äärelle, tai paikallispalveluiden äärelle lisää käyttäjiä. Lisää väkeä bussiin tai lähikauppaan. Palvelut säilyis sit siellä, se vähentää niitä matkoja.” – H4

”... hyödynnetähän nykyistä ja vähän lisätään jotain bussivuoroja sinne olemassa olevalle tielle tai lisätään joku hoitaja, lastenhoitaja sinne olemassa olevaan päiväkotiin.” – H2

Haastateltavat toivat esiin myös näkökulman palvelujen negatiivisesta ylikuormittumisesta. Olemassa olevat, alueen asukasjakaumaan pohjautuvat päiväkotiryhmäkoot tai muut mitoitettut julkiset palvelut voivat ylikuormittaa asukasmäärän kasvun seurauksena. Haastateltavat kuitenkin korostivat, että täydentämisellä saavutettavat asukasmäärän kasvut olisivat todellisuudessa kuitenkin maltillisia, jolloin hallitsematonta palvelujen ylikuormittumista tuskin tapahtuisi.

”Mä aattelin vähän tota toiselta kantilta, että toi on ihan totta, ajattelin sitä noin päin ja tuskin se nyt yhtäkkiä niin suureks muuttuis, että tulee joku ongelma, esimerkiksi joku päiväkotipalveluiden tuottamisessa, että hups, tuohompas ryöpsähtikin noin monta tontinjakamista ja tuli 27 uutta lasta, eikä ne mahdukaan tuohon päiväkotiin. Että voi aatella molemmilta kanteilta.” – H1

Täydennysrakentamisen kautta lisääntyvät tai kehittyvät palvelut vaikuttavat omalta osaltaan kaupungin toiminnallisuuteen. Rauhalan (1999) kuvaamista täydennysrakentamisen tavoitteista toiminnallisilla tavoitteilla on oma roolinsa. Alueen toiminnallisuutta tarkasteltaessa pyritään katsomaan eri toimintojen määrää sekä niiden jäsentelyä alueella. (Rauhala 1999, 13.) Palvelujen säilyminen tai kehittäminen voi siis omalta osaltaan monipuolistaa alueen toiminnallisuutta.

Tiiviyden edistämisen myötä kaupunkirakenteen tehokkuus kasvaa ja asiantuntijat näkivät pientaloalueiden täydentämisen minitalojen avulla omalta osaltaan vastaavan tehokkuuden edistämiseen. Asuntokapasiteetin ja kerrosalan kasvattamisen näkökulmista minitalojen merkitys on kuitenkin koko kaupungin mittakaavassa pieni. Pientaloalueiden osalta saavutettavissa oleva asuntokapasiteetin kasvu, ja alueiden asukasmäärän kasvu eivät ole kovin merkittäviä ja moni haastateltavista nostikin esille, että määrällisesti tärkein uusi rakentaminen toteutetaan ennen kaikkea kerrostalorakentamisen avulla.

”No kyllä tietenkin kerrosalaneliömetrien näkökulmasta se on pieni, koska niitä ei niin paljon tuu vuodessa ja ne gemmit mitä tulee ympäri kaupunkia muusta täydennysrakentamisesta on ihan hurjia.” – H4

”Sitten taas se, toki se suurin volyymi on kerrostalorakentamisessa kaupungissa ... se on asuntomääräisesti paljon pienempi kuin kerrostalojen asuntomäärät.” – H3

”No asukasmäärällisesti tietenkin pienempi, mutta just tämmönen et täydennysrakentamista pitää saada joka puolelle...” – H9

Pientaloalueiden potentiaali tarjota uutta asutuskapasiteettia on siis kaupungin koko rakentamisen mittakaavassa rajallinen, mutta ei kuitenkaan täysin merkityksetön. Minitalo täydennysrakentamisen työkaluna nähtiinkin tärkeänä ennen kaikkea siitä näkökulmasta, että minitalo voi tarjota täydentämisen paikkoja pientaloalueilla myös sellaisille alueille ja tonteille, mihin täydentäminen ei muuten olisi mahdollista. Mikäli esimerkiksi tontin jakaminen ei kiinteistöllä ole vaihtoehto, voi minitalon rakentaminen muulla tavoin toteutettuna silti onnistua tontilla. Minitalo voi siis tuoda joustoa täydentämisen tapoihin.

”Kyllä aina vaihtoehdot on hyvästä. Ja jos se mahdollistais sen täydennysrakentamisen paikkoihin, mihin ei muuten olisi mahdollista.” -H9

Kaupunkirakenteen tiivistäminen on siis yksi temaattinen osa-alue, jonka asiantuntijat nostivat esiin liittyen minitaloihin täydennysrakentamisen työkaluna. Tiivistäminen kytkeytyy fyysisten täydennysrakentamisen tavoitteiden edistämiseen ja tukee myös alueiden toiminnallisten tavoitteiden saavuttamista. Asiantuntijat näkivät, että minitalo täydennysrakentamisen työkaluna voi omalta osaltaan vaikuttaa positiivisesti kaupunkirakenteen tiivistämiseen.

4.1.2 Asumisen kehittäminen

Asiantuntijoiden näkemyksissä minitaloista korostui selkeästi myös asumiseen liittyvä tematiikka. Esiin nousivat minitalon mahdollisuudet ja hyödyt monimuotoisen asumisen edistämässä. Monimuotoisuudella voidaan tarkoittaa niin kaupunkirakenteen sekoittuneisuutta, asumisvaihtoehtojen monipuolisuutta kuin asuntotyyppienkin monimuotoisuutta, kuten Norvasuo (2008, 61) tuo esiin. Monimuotoisella asumisella tässä yhteydessä tarkoitan sekä asumismuotojen että asukasryhmien moninaisuutta.

Asiantuntijat näkivät monipuolisten asumisvaihtoehtojen tarjoamisen tärkeänä kaupungin strategian toteuttamisen kannalta. Tarjoamalla monipuolisia asumisvaihtoehtoja, kaupunki pystyy vahvistamaan vetovoimaansa ja näyttäytymään houkuttelevana asuinpaikkana. Asuminen ja sen kehittäminen vaikuttavat vahvasti kaupungin houkuttelevuuteen ja näyttäytymiseen kiinnostavana asuinpaikkana erilaisille ihmisille ja erilaisia asumisratkaisuja etsiville asukkaille.

Kaupunkirakenteellisesti jälleenrakennuskauden pientaloalueet, joita suurin osa kantakaupungin pientaloalueista tai pientalovaltaisista alueista on, sijaitsevat houkuttelevissa paikoissa. Osa alueista

sijaitsee joukkoliikennevyöhykkeillä ja moni myös merkittävien palvelu- ja kasvukeskittymien äärellä. Tampereen yleiskaavassa on määritelty viisi aluekeskusta, joiden kehittämistä viedään eteenpäin. Tällaisia aluekeskuksia ovat Tesoma, Peltolampi-Lakalaiva, Koilliskeskus, Lielähti-Hiedanranta sekä Hervanta. (Tampereen kaupunki 2020.) Näiden kaikkien alueiden läheisyydessä on myös paljon pientalovaltaisia alueita, jotka kytkeytyvät kehittyviin aluekeskuksiin.

Asiantuntijat näkivätkin jälleenrakennuskauden pientaloalueet houkuttelevina asuinpaikkoina. Vanhat pientaloalueet ovat hyvin puutarhamaisia ja idyllisiä, mikä lisää niiden houkuttelevuutta asuinpaikkana. Nämä tekijät nähtiin myös selkeänä etuna verrattuna uusiin asuinalueisiin, jotka saavuttavat puutarhamaisuutensa vasta vuosikymmenien päästä.

”... niin sehän tuottas pienasuntoja mukavassa miljöössä...” -H5

”...tulis kaupunkiin houkuttelevia uusia asuinpaikkoja, koska onhan se jo rakentuneen ja missä on kasvavat puustot ja pihat, niin ihan erilaista muuttaa semmoselle alueelle, kun tollaselle kokonaan uudelle alueelle, jossa menee 20 vuotta, että omenapuut on kasvanu ja muuta, että ne olis tosi houkuttelevia ja niille olis kysyntää ja ottajia kyllä sellasille, vanhan alueen sisälle muodostuville tonteille. Se aina tarjois sitten kasvavaan kaupunkiin uusia asuinpaikkoja ja lisäksi vähän tätä tarjontaa erilaisista, et se osaltaan siihen pitovoimaankin pienellä palasella vois vaikuttaa.” – H9

”Ja jos niille (minitalot) on paljon kysyntää, niin ne vois olla tosissaan semmonen vetovoimatekijä, kilpailuvaltti. Tämmönen onnistuu Tampereella.” - H10

Olemassa olevat pientaloalueet näyttäytyvät houkuttelevina asuinpaikkoina ja houkuttelevuus on yhteydessä Tampereen veto- ja pitovoimaan, jota omalta osaltaan kaupunkisuunnittelussa myös pyritään vahvistamaan. Täydennysrakentamisen avulla houkuttelevat rakennuspaikat saataisiin hyödynnettyä tehokkaammin ja minitalo täydennysrakentamisen keinona voisi mahdollistaa täydentämistä myös niillä tonteilla, joilla täydentäminen ei muuten ole mahdollista.

Asiantuntijat näkivät, että omakotiasuminen asumismuotona on edelleen houkuttelevaa ja kaupungin tulisi tarjota riittävästi omakotitontteja vastatakseen omakotitonttikysyntään. Selkeänä nykyhetken haasteena moni haastateltavista nosti esiin tonttien vähyyden. Minitalot muodostuessaan omille, tavanomaista pienemmille tonteilleen voisivat tuoda lisäystä Tampereen tonttitarjontaan.

”Siis en mä tiiä, saadaanko sillä ihan hirveen merkittävää roolia, mutta kyl se mun mielestä ihan tärkeä on, jo senkin takia, että meillä on omakotitontteja ihan liian vähän tarjolla.” -H1

”Onko se sitten oikeesti sen tontin jakamista vai rakennusoikeuden lisäämistä, mutta ainakin rakennuspaikkoja tulis enemmän. Tää nyt on ihan tämmönen selkee konkretia, mikä tulee ensimmäisenä mieleen.” -H1

”Kun ei noita pientalotontteja nytkään liikaa oo tarjolla, niin tota se nimenomaan kuitenkin helpottais sitä tilannetta vähän, että olis sitten edes niitä minitalotontteja siihen mukaan, niin se kasvattais kuitenkin sitä tarjottavaa, mitä on.” -H7

Omakotiasumisen on Tampereella edelleen suosittua. Asumismuodon suosio vaikuttaa myös vahvasti siihen, minkä verran omakotiasumisen vaihtoehtoja tulisi tarjota. Paine monipuolisten vaihtoehtojen tarjoamiseen näkyy myös siinä, että omakotitontteja tulisi olla riittävästi tarjolla.

Monipuoliset asumisvaihtoehdot ovat tärkeitä useasta eri näkökulmasta tarkasteltuna. Asiantuntijat näkivät, että asukkailla on erilaisia asumisen tarpeita ja minitalo voisi omalta osaltaan vastata näihin moninaiisiin tarpeisiin. Kaikki asukkaat eivät välttämättä etsi isoa taloa tai isoa tonttia ja heille minitalo asumisen vaihtoehtona voi soveltua paremmin. Minitalo täydennysrakentamisen tapana siis voisi edistää monipuolisten vaihtoehtojen tarjoamista.

”Kyllähän sitä, se on semmonen asia niinkun mikä hyvänsä, että meitä on moneen junaan ja se on hyvä, että kaikille on mahdollista se oma, mitä haluaa. Pienessä talossa pienellä tontilla, niin mikäs siinä.” – H2

”...pitkässä juoksussa kuitenkin se kun saadaan asukkaita ja pystytään tarjoon monennäköstä asumista, niin se kyllä sitten pitkäs juoksus varmaan palkitsee, vaikkei siihen heti olis mitään havaittavissakaan.” – H7

Moninaiisiin tarpeisiin vastaaminen nähtiin tärkeänä kaupungin tehtävänä ja erilaisten asumisen tarpeiden täyttäminen tulisi ottaa suunnittelussa huomioon. Asuntotarjonnan monipuolistumista tarvittaisiin enemmän Suomessa, kuten Juntto (2010, 10) muistuttaa. Talotyypitarjonnassakin voisi Juntton mukaan olla monimuotoisuutta ja erityisesti välimallivaihtoehtoja, eli niin sanottuja hybriditaloja, tulisi olla osana tarjontaa enemmän. (Juntto 2010, 47.) Minitalo eräänlaisena hybridimallina voisi vastata näihin monimuotoistamisen tarpeisiin.

Tampereen asutokunnista suurin osa on yksin- ja kaksinasuvia ja myös lapsiperheiden koot ovat yhä pienempiä. On siis todennäköistä, että toivottu tilantarve asumiselle ei ole tulevaisuudessa yhtä suuri, mihin on aikaisemmin totuttu. Asiantuntijat näkivät, että ihmiset hakevat omaan perhemalliinsa sopivinta asumisen ratkaisua.

”Sitten just se, että Tampereellakin on kuitenkin, kun miettii asuntokuntia, niin ne on aika vähemmistössä ne isommat perheet, että ne on sitte tosiaan niitä yksin tai kaksin asuvia tai sitten pieniä perheitä. Niin tommonen minitalo vois siinä mielessä soveltua tosi monenlaisille, tosi suurelle osalle tamperelaisista asuntokunnista, jos nyt rajais silleen että yksinasuvat, kaksinasuvat ja sitten ehkä yhden pienen lapsen kanssa asuvat vois vielä ehkä mahtua semmoseen aika pieneen, kun tuolla kerrostaloissakin mahdutaan pieniin neliöihin.” – H10

”...monilla ihmisillä on se, että ei oo sitä tilantarvetta ja toisaalta haluaa asua sitte omakotitalossa, niin varmasti ihan tosi toimivakin ratkaisu minitalo.” – H8

”Mutta aikuiset pariskunnat, aikuiset yksinasuvat ja sitten vähä vanhemmat ihmiset, jotka ei haluaisi kerrostaloon, mutta haluavat pienentää niitä ylläpidettäviä neliöitä. Näin mututuntumalla arvelisin asiakasryhmiksi. Mut niin, olisko se sitten, kun sinkkotaloudet lisääntyy, että he haluis ja siellä on kuitenkin ihmisiä, jotka haluis asuu omakotitalossa, olisko se sitten näin.” – H9

Perhekokojen- ja mallien moninaisuus yhteiskunnassa on kasvanut ja tämä kytkeytyy myöskin monipuolisten vaihtoehtojen tarjoamiseen. Kotitalouksien pienentynyt koko vaikuttaa osaltaan asuntotarpeisiin ja tulevaisuuden perhemallien huomioonottaminen on tärkeää asuntosuunnittelussa (Junto 2010, 10). Asiantuntijoiden pohdinnassa näkyy tämä tulevaisuusajattelu ja pohdinta siitä, millaisille ja minkäkokoisille perheille asumista tulevaisuudessa suunnitellaan ja tuotetaan.

Minitalon erityisenä ominaisuutena ja hyötynä asiantuntijat pitivät sen mahdollisuuksia monisukupolvisen ja elinkaariasumisen mahdollistamisessa ja edistämisessä. Nämä tekijät liittyvät vahvasti asukkaiden sosiaaliseen elämään ja sosiaalisiin suhteisiin. Tampereen kaupungin asiantuntijoiden haastatteluissa sukupolviasuminen nousi lähes jokaisessa haastattelussa esiin ja minitalot nähtiin ennen kaikkea tapana mahdollistaa sukupolviasumista uudenlaisen asumismuodon avulla.

Asiantuntijat mainitsivat haastatteluissa sekä monisukupolvisen asumisen käsitteen kuin elinkaariasumisenkin käsitteen. Käsitteet ovat osin limittyviä, mutta tarkoittavat myös hieman eri asioita. Elinkaariasumisesta voidaan käyttää myös nimitystä elämänkaariasuminen. Elämänkaariasumisen tavoitteena on, että samalla asuinalueella voisivat asua monipuolisesti eri-ikäiset ja myös eri elämäntilanteissa olevat ihmiset. Asumis- ja hallintamuotojen moninaisuus alueella tukee osaltaan tätä tavoitetta. Elämänkaariasumisessa fyysiseen ympäristöön, kuten asuinalueeseen, rakennukseen pihoineen sekä asuntoon, liittyvät näkökulmat nousevat esiin ja tärkeitä ovat myös asukkaiden tarpeisiin liittyvät näkökulmat, kuten alueen palvelut. (Junnonen &

Puhto 2013, 12.) Monisukupolvinen asuminen sen sijaan kytkeytyy vahvemmin eri-ikäisten yhteisölliseen asumiseen. Lampinen (2021) on tarkastellut monisukupolvisia yhteisöllisiä asumisyhteisöjä ja tässä yhteydessä hän määrittelee yhteisöjä iältään eri sukupolvia edustavien ihmisten asumismuodoksi, jossa asumiseen yhdistyy yhteisöllistä toimintaa ja eri-ikäisten asumista samassa asuintalossa tai korttelissa. (Lampinen 2021, 5-6.)

Lähes jokainen haastateltava pohtiessaan minitaloa ja sen tarjoamia hyötyjä, mainitsi puheessaan minitalon soveltuvuuden ikäihmisille. Ikäihmisten asuminen nähtiin esimerkiksi sen kautta, että samaan pihapiiriin voisivat muuttaa ikääntyvät vanhemmat tai isovanhemmat. Toinen näkökulma liittyi siihen, että alueella jo asuvat ikäihmiset voisivat muuttaa pienempään taloon.

”Taikka sit toinen on sitte se, että kysytään että saadaanko se toinen rakennus sinne, jotta saadaan se mummo muuttamaan. Tai tarvitaan työtilaa tai tämmöstä kautta teinin asuntoa. Ne on ne talous ja inhimillinen puoli.” – H4

”Oon sitä mieltä, että on ihan hyvä täydentää, koska perheillä on erilaisia tilanteita. Tarvitaan työtila, tarvitaan sitä mummonmökkiä tai se teini halutaan pistää eri huusholliin.” – H4

”Ja toki taas kaikki erinäiset yhteisöllisyyden ja sukupolviasumisen ja muut teemat tossa on mahdollisia, ei tietysti automaattisesti, mutta ne voi olla yks tapa mahdollistaa semmosia asumiseen liittyviä, ehkä laatutekijöitä.” -H10

Esimerkiksi ilmaisu *mummonmökki* kertoo nähdäkseni siitä, että asiantuntijat mieltävät minitalon soveltuvan ikäihmisten asumiseen. Tällöin ilmaukseen liitetään rakennuksen funktionaalisuus ja se, kenen asumiseen minitalo voi sopia. Ilmaus voi liittyä myös ajatukseen minitalosta rakennuksena. Usein mummonmökistä puhuttaessa tarkoitetaan vanhoja, idyllisiä rintamamiestaloja, jotka voivat kooltaan olla hyvinkin pienikokoisia ja muistuttavat minitaloa.

Asiantuntijat puhuivat monisukupolvisesta asumisesta myös hoivan tarjoamisen näkökulmasta. Ikäihmisen asuminen esimerkiksi lasten läheisyydessä mahdollistaa sen, että ikäihminen voi edelleen asua itsenäisesti, mutta kuitenkin lähipiirin avun lähellä sitä tarvitessaan.

”Ja varmaan sosiaalipuolella aatellen sitä, että tätä omaishoitajaa ja muuta järjestelmää, niin sehän on hirveen hyvä asia niille, joilla on omaiset, jotka tarvii apua ja asuu jossain Savossa tai missä tahansa, niin sitte ei pysty täältä meneen hoitamaan, niin sitte saiskin niille järjestettyä omaan pihaan asunnon.” – H3

”Mun mielestä vois sopii aivan hyvin, jos aatellaan laajempaa elinkaarta, niin jollekin ikäihmiselle, joka pärjää ainakin osittain omillaan, mut siinä ois ehkä sitte kuitenkin pihapiirissä lähellä joku muukin.” – H6

Yksi asuntopolitiikan isoista haasteista tulevana vuosikymmeninä on ikäihmisten asuminen. Pientaloalueilla asuu paljon ikäihmisiä ja seuraavina vuosikymmeninä monet asukkaista ikääntyvät. Asiantuntijat näkivätkin, että minitalo voisi olla erityisesti ikäihmisten asumisen tukemisessa yksi ratkaisuvaihtoehto.

Minitalo voi tarjota asumismahdollisuuden esimerkiksi ikääntyvälle pariskunnalle, jolle ison omakotitalon hoitaminen on alkanut tuntua liian raskaalta, mutta he haluaisivat kuitenkin jatkaa omakotitalossa asumista tai mahdollisesti haluaisivat jäädä samalle asuinalueelle. Minitalo mahdollistaa myös esimerkiksi alueella valmiiksi asuvan perheen isovanhempien muuttamisen samaan pihapiiriin. Asuntotarjonnan näkökulmasta monipuolisten asumisvaihtoehtojen edistäminen on tärkeää, koska tällöin erilaisissa elämäntilanteissa olisi paremmat mahdollisuudet löytää sopiva asunto samalta asuinalueelta (Mäenpää 2008, 41). Ikäihmisten asumisvaihtoehtoja mietittäessä minitalo esteettömänä asumisvaihtoehtona voisi olla erityisen hyödyllinen. Suunnittelusta ja toteutuksesta riippuen minitalossa voidaan ottaa huomioon esteettömyystekijät sekä muut ikäihmisten asumista tukevat seikat.

Monisukupolvinen asuminen tuli asiantuntijoiden puheessa esiin myös itsenäistyvän nuoren asumisen tukemisessa. Minitalo nähtiin sopivaksi nuorelle, joka ei välttämättä halua muuttaa vielä omaan asuntoon, mutta kaipaa jo enemmän omaa tilaa tai itsenäistä asumista. Asiantuntijoiden näkemyksissä voi mahdollisesti heijastua myös ajatus siitä, että itsenäistyvän nuoren asumisella voidaan vaikuttaa jossain määrin myös opiskelija-asumiseen.

”Se mahdollistaa tämmöstä elinkaariasumista, et siinä jos siinä asunnossa asuu vaikka ensin nuoriso ja jossain vaiheessa ikääntyneet vanhemmat, sit se vois mennä vuokralle jollekkin opiskelijalle. Että se mahdollistaa tämmöstä monimuotosta, yhteisöllistä asumista.” -H5

Monisukupolvinen asuminen on yhteisöllisen asumisen muoto, joka eroaa totutuista asumisen tavoista. Haastateltavat näkivät yhteisöllisen asumisen positiivisena ilmiönä ja asumisen tapana, mutta samalla nousi epäily siitä, sopiiko yhteisöllinen asuminen tämän päivän suomalaisen asumisen kulttuuriin.

”Toisaalta se on kuitenkin ehkä käytännössä vähän marginaalista, kun suomalaiset on aika tämmösiä tilaa vaativia ja halutaan asua privaattisti.” -H5

Yhteisöllinen asuminen on usein nähty asumismuotona, joka kuuluu tiettyyn elämänvaiheeseen ja on tietynlainen väliaikainen asumisen tapa. Yhteisöllinen asuminen on kuitenkin noussut viime vuosina yhä enemmän julkiseen keskusteluun. Yhteisölliseltä asumiselta haetaan usein sosiaalisia verkostoja ja myös turvallisuuden ja yhteenkuuluvuuden tunnetta. Tiivis yhteisöllinen asuminen nähdään myös ekologisesti kestäväenä asumisvaihtoehtona. (Jolanki & Kröger, 88.) On kuitenkin asumispreferensseistä riippuvaista, missä määrin yhteisöllinen asuminen ihmisiä kiinnostaa, ja kaupunkisuunnittelussa tuleekin olla herkkyyttä tunnistaa asumispreferenssien suuntaa.

Minitalo voi soveltua myös muihin kuin monimuotoisen asumisen teemojen tukemiseen. Minitalon hyödyntäminen esimerkiksi vieras- tai työtilana tuo joustoa päärakennuksen käyttötarkoitukseen ja asumisen tilankäyttöön. Minitalon monipuolisuus näyttäytyykin myös sen kautta, että sitä voi hyödyntää erilaisiin käyttötarkoituksiin.

Minitalon hyödyntäminen työtilana on näkynyt myös mediassa viimeisen vuoden aikana. (esim. Yle 2021.) Etätyön yllättävä lisääntyminen vuonna 2020 covid-19 pandemian seurauksena on lisännyt keskustelua etätyöskentelystä ja ihmisten etätyötiloista kotona. Asiantuntijoiden mukaan minitalon hyödyntäminen työtilana voisi tuoda joustoa asukkaahan asumiseen ja kytkeytyä asukkaiden asumisen tarpeiden täyttämiseen. Kuten todettua, asukkailla on erilaisia asumisen tarpeita; toinen saattaa etsiä ratkaisua isovanhempiensa asumiseen, kun taas toinen hyötyisi majoitus- tai työtilasta. Minitalo voisi omalta osaltaan toimia ratkaisuna näiden moninaisten tarpeiden täyttämässä.

Hyödyntäminen työtilana tai esimerkiksi majoitustilana AirBnB:n ja vastaavien palveluiden avulla voi myös omalta osaltaan monipuolistaa pientaloaluetta erilaisten toimintojen alueena. Lähtökohtaisesti pientaloalueet ovat rakentuneet asumiselle ja erilaisia palveluja voi olla alueella tai alueen läheisyydessä rajoitetusti. Muut kuin asumisen toiminnot voivat edesauttaa sitä, että pientaloalueella voi olla myös taloudellisia toimintoja. Tällöin toiminnallisuuden monipuolistuminen kytkeytyy myös Rauhalan (1999, 13) määrittelemiin täydennysrakentamisen tavoitteisiin.

Asumisen tematiikkaan liittyi myös asiantuntijoiden pohdinta taloudellisista kannustimista, joilla täydennysrakentamisen hankkeet näyttäytyisivät houkuttelevilta asukkaille. Asiantuntijat näkivät, että pientaloalueiden asukkaille taloudelliset kannustimet ovat merkittäviä

täydennysrakentamishankkeeseen lähtiessä. Taloudellinen hyöty voi tulla eri tavoin, riippuen minitalon toteuttamisen tavasta. Perinteisen tontin jakamisen avulla taloudellinen hyöty on saavutettavissa selkeän prosessin avulla. Olemassa olevan tontin koosta riippuu, minkä kokoinen uusi tontti on mahdollista muodostaa. Yksityinen tontinomistaja saa taloudellisen hyödyn myydessään uuden, muodostetun tontin kiinteistökauppana. Vuokratontin jakamisella voi yhtä lailla saavuttaa taloudellista hyötyä. Tontinvuokra muuttuu jaon myötä edullisemmaksi ja vuokranhaltija voi myydä vuokraoikeuden erillisenä kauppana, jolloin hän saa lisätuloa tätä kautta.

”No niillehän tulee tietenkin se vuokranalennus siinä tai yksityisille tonttien omistajille rahaa, että niillehän se on sitten taloudellinen etu.” - H1

Rakennuttaessa minitalon omalle tontille, on asuntoa mahdollista vuokrata eteenpäin tai hyödyntää esimerkiksi majoituskohteena AirBnB:n kaltaisten palvelujen kautta. Tällöin taloudellinen hyöty muodostuu vuokratuloista tai majoitustuloista.

”...mikä vois olla houkuttelevaa, että rakentais pihan perälle toisen talon ja sitten vuokraisi sen joko lyhytaikaisesti, että pitäisi sitä jonain AirBnB-kämpänä tai sitten ottais siihen pidempiaikaisen vuokralaisen.” - H10

”...ja onhan se ihan hyvä, voi olla tämmönen ylimääräinen asunto, sitä voi vuokrata, siinä saa vähän lisäansioitakin jos haluaa itellensä rakentaa, niin vuokrata opiskelijalle.” - H3

Osa haastateltavista näki taloudelliset hyödyt merkittävimpänä kannustimena asukkaille ryhtyä täydennysrakentamisen hankkeeseen. Omalla tontilla tapahtuvat muutokset vaikuttavat asuinympäristöön selkeästi ja saavutettavissa olevan hyödyn on oltava riittävän suuri, jotta omaa asuinympäristöä ollaan valmiita muuttamaan. Erityisesti asiantuntijat näkivät isona muutoksena tontin jakamisen.

”...sillon kun on rahan tarvetta, niin on se hetki, jolloin ihmiset olis valmiita muuttamaan sitä omaa elinympäristöönsä noinkin isosti. Että sehän on aina sille yksilölle tosi iso muutos, jos se päättää lohkasta pihansa pois.” - H9

Täydennysrakentamisessa rakentamisen tapana korostuvat hankkeen vaikutukset alueen olemassa oleviin asukkaisiin. Pientaloalueilla muutokset olemassa olevalle tontille vaikuttavat merkittävästi olemassa olevien asukkaiden asuinympäristöön. Asukkaan ollessa täydennysrakennushankkeen toimeenpanija hankkeen merkityksellisyys on asukkaalle erityisen tärkeä.

Asiantuntijoiden mukaan minitalo täydennysrakentamisen työkaluna voi vaikuttaa positiivisesti asumisen kehittämisen teemoihin ja minitalon voidaankin nähdä olevan hyvin muokkautuva asumisen vaihtoehto ja tarjoavan erilaisia vaihtoehtoja asumisen tarpeiden täyttämiseen. Tiivistämisen näkökulmasta minitalo voi vaikuttaa ”pehmeisiin” tiivistämisen ulottuvuuksiin, joita Boyko ja Cooper (2011, 52) käsittelevät. Näitä ovat asukkaiden tarpeet, käyttäytyminen sekä esimerkiksi asumisympäristön laadun kokeminen. Erityisesti monisukupolvisen asumisen kehittämisen näkökulmasta minitalo osoittaa hyödyllisyytensä täydennysrakentamisen keinona. Tällöin minitalo voi vastata myös hyvin ajankohtaisiin asumisen ilmiöihin, kuten ikäihmisten asumiseen.

4.2 Toimijuus suhteessa asukkaaseen

Täydennysrakentaminen on aina monitoimijainen rakentamisen tapa ja pientaloalueiden tapauksessa toimijoita voivat olla esimerkiksi omakotiyhdistykset, muut asukasryhmittymät sekä rakennusliikkeet. Tässä tutkimuksessa keskityn tarkastelemaan kuitenkin kahta toimijaa, Tampereen kaupunkia sekä pientaloalueen asukasta. Täydennysrakentamisessa eri toimijoiden välisten suhteiden tarkastelu on tärkeää, koska jokaisella toimijalla on oma roolinsa osana prosessia.

Yksi tulkitsemistani suunnitteluprosessin koetinkivistä on kaupungin oma toimijuus suhteessa pientaloalueiden asukkaisiin. Pohdinta toimijuudesta kiteytyy kysymykseen siitä, kuka täydennysrakentamista pientaloalueilla edistää sekä kuka sitä toteuttaa. Käsittelen sitä, millä tavoin asiantuntijat tarkastelevat kaupungin omaa toimijuutta. Pohdinnassa omasta toimijuudesta korostuu tasapainoilu totuttujen toimintatapojen eli regiimien sekä uudenlaisen, aktiivisen edistäjän roolin välillä. Kaupungin toimijuudessa näyttäytyy rooli, joka on perustunut vakiintuneille käytännöille, mutta edistäminen on kuitenkin jotain uutta ja jotain totutusta toimintatavasta poikkeavaa.

Yhtenä merkittävänä toimijuuteen vaikuttavana tekijänä nousee esiin maanomistus. Maanomistus vaikuttaa sekä kaupungin omaan että asukkaiden toimijuuteen ja toiminnan aktiivisuuteen täydennysrakentamista kohtaan. Pientalotonttien omistus Tampereella jakaantuu karkeasti yksityisesti omistettuihin tontteihin sekä kaupungin omistamiin vuokratontteihin. Toimenpiteet, jotka tontilla ovat mahdollisia, määrittävät paljolti sen mukaan, mikä tontin omistusmuoto on. Tästä syystä omistajuus vaikuttaa myös toimijuuteen ja aktiivisuuteen täydentämistä kohtaan.

”No yks on ainakin maanomistus, se on tietyllä tavalla se voi olla myös se, mikä sitä asiaa ajaa eteenpäin ja toimii ajurina, mutta myös toimii sen asian esteenä, että siellä missä kaupunki on tonttien omistaja, niin siellä semmonen tiivistysrakentaminen ja pientaloalueiden kehittäminen, niin se ei lähde niistä asukkaista, vaan se lähtis kaupungin puolelta tietyllä tavalla, kun siinä on vaikeus sitten saada sellaista hyväksyntää asukkailta ja se on varmaan aika työlästä ja monimutkasta...” – H11

”Mutta on siinäkin, vuokralaisella on siinä mielessä aika iso rooli. Ei nyt ehkä niin iso rooli, tietysti kun kiinteistötoimi omistaa, kaupunki omistaa sen, niin tietysti kaupungilla on se päätäntävalta siitä jakamisesta, mutta kyllä siinä vuokralaista kuunnellaan toki. Ja se on niinkun kaikkien etu, että saadaan semmonen toimiva kokonaisuus.” – H8

Kiinteistönomistajan rooli ja toimijuus osana täydennysrakentamisen suunnitteluprosessia on keskeinen, kuten Laine ja Leino (2013, 411) ovat tuoneet esiin. Yksityisellä tontinomistajalla on enemmän mahdollisuuksia tehdä itsenäisiä päätöksiä tonttinsa suhteen ja vaikuttaa tontin kehittämiseen. Omistajuus tuo vapauksia päättää siitä, millaisia muutoksia tontillaan haluaa tehdä. Täydennysrakentamisesta saatavat hyödyt saattavat myös näyttäytyä selkeämmin kiinteistönomistajalle, kuin välillisesti vuokratontin haltijalle.

Tonttivuokralaisella mahdolliset muutokset kulkevat aina kaupungin kiinteistötoimen kautta, joka hallinnoi kaupungin tonttiomaisuutta sekä tekee pientalotontteihin liittyviä päätöksiä. Tontin jakaminen vuokratontilla ei kuitenkaan ole asukkaalle juurikaan vaikeampi prosessi, kuin yksityisen tontin jakaminenkaan. Jakaminen ja myös muut muutokset tontilla ovat yhtä lailla mahdollisia vuokratontilla, kuin yksityiselläkin, mikäli muut tekijät muutoksia puoltavat, kuten esimerkiksi alueen asemakaava, tontin ominaisuudet sekä esimerkiksi lähinaapureiden suostumus.

Vuokratonttien osalta kaupungilla on enemmän mahdollisuuksia vaikuttaa täydennysrakentamiseen ja sen edistämiseen. Tonttivuokralaisille yksi taloudellinen kannustin voi olla tontin vuokrankorotus, joka saattaa innostaa vuokratontin jakamiseen. Tampereella tonttivuokria on viime vuosina korotettu vastaamaan yleistä hintatasoa, ja korotukset ovat koskeneet myös pientaloalueita. Tämä teema nousi haastatteluissa esiin ja osa asiantuntijoista pohti asiaa.

”Sit ehkä, kun tähän asti ne vuokrat on ollu aika edullisia, niin ei oo ollu tietysti sellasta tarvettakaan, mutta nytten, niinkun on moneen kertaan todettu, että kun ne vuokrat nousee, niin sitten ne vois ymmärtää sitäkin kautta sen.” – H1

”Niin tää voi olla vähän sellanen vedenjakajavaihe nytten, kun nää pitkän tauon jälkeen muuttuu ja nousee taas nykystä hintatasoa vastaavaks nää vuokrat, niin tota voi olla, että aika moni kiinnostuu ihan pelkästään sen talouden takia.” – H7

”Mut sittehan meidän, aina kun maanvuokrasopimus uusitaan ja se tulee se vuokra tarkasteltavaks markkinahintaseksi, niin tokihan siinä sitten yksi kannustin voisi olla sitten siinä kohtaa.” – H9

Maanomistuksen vaikutusta toimijuuteen suunnitteluprosessissa voikin tarkastella sekä vaikutusmahdollisuuksien että kannustimien kautta. Omistajuus tarjoaa enemmän vaikutusmahdollisuuksia ja vaikuttaa myös kehittämisen aktiivisuuteen positiivisesti. Kehittäminen edellyttää aktiivisuutta ja aktiivisuus on myös edellytys rakentamisen riittävälle hyväksynnälle erityisesti vanhoilla asuinalueilla (Laine & Leino 2013, 411). Kannustimet maanomistajuuden näkökulmasta voivat olla selkeästi taloudellisia ja muokata omalta osaltaan toimijuutta. Kannustimena voi olla myös laatutekijöiden parantaminen. Erityisesti täydennysrakentamisessa, missä uusi rakentaminen vaikuttaa myös olemassa olevaan asumiseen, asumisen koettu laatu nousee keskiöön (Nykänen ym. 2013, 18).

Eräs asiantuntijoista kuitenkin mainitsi, että vielä tässä vaiheessa vuokrien korotuksiin liittyviä kyselyitä tai halukkuutta esimerkiksi tontin jakamiseen ei asukkailta ole kaupungin suuntaan merkittävässä määrin tullut.

”Hirveesti se ei vielä oo synnyttäny, vaikka se vuosittainen, joka vuosi niitä sopimuksia uusitaan paljon, nyt on ollut näitä vuosia, että on ollu jopa yli 200 sopimusta, niin ehkä se vuokrankorotus ei sittekään oo ollut riittävän iso kannustin tarkastella sitä.” – H9

Tässä kohdin voi pohtia, onko kyse kannustimen riittämättömyydestä vai asukkaiden tiedon puutteesta. Mikäli saavutettavissa olevat hyödyt eivät ole asukkaalle riittäviä muuttaa omaa tonttiaan, voi taloudellinen kannustin tuntua riittämättömältä ja muutokset omalla tontilla liian suurilta. Yksi vaihtoehto on myös, että asukkailla ei ole riittävästi tietoa vuokratonttiin liittyvien muutosten mahdollisuudesta, jolloin esimerkiksi tontin jakamista ei osata ajatella vaihtoehtona taloudellisen hyödyn saavuttamiseksi.

Asiantuntijat korostivat haastatteluissa eri tavoin asukkaan roolin merkityksellisyyttä sekä asukkaan vastuuta täydennysrakentamisen hankkeeseen ryhtymisestä. Lähtökohtaisesti asiantuntijat näkivät asukkaan roolin hyvin tärkeänä täydennysrakentamisen toteuttamisessa. Suurin osa asiantuntijoista

koki, että täydennysrakentamishankkeiden tulisi lähteä vahvasti asukkaista käsin ja olla asukkaiden edistämää. Asukas siis nähtiin aktiivisena toimijana, jonka rooli pientaloalueiden täydennysrakentamisessa on tärkeä.

”Sehän lähtee asukkaista aina liikkeelle tämmöset...” – H3

Pientaloalueiden täydennysrakentaminen on perustunut paljolti asukkaiden, eli suurelta osin maanomistajien, omien intressien pohjalta toimimiseen sekä asukkaiden tarpeiden täyttämiseen. Täydennysrakentaminen on toteutunut yksittäisten tonttijakojen sekä muiden pienempien hankkeiden kautta. Hanke on tällöin käynnistynyt, mikäli asukas on aktiivisesti lähtenyt hanketta edistämään. Tämä kuvastaa suunnitteluprosessin totuttua toimintatapaa, rutinoituneita käytäntöjä, jotka näyttäytyvät asiantuntijoiden näkemyksissä pientaloalueiden täydennysrakentamisesta. Nämä ovat esimerkkejä suunnitteluprosessin regiimeistä, eli toimintaa ohjaavista käytännöistä ja olemassa olevista suunnittelun rakenteista (Rotmans & Loorbach 2009, 185). Tällöin täydennysrakentaminen toteutuu yksittäisten hankkeiden kautta ja kaupungin rooli näyttäytyy tonttipalveluiden tarjoajana sekä hankkeen valvojana, kun taas asukkaan rooli korostuu hankkeen toteuttajana.

Täydennysrakentamisen keskittyessä tällä hetkellä tonttien jakamiseen sekä mahdollisiin muihin, yksittäisiin rakennushankkeisiin, käytännön suunnitteluprosessi on hyvin rutinoitunut. Oleellisesti prosessiin kuuluu palveluiden tarjonta asukkaille. Palveluiden tarjonta kytkeytyy kaupungin tarjoamiin tonttipalveluihin, kuten asemakaavamuutokseen, tontin jakamiseen sekä kiinteistön muodostamiseen. Tapauksissa, joissa uusi rakentaminen tai muu tontilla tapahtuva muutos ei vaadi asemakaavamuutosta, on mahdollista hakea myös poikkeuslupaa. Näiden palvelujen avulla asukas voi tehdä muutoksia tontillaan.

Näkemyistä kaupungin toimijuudesta palveluiden tarjoajana tukee esimerkiksi se, että osa haastateltavista puhui asukkaista *asiakkaina*. Ilmauksessa korostuu, että asukas nähdään tonttipalveluiden käyttäjänä, jonka toiveita ja tarpeita kaupunki pyrkii palvelemaan.

”Siinä mielessä se on, asiakkaan, hänen pyrkimyksistään ja toiveistaan kaikki tavallaan lähtee liikkeelle.” – H8

”Tärkeimpänä on kuunnella sitä asiakkaan toiveita. Sen asiakkaan toivomukset ne on ne ensimmäiset mitkä siinä tärkeimpänä on, sitte tietysti mietitään sitä, että mitkä on niinku mahdollisuudet, että onko se mahdollista tehdä näin.” -H8

Asukkaan rooliin kytkeytyy enemmän ulottuvuuksia ja toimijuutta, kun taas *asiakkaan* roolin voi ajatella olevan kapeampi ja rajatumpi rooli, joka kytkeytyy vain tietyn palvelun hankkimiseen. Asiakkuutta voidaan tarkastella kolmen ulottuvuuden kautta, kuten kansalaisen rooleja on tutkinut Niiranen (2002, 67). Ulottuvuuksia ovat kansalainen palvelun kohteena, palvelun käyttäjänä (kuluttajana) sekä demokraattisen yhteisön jäsenenä (kansalainen).

Asiakasnäkökulma liittyy vahvasti kaupungin rooliin palvelujen tarjoajana. Asiakas on toimija, jolla on jokin ongelma tai tarve, joka tulisi ratkaista. Ajatus kaupungista palveluiden tarjoajana kytkeytyy tietyllä tavoin kaupungin perustavanlaatuisen rooliin julkisena toimijana. Kaupungin rooli asiakkaan palvelemisessa on ratkaista asiakkaan tarve tai ongelma ja asiakas maksaa saamastaan palvelusta kaupungille. *Asiakas*-ilmaisun käyttö kertoo myös osaltaan asiantuntijan suhteesta asukkaaseen.

Asukasvetoiseen täydennysrakentamiseen ja asukkaiden toimijuuteen rakennuttajana tai rakentajana liittyy kuitenkin myös haasteita. Suuri osa pientaloalueiden asukkaista ei omaa rakennuttajataustaa eikä heillä välttämättä ole myöskään harrastuneisuutta asiaa kohtaan. Osa asiantuntijoista nosti tämän pohdinnan esille ja he arvelivat, että asukkaiden osaamisen resurssit rakentamista tai rakennuttamista kohtaan ovat rajalliset, joka nostaa kynnystä lähteä rakennushankkeeseen.

”Ja epäilen, että jos ei oo rakennusalalla, niin tai jotenkin muuten harrasta rakentamista, ei lähde rakennuttamaan taloa, vaan että silloinkin, jos asemakaava mahdollistas tontille sen uuden rakennuksen, niin sitten sen tontin hallinta jaettais sillä hallinnanjaolla. Ja joku muu rakentais, jollei se alkuperäinen asukas oo jotenkin innostunut ja osaa sitä rakentamista.” -H9

”Ja se ihan yksityiselle ihmiselle voi olla vähän raskas ja vaikea tapa hakea rahallensa tuottoa, että jos se haluaa rahallensa tuottoa, niin helpompi tapa on kuitenkin sitte ottaa se muulla tavalla, kun ruveta ihan rakentaan. Mutta jos se rakentaminen on sille ihmiselle luontaista osaamista ja tavallaan sillohan se, mutta se melkein vaatii jonkun rakentajataustan.” -H9

Asukkaalla ei välttämättä ole myöskään tietoa tai osaamista arvioida, millä tavoin omalla tontilla on mahdollista toteuttaa rakentamista tai miten uusi rakentaminen vaikuttaisi tontin toimivuuteen. Osa haastateltavista toi esiin, että asukkaalla voi olla erilaisia käsityksiä siitä, millainen rakentaminen omalla tontilla on toteutettavissa. He saattavat ajatella, että jokin toteuttamisen vaihtoehto on mahdollinen, mutta eivät näe tilannetta asiantuntijan silmin. Tällöin kaupunki ohjaa asukasta toimimaan toivotulla tavalla ja valvoo, että hanke on toteuttamiskelpoinen.

”Et kyllä niitä tulee, epätoiviosia kyselyitä tontin jaosta, niin pieniltä tonteilta ja niin mahdottomista tapauksista ja omistajat ihan kirkkain silmin sanoo, että kyllä tänne mahtuu, että ihan hyvin, he on katonu, ei heistä tuntuis yhtään pahalta jos tossa olis talo. Niin se ristiriita mitä kaupunki ohjaa ja miten kiinteistönomistaja kokisi sen jakamisen, niin siinä on iso ero.” – H4

Asukas ei ole niin sanottu perinteinen rakennuttaja ja minitalon rakentaminen esimerkiksi omaan pihapiiriin lisärakennuksena ei prosessina välttämättä tunnu asukkaalle kovin helposti lähestyttävältä. Asukas siis tarvitsee tukea täydennysrakentamishankkeeseen lähteäkseen. Kaupungin edistäminen ja tuki täydennysrakentamisen hankkeissa edesauttaisi sitä, että hankkeita toteutuisi nykyistä enemmän ja myös ne asukkaat, joille rakentaminen ei ole luontaista, voisivat nähdä täydennysrakentamisen hankkeen mahdollisuutena. Tuki voisi olla esimerkiksi tiedon tarjoamista, valmiiden suunnitelmien tarjoamista tai rakentamisen kannusteita. Asukkaiden näkemykset ja tarpeet tulisikin ottaa suunnitteluprosessissa uudella tavalla huomioon (Laine & Leino 2013, 411).

Täydennysrakentamisen hankkeen lähtiessä asukkaasta käsin, jää paljon käytännön suunnittelusta sekä hankkeen resursoinnista asukkaalle. Taloudellisesta näkökulmasta asukas vastaa esimerkiksi mahdollisen asemakaavamuutoksen kustannuksista kuin myös poikkeusluvan tapauksessa käsittelykuluista. Rakennussuunnittelu on myös asukkaan harteilla. Voidaankin ajatella, että yksittäisissä hankkeissa vastuu täydennysrakentamisen edistämisestä jää paljon asukkaalle.

”Että siitä voi tulla aika iso kynnyks sille tämmöseen jakamiseen, että jos me ei pystytä sitä tekemään sen nykyisen kaavan mukasena, että siellä ei oo tarpeeksi rakennusala eikä oikeutta jaettavaks, niin se on aika iso kynnyks sitten asiakkaalle varsinkin justiin tämmösissä pienissä kohteissa lähtee sille muljauttamaan kokonaan uutta kaavaa siihen. Se tulee aika paljon kalliimmaksi sille ja varsinki ne korostuu tämmösessä pienessä rakentamisessa, jossa pyritään just siihen, että kustannukset ois pienemmät ja näin, niin tämmöset asiat korostuu siellä. Nostaa sitten sitä rimaa.” -H8

”Sitten olis myös ne prosessit olemassa, että tavallaan se olis asukkaalle helppoa ja edullista lähteä tarjoamaan sitä tonttiaan tämmöseen tarkotukseen.” -H10

Asukas siis joutuu käyttämään hyvin paljon resursseja hankkeen toteutumiseksi. Mikäli täydennysrakentamisen edistäminen lähtisi aktiivisemmin kaupungin toiminnasta käsin, vähenisivät asukkaalta vaadittavat resurssit. Mikäli kaupunki ottaisi aktiivisemmän roolin, asukkaalle olisi mahdollista tarjota valmiita ratkaisuja hankkeen toteuttamiseksi. Jos kyseessä olisi alueen uusi kaava, prosessi olisi myös asukkaalle selkeämpi ja edullisempi. Myös erilaiset kaupungin valmiit pientalomallit minitalon rakentamiseksi vähentäisivät asukkaalta vaadittavia resursseja. Uudenlaisen, aktiivisemmän toimintatavan hahmottamisessa voi hyödyntää myös muutostoimijuuden käsitettä.

Muutostoimijuudessa pyritään irtautumaan vanhoista toiminnan rakenteista ja rakentamaan uusia mahdollisuuksia. (Sotarauta, Kurikka, Kolehmainen & Sopanen 2021, 25-26.) Uusi aktiivisempi rooli edellyttäisi kaupungilta tietynlaista muutostoimijuuden omaksumista.

Tasapainoilu omaan toimijuuteen liittyvien tekijöiden suhteen näyttäytyi myös pohdintana täydennysrakentamista edistävästä toimijuudesta. Pientaloalueiden täydennysrakentamisen edistäminen näyttäytyi asiantuntijoiden puheessa aktiivisena toimintana. Tulkitsen tässä yhteydessä edistämistä aktiivisen toiminnan kautta ja sellaisten toiminnan muutosten kautta, jolla täydennysrakentaminen pientaloalueilla voisi lisääntyä. Käsittelen edistämistä ennen kaikkea siitä näkökulmasta, millä tavoin asiantuntijat näkivät, että omaa toimintaa tulisi muuttaa, sekä millaisia haasteita pientaloalueiden täydennysrakentamisen edistämiseen liittyy.

Asiantuntijoiden mukaan tiedon tarjoaminen ja eri vaihtoehtojen markkinointi olisi tärkeä toiminnan kehittämisen kohde, jonka avulla asukkaita olisi mahdollista innostaa ja kannustaa täydennysrakentamisen hankkeiden toteuttamiseen. Markkinoinnin avulla asukkaille olisi mahdollista tarjota tietoa erilaisista toteuttamisen tavoista ja herättää mielenkiintoa oman tontin mahdollisuuksista, sekä yksityisten tonttien omistajille kuin vuokratonttien haltijoillekin.

”Tavallansa silleen, että alueet kehittyvät eikä jää vaan paikallensa, niin se markkinointi voisi olla siinä sellanen, mikä voisi, tavallansa tuotais esille enemmän niitä hyötyjä, mitä ne asiakkaat saisi siitä, tai ne naapuruston ihmiset saisi siitä, että alueet kehittyvät.” – H2

”Että jotenkin sitä ois tärkeätä markkinoida, kyllähän siitä voisi olla joku, joka on kiinnostunut, kun siitä vähän enemmän tiedettäis.” – H1

Osa asiantuntijoista myös toivoi asukkaiden itse ymmärtävän, mitä kaikkia mahdollisuuksia heillä oman tonttinsa suhteen on. He kuvasivat näkemystä sen kautta, että mikäli asukas haluaisi täydentämistä omalle tontilleen tai toteuttaa täydennysrakentamisen hankkeen, niin silloin kaupunki toimisi sen mukaan. Asiantuntijat siis tietyllä tavoin toivoivat, että asukkaat lähtisivät omatoimisesti hankkeita edistämään. Voi pohtia, liittyykö näkemykseen ajatus siitä, että mikäli asukkaat omatoimisesti edistäisivät hankkeita, kaupungin ei tarvitsisi vaatia asukkailta täydentämistä, vaan täydentäminen pohjautuisi vapaaehtoisuuteen. Täydennysrakentamisen ”pallo” olisi silloin enemmän asukkaalla, kuin kaupungilla.

”... miten me saatais ne ymmärtään, että ne vois haluta sitä sen tontin jakamista.” – H1

”Että kysyttäessä, jos joku ymmärtää kysyä, niin sitten kerrotaan. Kerrotaan, että tällöinen mahdollisuus ylipäättään on olemassa.” – H1

”...kun ne ymmärtäisi kysyä asioita, niin sitte tulis uusia ideoita ja ne vois niin kun kehittää tonttejansa, mutta se, että monikaan, nää asiat on niin vieraita monelle, että ei ymmärrä lähtee ees selvittämään, että mitä vois tehdä.” -H4

Tässä yhteydessä on hyvä pohtia uudelleen sitä, minkä verran asukkailla on erilaisista mahdollisuuksista tietoa. Mikäli tietoa ei ole, ei asukas välttämättä tule ajatelleeksi erilaisia vaihtoehtoja tai osaa etsiä tietoa. Yksi asiantuntijoista toikin esille sen, ettei asukkailla välttämättä ole tällä hetkellä kovinkaan paljon tietoa erilaisista oman tontin hyödyntämiseen liittyvistä mahdollisuuksista.

”Mä luulen, että aika moni jolla vaikka olis semmonen kohtuullisen kokonen tontti, niin ei oo välttämättä tullu mieleenkään semmonen mahollisuus, että sitä vois sillä lailla hyödyntää, että siihen vois toisen talon rakentaa. Mä luulen, et se on ehkä, no on se haaste, et tavallaan se kaipais sitä tiedottamista” – H10

Tiedon tarjoaminen tai sen tarjoamattomuus voi vaikuttaa siihen, minkä verran asukkaat ovat kiinnostuneita täydennysrakentamishankkeeseen lähtemisestä. Tontin jakaminen täydennysrakentamisen keinona voi olla pientaloasukkaiden keskuudessa jo suhteellisen tuttu täydentämisen tapa ja keino hyödyntää omaa tonttia, mutta muut täydentämisen vaihtoehdot voivat olla vieraampia. Taloyhtiömaailmassa on nähty, että mitä enemmän rakennusprosessista on tietoa ja mitä selkeämpi näkemys prosessista on, sitä valistuneempia osallisia taloyhtiöt täydennysrakentamisen prosessissa ovat (Laine & Leino 2013, 418). Yhtä lailla pientaloasukkaiden kohdalla tiedon tarjoaminen voisi vaikuttaa asukkaiden osallisuuteen positiivisesti.

Osa haastateltavista koki, ettei asukkaille tarjota tällä hetkellä kovinkaan paljon tietoa tai tiedon tulisi olla selkeämmin saatavilla. Eräs asiantuntijoista nosti esiin, että kaupungilla olisi paljon annettavaa tiedon ja inspiraation tarjoamisessa.

”Mulla on tällöinen käsitys, että ihan hirveesti meiltä ei tarjota tietoa eikä inspiraatiota. Että jos olis kovasti halua ja resursseja kehittää sitä, niin olis vaikka mitä mahdollisuuksia tuoda eri asuinalueille.” – H4

”Kyllä oon sitä mieltä, että täältä päästä on vielä paljon annettavaa. Ja on siitä aina puhuttukin välillä, et joo laitetaan infopakettia nettiin tai jotain, mutta se on aina kuivunut kokoon kun kukaan ei ehdi ideoida tai ehdi toteuttaa sitä. Eikä ehditä sitten pohtia myöskään sitä, että mitenkä paljon sitä tietoa annetaan, koska sit siinä on se, että jos annetaan ihan hirveesti tietoa, niin sit rupee vyörymään parhaas tapauksessa, vyörymään niitä tiedusteluja ja se vaatii täällä päässä resursseja. Mutta mä oon ite sitä mieltä, että me ollaan täällä kuntalaisia varten ja pitäis antaa kaikki mahdollinen tieto mikä on helposti saatavilla ja mitä me vaan voidaan antaa.” -H4

Tiedon tarjoamiseen ja mahdollisuuksien markkinointiin liittyy kuitenkin kysymys tasapuolisuudesta. Julkisen toimijan rooliin kuuluu olennaisena osana toiminnan tasapuolisuus, lainsäädäntöön nojaaminen sekä sääntelyn mukainen toiminta. Tampereen kaupungin asiantuntijoiden haastatteluissa nousi esiin pohdinta kaupungin roolista tasapuolisena toimijana ja yhtäläisten mahdollisuuksien tarjoajana pientaloalueiden asukkaille.

Selkeä haaste jälleenrakennuskauden pientaloalueiden täydennysrakentamisessa on, että tontit ovat keskenään hyvin erilaisia. Tonttien eroavaisuudet tekevät kokonaisuuden ja yhtenäisten ratkaisujen tarjoamisesta hyvin haastavaa. Tontin eroavaisuuksiin liittyy olennaisesti tontin koko, mutta myöskin se, millä tavoin olemassa olevat rakennukset ovat sijoittuneet kiinteistölle sekä minkä verran kiinteistöllä on käyttämätöntä rakennusoikeutta. Tontille on usein myös vanhoissa kaavoissa määritelty ainoastaan yksi rakennuspaikka, joka rajoittaa uutta rakentamista kaavan puitteissa.

Tästä syystä nykyisessä tilanteessa on haastavaa markkinoida tiettyjä ratkaisuvaihtoehtoja tai hankeideoita, koska mahdollisuudet lisärakentamiseen tai tontin jakamiseen voivat olla erilaiset jopa viereisillä tonteilla. Asukkaat ovat siis monilta osin erilaisissa tilanteissa, joka aiheuttaa haasteita tasapuoliselle kohtelulle ja tasapuolisten mahdollisuuksien tarjoamiselle. Vaarana on, että asukkaat kokevat kohtelun epätasa-arvoisena.

” ... asiakkaankin oman yksilönoikeuksienkin takia tärkeetä, että kaikilla on ne samat pelisäännöt. Kohdellaan sitte yhteneväisesti kaikkia.” – H8

”Et siin on se tasapuolisuus. Et jos me sallitaan jollekin tämmönen, niin sit pitää kattoo se koko kortteli, et halutaanko me, että se sama tapahtuu muillakin tonteilla.” - H5

”No jos me haluttaisiin tätä lisätä, niin sillon kaupungin tarvis olla aktiivisempi, mut siinä on sit haasteena just se, että miten se kohdennetaan se viestintä niille oikeille tahoille-” – H9

Laineen ja Leinon (2013) Tammelan täydennysrakentamista koskevassa artikkelissa yksi teeseistä oli, että kaikkien tulisi hyötyä täydennysrakentamisesta. Taloyhtiöiden kohdalla yhdeksi haasteeksi todettiin se, että kaikilla kiinteistöillä mahdollisuudet lisärakentamiseen eivät olleet samanlaiset. Alueellisesta näkökulmasta katsottuna täydennysrakentamiseen liittyvien hyötyjen ja haittojen jakaminen asettuu koko kaupunginosan kehittymisen kannalta tärkeämmäksi, kuin yhden tontin täydentäminen. (Laine & Leino 2013, 417.) Pientaloalueet asuinalueina ovat erilaisia, mutta voidaan pohtia, voisivatko alueelliset hyödyt pientaloalueilla tasata niitä haittoja, joita yksittäisten tonttien epätasaiset lisärakentamisen mahdollisuudet voivat aiheuttaa.

Asiantuntijat pohtivat toimijuuden tasapainoilua ja omaa rooliaan sekä suunnittelun käytäntöjä pientaloalueiden täydennysrakentamisessa. Tasapainoilu ja pohdinta toimijuudesta näyttäytyy niiden kysymysten punnintana, kuka täydennysrakentamista toteuttaa, millainen toimija asukas suunnitteluprosessissa on ja millä tavoin kaupunki asukkaaseen suhtautuu. Kaupungin toimintaa määrittävät vahvasti kaupunkisuunnittelun vakiintuneet regiimit, mutta uudenlainen aktiivisempi ja rakenteista poikkeava rooli voisi kuitenkin olla toimijuudessa mahdollinen. Kuten Leino, Laine ja Ikonen (2018, 172) ovat todenneet, passiivinen mahdollistaminen kaupungin toiminnassa ei enää riitä, vaan tarvitaan aktiivisempaa toimijuutta.

”Tällä hetkellä se mun mielestä on asukkaalla ja sitten jos kaupungissa tehtäis tämmönen päätös tai linjaus, että kaupunki ottais siitä suuremman roolin, että otettais se semmoseksi päätietosesti keinoksi edistää meidän tavoitteita, niin se voisi olla myös kaupungilla enemmän. Toki viime kädessä se on aina asukkaan päätös, että haluaako lähteä tämmöseen, niiden alueiden nykyisten tonttien omistajien tai vuokranhaltijoiden päätös.” -H10

4.3 Poikkihallinnollinen yhteistyö

Kaupunkisuunnittelu ja erityisesti pientaloalueiden täydennysrakentaminen on prosessiltaan poikkihallinnollinen. Eri yksiköt vaikuttavat prosessiin sen eri vaiheissa ja erilaisin tavoin. Erityisesti uudenlaisten työkalujen ja toimintatapojen käyttöönotossa ja niiden soveltuvuutta arvioitaessa yhteistyö eri yksiköiden välillä on hyvin tärkeää, jotta eri näkökulmat tulevat huomioituksi. Yhteistyö on kytkeytynyt myös toiminnan ketteryteen. Kaupungin sisäisten toimijoiden kesken tarvitaan yhteistyötä, jotta prosessi olisi sujuva (Leino, Laine & Ikonen 2018, 174-175). Yhteistyö näyttäytyy sekä kommunikaatiossa että yhteisissä linjauksissa ja tavoitteissa.

Tässä osiossa käyn läpi asiantuntijoiden näkemyksiä pientaloalueiden täydennysrakentamisesta poikkihallinnollisen yhteistyön näkökulmasta. Tarkastelen yhteistyötä sen kautta, millä tavoin asiantuntijat kuvasivat yhteistyötä sekä millaisia tarpeita he näkivät yhteistyön kehittämisessä.

Tavoitteiden näkökulmasta täydennysrakentaminen itsessään nähtiin tärkeänä tavoitteena ja läpileikkaavana toimintatapana. Asiantuntijat näkivät täydennysrakentamisen ja yleisesti kaupunkirakenteen tiivistämisen kaupungin strategisena tavoitteena ja toivat esille, että täydentäminen ohjaa heidän toimintaansa asiantuntijana.

”Kaupungin näkökulmasta tietysti se, että kun se on se nykyinen trendi, että pyritään tiivistämään sitä rakentamista, siihen kaupungin tavoitteeseen sinänsä tukeutuu kyllä.” – H8

”Ja sehän on taas sitte, kaupungin politiikkana on tämä, että tiivistetään rakentamista ja näin edes päin.” – H2

”Kyllä mä uskon, että se on organisaatiossa nimenomaan, sitä mennään koko ajan enemmän ja enemmän siihen, että halutaan sitä, että niitä tontteja jaetaan ja tehdään niitä pienempiä taloja ja tiivistetään sitä asumista.” – H2

Asiantuntijat olivat siis vahvasti tiivistämisen idean takana. Osa asiantuntijoista kertoi, että heidän omat henkilökohtaiset näkemyksensä täydennysrakentamisesta saattoivat erota kaupungin linjasta, mutta asiantuntijaroolissa he näkivät täydennysrakentamisen tarpeellisuuden. Tämä kertoo siitä, että täydentämisen tavoite haastattelumieni asiantuntijoiden yksiköissä on hyvin läpileikkaava.

Näkemykset täydennysrakentamisen käytännön toteuttamisesta vaihtelivat asiantuntijoiden välillä. Haastateltavat pohtivat mahdollisia toteuttamisen tapoja ja täydentämiseen liittyviä haasteita paljolti oman asiantuntijaroolinsa kautta. Haastattelujen edetessä kävi yhä selvemmäksi, että käytännön toteuttamisen tapoja pientaloalueiden täydentämiselle minitalojen avulla on hyvin monenlaisia ja eri asiantuntijat korostivat erilaisia elementtejä toteuttamisessa.

Asiantuntijat toivat esille haastatteluissa, että minitaloista pientaloalueiden täydennysrakentamisessa ei juuri puhuta organisaation sisällä ja aiheesta ei ole käyty kovinkaan paljoa keskustelua eri yksiköissä.

”Ei niistä mun mielestä ihan hirveesti puhuta.” -H1

”Ei juuri puhuta. Et se on vaan yks vaihtoehto ja kun noita uusia alueita kaavotetaan, niin siellä on nyt sitten pyritty niitä vähän erilaisilla rakennusoikeuksilla olevia tuottamaan niille alueille, että on isommalla rakennusoikeudella ja pienemmällä rakennusoikeudella...” -H9

Minitalo on uudenlainen tapa täydentää pientaloalueita ja vaikka asiantuntijat tunnistivat minitalon ilmiönä, ei se täydentämisen vaihtoehtona ollut kuitenkaan noussut merkittävästi suunnitteluorganisaation sisäiseen keskusteluun.

”Ei se nyt musta hirveesti vaadi, siitä vaan ei oo tarpeeks puhuttu. Ei se nyt kun vaadi sen, että keskusteltais tää asia. Mitä mieltä kukakin tästä on. Ei tää nyt varmaan mitään kauheen isoja päätöksiä ja linjanvetoja vaadi, en tiedä. Mun mielestä tästä vaan, tää on sen verran uus asia, ettei tästä oo puhuttu.” -H1

Minitalo on vielä ilmiönä tuore ja myös asukkaiden kiinnostus minitaloja kohtaan on ollut vielä vähäistä. On siis luonnollistakin, että laajasti minitalo ei ole vielä asettunut osaksi kaupunkisuunnittelun ja täydennysrakentamisen keinojen keskustelua.

Asiantuntijoiden joukossa nousi ajatuksia myös siitä, että tällä hetkellä minitaloihin liittyen ei ole olemassa linjauksia tai selkeitä toiminnan periaatteita. Pohdinnoissa näyttäytyi epäselvyys ja epätietoisuus siitä, millä tavoin minitaloihin tulisi suhtautua ja millaisten toimintaperiaatteiden puitteissa.

”...ei oo ollu mitään silleen hirveen semmosta protokollaa tai näin, että miten nää menee...” -H10

”Niinkun tänä päivänä, kun meillä ei oo valmiina mitään semmosta konseptia näille, eikä periaatteita.” -H4

Täydennysrakentamisen tavoite oli selkeästi eri yksiköissä ja asiantuntijoiden keskuudessa läpileikkaava tavoite, mutta pientaloalueiden täydennysrakentamisen ja minitalojen suhteen yksityiskohtaisempi tavoitteisto vaikutti asiantuntijoiden mukaan kuitenkin puuttuvan.

”Mutta kyllä mä jotenkin nään, että sitä sellasta poikkihallinnollista työtä, niin siihen liittyy tosi paljon, että ehkä mitä siitä poikkihallinnollisesta puolesta vois puuttua, niin on ehkä se tavoitteisto... että tietyllä tavalla niiden tavoitteiden määrittely myös niiden muiden hallinnon alojen osalta siihen asiaan, niin ois hyvä saada näkyviin. Sillon tietyllä tavalla se semmonen osallistuminen ja sitoutuminenkin olis sellasta hedelmällisempää ja veis sitä koko asiaa eteenpäin, että se ei olis vaan jonkun valmiin suunnitelman kommentointia, vaan siinä ihan oikeesti niitä tavoitteitakin tulis muilta hallinnon aloilta.” -H11

”Yhteistyö voisi olla parempaa ja et jos on joku tavoite. Et onhan tää vähän kankee systeemi.” -H5

Suunnittelukulttuuria kuvaa tietynasteinen sektoroituminen ja erilaisissa palasissa tapahtuva suunnittelu, jolloin tieto ei välttämättä aina siirry virastosta tai yksiköistä toiseen, kuten Bäcklund, Häkli & Schulman (2002, 11) tuovat esiin. Tässä korostuu eri hallinnonalojen yhteistyö ja sen tärkeyden tunnistaminen. Yhteiset tavoitteet voisivat edesauttaa yhteistyötä ja luoda yhteistyölle selkeämpiä rakenteita.

Yhteistyön ja linjausten yhteydessä moni asiantuntijoista nosti esiin myös kaupungin käytettävissä olevat resurssit. Yksi haastateltavista toi esiin, että valmiutta muutoksiin ja uudensuunnitelmiin on, mikäli linjaukset ovat olemassa ja suunniteltu toiminta on riittävästi resursoitu.

”Kyllä mä uskosin, että ollaan valmiita siihen, kun vaan on resursseja ja tehdään ne päätökset, ohjeistukset ja sitten se itse työ, kun se sitten tänne laukeaa.” -H4

”Mutta siis tavallaan se, että olis resurssi, joka ottais tän asian hoitaakseen ja sitten tosiaan yhdistäisi nämä eri kaupungin hallintokunnat ja yksiköt pohtimaan tätä asiaa yhdessä ja luomaan just ne sopivat käytännöt ja vaatimukset ja lopputuloksena olis se, että olis selkeet kriteerit, että minkälaiselle tontille voi täydennysrakentaa pieniä taloja.” -H10

Suunnitteluprosessissa ei siis ole vielä rutinoituneita toimintatapoja tai selkeitä yhteisiä linjauksia sen suhteen, mitä minitalolla tarkoitetaan, mihin tai millä tavoin niiden rakentamista tulisi toteuttaa tai millaisen prosessin kautta. Asiantuntijoiden haastatteluista kävi ilmi, että näkemykset esimerkiksi minitalon käytännön toteuttamisen suhteen vaihtelivat hyvin paljon.

4.4 Sääntelyn ja kokeilun välinen suhde

Lainsäädännön ohjaavuus kaupunkisuunnittelussa on merkittävää. Täydennysrakentamista ohjaa lainsäädännöllisenä kokonaisuutena maankäyttö- ja rakennuslaki ja kaupungin omana rakentamista ohjaavana sääntelynä rakennusjärjestys. Maankäyttö- ja rakennuslain tehtävänä on varmistaa, että uudella rakentamisella luodaan edellytykset laadukkaalle elinympäristölle kestävän kehityksen mukaisesti (MRL 1 §). Uusi maankäyttö- ja rakennuslaki on valmistumassa vuonna 2021 (Ympäristöministeriö 2021). Kaupungin omassa rakennusjärjestyksessä sen sijaan säännellään paikallisesti rakentamista, jotta hyvän elinympäristön toteutuminen taataan ja uusi rakentaminen on

ympäristöönsä sopivaa. Rakennusjärjestyksessä voidaan säännellä tarkemmin esimerkiksi rakennuspaikkaan ja rakentamisen tapaan liittyviä tekijöitä. (MRL 14 §.)

Kaupungin toimijuutta täydennysrakentamisessa kuvastaa sääntöorientaatio. Tämä kertoo kaupungin roolista julkisena toimijana, jonka toimintaa määrittävät vahvasti lainsäädännön luomat rajoitukset. Julkinen toimija kantaa toiminnassaan myös suurta vastuuta ja tästä syystä toiminnassa näyttäytyy myös tiettyä varovaisuutta. Legitimiteetti päätöksentekijänä tuo kaupungin toimijuuteen vaikutusvaltaa, joka näkyy myös vastuuna (Kronsell & Mukhtar-Landgren 2018, 990).

Haastatteluissa asiantuntijat tarkastelivat kaupungin toimintaa pientaloalueiden täydennysrakentamisessa lainsäädännön näkökulmasta sekä pohtivat sääntelyn toimivuutta uudenlaisen täydennysrakentamisen edistämiseksi. Asiantuntijat kävivät läpi myös pohdintaa kokeilevuudesta pientaloalueiden suunnittelussa sekä mahdollisesta suunnittelun joustavuudesta.

Puhuttaessa lainsäädännöstä, nousi maankäyttö- ja rakennuslaki eniten esiin. MRL nähtiin lähtökohtaisesti toimivana lakikokonaisuutena, joka myös tällä hetkellä jo mahdollistaa monilta osin joustavia toimintatapoja ja myös jonkinasteista kokeilua. Lainsäädäntö nähtiin merkityksellisenä laadukkaan asuin ympäristön toteutumisen turvaamisessa ja hallitun kaupunkikehityksen varmistamisessa. Lainsäädännön tehtävänä on varmistaa, että toteutettu maankäyttö ja rakentaminen on hallittua ja saavuttaa hyvälle asuin ympäristölle asetetut tavoitteet.

”Ja on mun mielestä on hyvin asiallista. Ei oo mitään turhaa nipottamista, vaan ne asiat mitä säädellään niin niihin on syynsä. Ja niillä varmistetaan se, että saadaan se hyvä asuin ympäristö ja hyvät asunnot. Et kuitenkin siellä lainsäädäntö määrittelee myös asuntojen olosuhteita.” – H4

”Toki kaikelle rakentamiselle ja kiinteistönmuodostamiselle täytyy olla jonkinlaiset rajat, muutenhan tää ois ihan villi länsi, silleenkään tietenkään mitään tulis.” – H8

Eräs haastateltavista tarkasteli lainsäädäntöä virkamiehen oman tulkinnan kautta. Rohkeamman tulkinnan avulla olemassa oleva lainsäädäntö voisi jo nykyisellään antaa monia mahdollisuuksia uudenlaisten ratkaisujen kokeilemiseen tai toteuttamiseen. Hän ei siis nähnyt lainsäädäntöä rajoittavana vaan näki tärkeämpänä tarkastella sitä, millä tavoin lainsäädäntöä tällä hetkellä tulkitaan.

”Kyllähän laki antaa mahdollisuuksia nykypäivänäkin jo aika moneen asiaan, että mä näkisin, että se on enemmän lain tulkintaa, mikä jarruttaa joissakin tilanteissa sitä, että mitenkä asioita voidaan viedä eteenpäin.” – H2

Maankäyttö- ja rakennuslaki lakikokonaisuutena luo tietyt raja-aidat kuntien kaupunkisuunnittelulle ja tältä osin kunnat noudattavat toiminnassaan samoja sääntelyn periaatteita. Lain tulkinta voi kuitenkin erota kuntien välillä tai kaupunkiorganisaation yksiköiden välillä. Kuten Thorpe (2018, 105) toi esiin, lainsäädäntö määrittyy myös sitä koskevan tulkinnan mukaan. Tulkinta voi esimerkiksi vaikuttaa siihen, millaisella tarkkuudella tai millaisten lasien läpi lainsäädäntöä tarkastellaan; kokeilevien vai kenties tietyn aikaisemman tulkintakehyksen kautta, joka on määrittänyt kaupunkisuunnittelua. Tulkinnan tavat voivat tällöin noudattaa myös vakiintunutta regiimiä, joka ohjaa toimintaa. Regiimi voikin olla myös uskomuksia tai arvoja, jotka toimintaa määrittävät (Nieminen, Valovirta & Pelkonen 2011, 51).

Minitalo uudenaikaisena täydennysrakentamisen tapana ei välttämättä sellaisenaan istu olemassa oleviin rakentamisen määräyksiin. On olemassa kuitenkin kansainvälisiä esimerkkejä toimintatavoista, joissa kunta on muuttanut säädöksiään tai luonut helpotuksia tietynlaisten minitalojen rakentamiselle. Pohjoismaista Ruotsissa ja Norjassa on tehty muutoksia rakentamisen sääntelyyn, jotta minitalojen rakentamista on mahdollistettu. Ruotsissa minitalojen rakentamista pientaloalueilla on mahdollistettu sääntelyllä, jonka nojalla alle 25 neliön kokoisia lisärakennuksia voi rakentaa ilman asemakaavamuutosta. Norjassa puolestaan on vapautettu tiettyjä luvanvaraisia toimenpiteitä, mutta luvasta vapauttaminen ei koske kuitenkaan asumiseen tarkoitettua rakentamista. Työskentelytilan tai muun vastaavan rakentamiseen vapautus luvasta kuitenkin vaikuttaa positiivisesti. (Kuntaliitto 2019.) Uudessa maankäyttö- ja rakennuslain ehdotuksessa alle 30 neliön rakennuksen voisi rakentaa ilman rakentamislupaa, mutta tämä ei koskisi asuinrakennuksia (Helsingin Sanomat 2021).

Asiantuntijat kuitenkin näkivät, että esimerkiksi kaavaprosessi ja kiinteistönmuodostus ovat lähtökohtaisesti säänneltyjä prosesseja, joissa ei ole suoraan mahdollista tehdä joustoja. Prosessit ovat lainsäädännön määrittelemiä ja niiden toteuttamisessa täytyy ottaa huomioon tietyt, lainsäädännön asettamat ehdot.

”Mä en oikein tiedä, miten niissä voi tehdä joustoja. Kun kaavaprosessi on lain määrittelemä, kiinteistönmuodostus on se kiinteistö, mikä sinne muodostetaan, ei ole mitään joustavaa kiinteistönmuodostusta.” – H9

”Siinä ei oo paljon vaihtoehtoja, lainsäädäntö siihen täytyy olla... tää prosessi on oltava määrätynlainen.” – H3

”Mitä laki määrää ja mitä toisaalta meidän työssä, mitä kaava määrää, niin ne on oikeestaan ne rajat millä me voidaan niitä asiakkaan toiveita toteuttaa.” – H8

Aineistosta nousi kuitenkin myös pohdintaa siitä, olisiko kevyempi menettelytapa esimerkiksi minitalojen kohdalla mahdollinen. Asiantuntijat toivat esiin ajatuksia kevyemmästä menettelytavasta sekä periaatteiden läpikäynnistä ja mahdollisten joustojen toteuttamisesta.

”Siinä vois tietenki miettiä, että voisko tämmösessä pienrakentamisessa olla jonkinlaista kevyempää menettelyä, mitä se sitte ois, niin sitä en sitte osaa sanoa.” – H8

”...että tehtäis iso työ siinä, että kartotettais mahollisii paikkoja, sitte päivitetäis ohjeet, tai päivitetäis ne periaatteet, että mitkä on sopivia rakennuspaikkoja ja hieman höllennettäis niitä periaatteita, mitä on aiemmin ollut ja sit tosiaan luotais semmosia alueellisia helppoja tapoja, että kaikkien ei tarviis mitään kallista kaavamuutosprosessia käynnistää siitä erikseen.” – H10

Kevyempien tai joustavampien menettelytapojen mahdollistamisessa on tärkeää määritellä toteuttamisen ja rakentamisen tapa. Tontin jakaminen lähtökohtaisesti on tarkkaan säänneltyä, mutta esimerkiksi samaan pihapiiriin rakennettaessa menettelytavoissa voisi olla joustamisen varaa. Toteuttamisen tapa voi myös näyttää toiselta, mihin prosessissa on totuttu. Kokeilujen näkökulmasta uusien toimintatapojen kokeilemisen tavoitteena on luoda uutta tietoa ja kerätä kokemuksia jostain uudesta ja vielä tuntemattomasta. Kokeilun tarkoitus ei ole onnistua heti täydellisesti, vaan ennen kaikkea tuottaa oppimista ja uutta tietoa. (Hassi, Paju & Maila 2015.) Tällöin uutta toimintatapaa kokeillaan ja voidaan saada kokemuksia myös uusista toiminnan tavoista ja uusista tavoista tarkastella käytäntöjä. Hartikaisen ja Hetemäen (2008) mukaan rakennesiirtymien teoriaan kytkeytyy vahvasti sekä innovatiivisuus että jatkuva oppiminen. Muutosprosessissa, transitiossa, tapahtuvat muutokset ovat myös luonnollisia ja oppiminen on tärkeä osa prosessia. (Hartikainen & Hetemäki 2008, 21.)

Yksi haastateltavista asiantuntijoista nosti esille myös tiettyjen rajoitusten pohtimisen sekä mahdollisen purkamisen. Rajoitusten pohdinta voisi tuoda näkyväksi myös rajoituksia, jotka estävät uuden rakentamisen toteutumista sekä myös rajoitukset, jotka ovat lähtökohtaisesti hyviä ja toteuttavat niille asetettua tehtävää.

”Et sit siinä tuli tämmönen, että siihen tontille ei saa kahta osoitetta. Siihen ei voinut rekisteröidä kahta asuntoa. Tollasten purkaminen ois musta ihan hyvä, tai niiden miettiminen ainakin, että mitkä niit rajoittaa ja mitkä ne syyt siihen on.” – H6

Tämä kytkeytyy tietyllä tavoin myös poikkihallinnolliseen yhteistyöhön ja sen pohdintaan, mitä rajoituksilla tavoitellaan ja mitkä asiat mahdollisesti rajoittavat muita tavoiteltavia asioita tai päämääriä. Rakentamisen sääntely ja käytännön rajoitukset ovat omalta osaltaan osa vallitsevia suunnittelun regiimejä. Kun ajatellaan sääntöjä myös laajemmasta näkökulmasta, ne ovat myös aina sidoksissa toisiin sääntöihin. Tämä pätee sekä konkreettiseen sääntelyyn, että toimintatapoihin sisältyviin näkymättömiin toiminnan sääntöihin. Geelsin (2004, 904) mukaan voidaanakin puhua niin sanotusta sääntöjärjestelmästä. Regiimit ovat joukko sääntöjä ja yhtä sääntöä muuttamalla tulee vaikuttaneeksi myös muihin joukon sääntöihin. Sääntöjä ei siis tulisi tarkastella yksittäisinä, vaan enemmänkin sääntökokonaisuutena. (Geels 2004, 904.)

Asiantuntijat kokivat, että innostusta uusien asioiden kokeilemiseen ja uuteen innovointiin löytyy organisaatiosta. Innostus ja ideointi koettiin osaksi organisaatiota ja sen toimintaa, mutta resursseja ei ole tarpeeksi, jotta ideat etenisivät.

”Et kyllä koko aika ollaan hyvinkin aktiivisesti pohtimassa uusia asioita ja näin, mut hirveen paljon on hyviä uusia ideoita ja semmosia, mutta ne ei etene niin kovin nopeasti, koska ei sitä työvoimaa oo viemään niitä eteenpäin. Mutta se tahtotila, sen mä kokisin että meillä on kyllä kovin, ollaan kovin innostuneita ottamaan vastaan uusia juttuja ja kokeilemaan uutta. Että ei oo semmonen perusvastarinta, se ei oo ongelma täällä.” -H4

Yksi asiantuntijoista toi kuitenkin esille, että vaikka innostusta muutosten tekemiseen on, voi ideoita olla silti vaikea saada vietyä eteenpäin ja käytäntöön asti. Vastaan voivat tulla sekä henkilöiden väliset valtaan tai rooliin liittyvät ristiriidat tai lähtökohtaisesti kaupunkiorganisaation jäykkyys.

”...sehän on ollut aikamoinen auktoriteettitaistelu ns. henkilöiden välillä, osastojen välilläkin, että mitenkä niitä muutoksia saadaan viedä eteenpäin ja mitenkä saadaan tehdä erilaisia päätöksiä jatkossa, suhteessa siihen, mitä on tehty aikaisemmin. Niin tavallansa se, että saadaan se uuden tekemisen kulttuuri läpille näinkin kankeassa organisaatiossa mitä kaupunki on, niin se voi olla aika haasteellista välillä.” – H2

”...mutta täähän loppupeleissä kaupunki organisaationa on aikamoinen norsu, ettei se käännä mitenkään kauhean nopeatahtisesti, vaan se vaatii sitä, jatkuvasti koko ajan tuodaan uutta, pientä lisää siihen ja ehdotellaan asioita ja jossain vaiheessa sitten,

kun mahdollisesti henkilöt muuttuu tai mielipiteet muuttuu, niin asioita saadaan sitten tehtyä uudellakin tavalla.” – H2

Innovointia ja uudistamista tapahtuu siis koko ajan organisaatiossa, mutta uudet ideat voivat kohdata myös esteitä rakenteissa. Asiantuntijat nostivat esiin resurssien puutteen, sekä esimerkiksi rakenteiden kankeuden. Tarkasteltaessa pientaloalueiden suunnittelun regiimejä, on hyvä huomata, että myös regiimin puitteissa tapahtuu uudistumista, eli regiimi ei uudistu pelkästään ulkoisten syötteiden vaikutuksesta. Regiimi on siis tietynlaisessa ”dynaamisessa tasapainotilassa”, kuten Hartikainen ja Hetemäki (2008, 51) kuvailevat ja uudistumista tapahtuu vähittäin lisääntyvien parannusten kautta. Regiimin vallitseviin toimintatapoihin tai vakiintuneisiin arvoihin nämä regiimin sisällä tapahtuvat muutokset eivät kuitenkaan välttämättä vaikuta ja tällöin uudistusinnostus voi estyä. Mahdolliset muutokset myös usein seuraavat vallitsevia regiimejä, jolloin todellista toiminnan muutosta ei tapahdu. Siinä vaiheessa, kun toimintaympäristön muutos haastaa vallitsevia regiimejä riittäväällä tavalla, voi kuitenkin avautua ”mahdollisuuksien ikkuna” uudelle regiimille. (Hartikainen & Hetemäki 2008, 51.)

Sääntelyyn liittyy myös valvontaa ja valvovaa toimijuutta. Kaupunki pyrkii monilta osin mahdollistamaan uutta rakentamista, mutta kuitenkin samalla myös valvoo, mitkä hankkeet ovat toteutettavissa ja millaisissa rajoissa. Mikäli hanke ei olekaan kaupungin näkökulmasta toteutettava, mahdollistaminen voi estyä. Tällöin rooli muuttuukin rajoittavammaksi ja yleinen etu nousee yksittäisen asukkaan etua suuremmaksi.

”... kaupunki sit kuitenkin loppujen lopuksi on se mahdollistaja, että jos se vaatii asemakaavaa, niin kaupunki sen asemakaavan sitten laatii ja määrittelee aika pitkälle sitä kehittämisen mahdollisuuksia ja mikä on hyvää ja sallittua ja tavoiteltavaa jne.” - H11

Kaupungin toimijuutta kuvastaa siis sääntely ja valvonta. Valvovalla toimijuudella on kuitenkin kahdenlaiset kasvot. Uuteen rakentamiseen liittyvä sääntely ja tarkka lainsäädännöllinen ohjaavuus auttavat varmistamaan, että rakentaminen on laadukasta, hallittua sekä rakentamisen ja asumisen tavoitteiden mukaista. Valvonnalla pyritään lähtökohtaisesti luomaan laadukasta rakentamista, joka täyttää asetetut kriteerit. Tältä osin valvonnalla ja mahdollisilla rajoituksilla on hyvä tarkoitusperä ja joiden tavoitteena on hyvä asumisympäristö asukkaille. Valvova toimijuus voi kuitenkin myös estää hyvien ideoiden toteutumista sekä toimia jarruna uusille avauksille tai asukkaan näkökulmasta häntä hyödyttäville ratkaisuille.

5 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tutkimukseni tavoitteena on ollut tarkastella Tampereen kaupungin asiantuntijoiden näkemyksiä pientaloalueiden täydennysrakentamisesta sekä minitaloista uudenlaisena täydennysrakentamisen keinona. Keskityin tarkastelemaan ennen kaikkea kaupunkisuunnitteluprosessia, sekä sitä, miten minitalo prosessiin vaikuttaa ja millä tavoin se prosessin totuttuja käytäntöjä ja toiminnan malleja haastaa. Tulosten perusteella pientaloalueiden täydennysrakentamisen suunnitteluprosessissa on havaittavissa eräänlaisia koetinkiviä, ratkaisun paikkoja, joissa minitalo suunnitteluprosessiin vaikuttaa.

Kaupunkisuunnittelussa suunnittelua ohjaavat sekä suunnitteluparadigmat että esimerkiksi kaupunkiorganisaation oma suunnittelun kulttuuri. Nämä suunnitteluprosessissa ilmenevät regiimit ovat sekä vakiintuneita toimintatapoja, käytänteitä, toimintaa ohjaavaa politiikkaa, kuin myös uskomuksia, mielipiteitä ja tapoja tulkita asioita ja ilmiöitä. Olen tarkastellut suunnitteluprosessia rakennesiirtymien teorian avulla, ja kuten teoriassa korostetaan, muutokset regiimissä ovat monimutkaisia ja usein monien, muutokseen vaikuttavien tekijöiden summa. Tekijät ovat kuitenkin tärkeitä tunnistaa, jotta muutosprosessi voi lähteä käyntiin. (Hartikainen & Hetemäki 2008, 15) Monitasoisesta näkökulmasta tarkasteltuna kaupunki toimii usein regiimi-tasolla, ja regiimin avulla pyritään varmistamaan jatkuvuutta toiminnassa. (Leino, Laine & Ikonen 2018, 170.) Kuitenkin samanaikaisesti laajemmat, maisematason muutostrendit luovat toiminnalle ja sen muutokselle painetta. Tällaisia yhteiskunnallisia megatrendejä ovat esimerkiksi kaupungistuminen sekä väestön ikääntyminen. (Leino, Laine & Ikonen 2018, 173.) Ruohonjuuritasolta toimintaa haastavat niche-innovaatiot, jota omassa tutkimuksessani kuvastaa minitalo täydennysrakentamisen keinona.

Tampereella vanhat pientaloalueet ovat kokeneet vuosikymmenien varrella erilaisia muutoksia, mutta ne eivät ehkä ole olleet kaupunkikehittämisen keskiössä kovinkaan usein. Alueiden kehittäminen on toteutunut totutuilla tavoilla, totuttujen prosessien kautta. Tontin jakaminen tai esimerkiksi vähäiset poikkeukset ovat osa päivittäistä suunnittelutyötä ja muutokset ovat toteutuneet yksittäisinä, usein asukaslähtöisinä prosesseina. Suunnittelussa ilmenevät regiimit ovatkin olleet vakiintuneita ja määrittäneet sitä, millaisina alueina pientaloalueet nähdään, mitä alueilta halutaan ja millaisia merkityksiä niillä on kaupunkisuunnittelussa.

Minitalo täydentämisen keinona on kuitenkin eräänlainen täydennysrakentamisen palikka, joka ei automaattisesti sulaudu olemassa olevaan prosessiin. Minitalon voikin nähdä olevan esimerkki niche-innovaatiosta, joka raivaa tietään kohti vallitsevia regiimejä, alhaalta ylöspäin, ruohonjuuritasolta kohti vakiintuneita toimintatapoja. Tutkimuksen perusteella minitalo uudenlaisena täydennysrakentamisen keinona ei sellaisenaan asetu kaupunkisuunnittelun vallitseviin käytäntöihin ja sääntelyn raameihin. Minitalo siis haastaa totuttuja käytäntöjä ja suunnitteluorganisaation tapaa toimia. Asiantuntijat tarkastelivat suunnitteluprosessia ennen kaikkea neljän teeman kautta; toimijuus suhteessa asukkaaseen, poikkihallinnollinen yhteistyö, sääntelyn ja kokeilun välinen suhde sekä minitalon tunnistaminen täydennysrakentamisen työkaluna.

Toimijuuden määrittely on yksi niistä koetinkivistä, joita suunnitteluprosessin äärellä kaupunki joutuu pohtimaan. Asiantuntijoiden pohdinta kaupungin toimijuudesta kiteytyi tasapainoiluun vanhojen toimintamallien sekä uusien, täydennysrakentamista edistävien toimintamallien välillä. Asukkaan rooli nähtiin merkittävänä osana täydennysrakentamista, mutta asiantuntijat myös kokivat, että täydennysrakentamista edistääkseen kaupungilla tulisi olla aktiivisempaa toimijuutta ja vahvempi rooli osana täydennysrakentamisen eteenpäin viemistä. Pohdinta toimijuudesta kertoi sekä asiantuntijoiden tasapainoiluista, että myös eräänlaisesta kipuilustakin toimijuuden äärellä. Mitä me kaupunkina olemme ja miten meidän tulisi toimia?

Minitalo myös herätti asiantuntijat pohtimaan kaupungin sisäistä yhteistyötä. Minitaloista mahdollisena täydennysrakentamisen vaihtoehtona ei ole yksiköiden välillä juurikaan keskusteltu eikä asiantuntijoiden keskuudessa ollut selkeää, yhteistä näkemystä siitä, millä tavoin uudenlaista täydennysrakentamista tulisi toteuttaa tai millaisia tavoitteita täydentämiselle asetetaan. Uudenlainen tapa täydennysrakentaa vaatii kommunikaatiota, yhteistyötä ja ennen kaikkea yhteisiä tavoitteita. Huomataan, että ilmiön tarkastelu ja ratkaisut eivät löydy yksin oman yksikön sisältä vaan ilmiötä täytyy pohtia yhdessä, poikkihallinnollisen keskustelun ja yhteistyön muotojen kautta. Yhteistyöhön liittyy myös yhteinen pohdinta siitä, halutaanko ilmiötä edistää ja millaisten rajojen, periaatteiden ja suuntaviivojen avulla.

Lainsäädännön ja rakentamisen sääntely on olennainen osa kaupunkisuunnitteluprosessia. Lainsäädäntö määrittää kaupungin toimijuutta ja se on tietyllä tavoin jotain perustavanlaatuista, josta kaupungin toimijuus rakentuu. Erityisesti kaupunkisuunnittelussa ja rakentamisessa, jossa luodaan ihmisten asuinympäristöä ja tehdään päätöksiä, joiden vaikutukset ulottuvat vuosikymmeniksi eteenpäin, on luonnollista ja tavoiteltavaa, että suunnittelua ohjaavat lainsäädännön raamit. Joskus

sääntely voi kuitenkin luoda rajoitteita tai hidasteita, jotka estävät uusien toimintatapojen tai innovaatioiden kokeilemistä tai skaalautumista. Yksi tutkimuksessa havaituista suunnittelun koetinkivistä onkin tasapainoilu sen välillä, millainen sääntely on tavoiteltavaa ja missä määrin. Tähän liittyy myös pohdinta siitä, millä tavoin kaupunkisuunnittelun kokeiluihin suhtaudutaan ja mitä kokeilut voisivat käytännössä olla. Asiantuntijoiden mukaan täydennysrakentamista ohjaava lainsäädäntö on lähtökohtaisesti toimivaa ja perusteltua, mutta myös joustamisen ja kokeiluiden vaihtoehtoja voisi tarkastella.

Minitalon tunnistaminen täydennysrakentamisen työkaluna kertoi niistä hyödyistä, joita minitalojen avulla voidaan saavuttaa sekä millaisiin täydennysrakentamisen tavoitteisiin minitaloilla voidaan vastata. Täydennysrakentamisen näkökulmasta asiantuntijat näkivät minitalon monipuolisena työkaluna ja vastaavan eri tavoin täydennysrakentamiselle asetettaviin tavoitteisiin. Tutkimukseni on osoittanut, että minitalo täydennysrakentamisen työkaluna on asiantuntijoiden näkökulmasta potentiaalinen ja voi omalta osaltaan vastata erilaisiin täydennysrakentamiselle asetettaviin tavoitteisiin. Täydennysrakentaminen minitalon avulla toteuttaisi omalta osaltaan niin sanottuja perinteisiä täydennysrakentamiselle asetettuja tavoitteita, kuten fyysisiä ja toiminnallisia tavoitteita. Tältä osin tulos kytkeytyy Rauhalan (1999) jaotteluun täydennysrakentamisen tavoitteista.

Asiantuntijoiden näkemysten mukaan minitalo osoittaa erityisen hyödyllisyytensä sosiaalisen asumisen kehittämisessä. Minitalon soveltuminen erilaisille asukkaille ja erilaisiin elämäntilanteisiin edesauttaa monimuotoisen asumisen kehittämistä. Minitalo on oivallinen asumisen ratkaisu esimerkiksi ikäihmisille tai itsenäistyvälle nuorelle. Minitalo voi olla vaihtoehto myös tuetun asumisen ratkaisujen kehittämisessä. Minitaloa voisi myös ajatella eräänlaisena uutena ”elintasosiipenä” olemassa olevalle omakotitalolle. Minitalo takapihalla voisi olla eräänlainen asumisen uusi lisäys, joka antaa mahdollisuuksia hyödyntää lisätilaa erilaisin tavoin.

Pientaloalueiden täydennysrakentaminen minitalojen avulla tiivistäisi pientaloalueita ja edesauttaisi kaupunkirakenteen tiivistämistä ja palveluiden kehittämistä sekä ylläpitoa. Asiantuntijat näkivät tärkeänä, että täydennysrakentamalla pientaloalueet kehittyisivät. Uusi rakentaminen olisi tällöin edullisempaa ja ekologisempaa, kuin kokonaan uusien asuinalueiden rakentaminen. Vaikka pientaloalueiden täydennysrakentaminen ei pelkästään ratkaise uuden pientalorakentamisen tarvetta, voi se omalta osaltaan vaikuttaa tilanteeseen positiivisesti.

Minitalo on ollut tutkimuksessani pääroolissa, jonka avulla olen tarkastellut laajemmin pientaloalueiden täydennysrakentamista ja kaupunkisuunnitteluprosesseja. Minitalo ilmentää

asumisessa ja asumispreferensseissä tapahtuvia muutoksia ja se herättää pohtimaan sitä, millä tavoin tulevaisuudessa asutaan ja mitä asumiselta halutaan. Ollessaankin vain pieni talo, minitalo ulottaa vaikutustaan laajasti kaupunkisuunnittelun ajankohtaisiin teemoihin ja kehityskulkuihin. Näenkin, että minitalon kaltaiset pienen mittakaavan innovaatiot tulevat lisääntymään ja niillä on isompi rooli kaupunkien kestävässä kehittämisessä, kuin äkkiseltään tulisi ajatelleeksi. Minitalo pienimuotoisena täydennysrakentamisen tapana voi myös vaikuttaa asukkaiden suhtautumiseen täydennysrakentamista kohtaan. Yleisesti täydennysrakentamisen ajatellaan olevan tiivistä kerrostalorakentamista ja ison rakennusmassan kasvattamista. Minitalo sen sijaan näyttäytyy uudella tavalla pienimuotoisena, ”söpönä” tai ”herttaisena” rakentamisen tapana, jota kohtaan asukkaiden suhtautuminen voi olla myönteisempää ja voi auttaa heitä näkemään laajemmin täydennysrakentamisen monet ulottuvuudet. Minitalo on myös kestävä kehityksen näkökulmasta kestävää asumista ja rakentamista edistävä täydennysrakentamisen tapa.

Minitaloilmiö laajassa merkityksessään on kasvamassa myös Suomessa vahvasti ja keskustelua aiheen ympärillä käydään mediassa tasaisesti. Aika tulee näyttämään, millä tavoin ja missä määrin minitaloilmiö tulee vaikuttamaan vahvemmin kuntien kaupunkisuunnitteluun. Tällä hetkellä pientaloasuminen on suosittua ja on mielenkiintoista nähdä, millä tavoin asuminen tulee tulevaisuudessa muuttumaan ja mihin suuntaan tämänhetkiset asumispreferenssit muuttavat muotoaan. Asumisen muutos vaikuttaa myös kaupunkisuunnitteluun ja suunnittelun painopisteisiin, joihin huomio tulisi kohdistaa. Miten kaupunkisuunnittelun tulisi muuttua, jotta se pystyy tulevaisuudessa vastaamaan erilaisiin muutoksiin ja kehityskulkuihin?

Nykyisten kehityssuuntien mukaisesti näyttää siltä, että täydennysrakentamisen rooli tulee vahvistumaan osana kaupunkisuunnittelua. Tämä luo haasteita kaupunkisuunnitteluprosessin jatkuvalla kehittämiselle ja suunnittelukäytäntöjen tarkastelulle. On myös todennäköistä, että täydennysrakentamisen paineet pientaloalueita kohtaan tulevat tulevaisuudessa kasvamaan. Tästä syystä näkisin tärkeänä, että pientaloalueiden rooli täydennysrakentamisessa huomioitaisiin vahvemmin ja sen potentiaali nähtäisiin. Omassa tutkimuksessani näkökulma on kiinnittynyt kaupunkisuunnitteluun. Aiheen tarkastelu muissa kunnissa antaisi kattavamman näkemyksen siitä, millä tavoin pientaloalueiden täydennysrakentaminen eri puolilla Suomea nähdään ja miten sitä toteutetaan. Asukasnäkökulman tutkiminen antaisi myös laajempaa ymmärrystä ilmiöstä. On myös hyvä muistaa, että minitalolla on useita eri muotoja, jotka näyttäytyvät eri tavoin asumisen keskustelussa. Näen, että erityisesti minitaloilmiön akateeminen tutkimus saattaa seuraavina vuosina lisääntyä, mikäli ilmiö kasvaa enemmän myös Suomessa.

6 LÄHTEET

- Berg, A., Hildén, M., & Lahti, K. (2014). *Kohti kokeilukulttuuria – Analyysi Jyväskylän resurssiviisaista kokeiluista strategisen kehittämisen työkaluina*. Sitran selvityksiä 77.
- Boeckermann, L., Kaczynski, A., & King, S. (2019). *Dreaming big and living small: examining motivations and satisfaction in tiny house living*. *Journal of Housing and the Built Environment*, 34(1), 61–71.
- Boyko, C., & Cooper, R. (2011). *Clarifying and re-conceptualising density*. *Progress in Planning*, 76(1), 1–61.
- Bäcklund, P., Häkli, J., & Schulman, H. (2002). *Osallisuuden jäljillä*. Teoksessa *Osalliset ja osajat: kansalaiset kaupungin suunnittelussa*. Gaudeamus.
- Dovey, K. (2016). *Urban Design Thinking*. Bloomsbury Academic.
- Devolder, S., & Block, T. (2015). *Transition Thinking Incorporated: Towards a New Discussion Framework on Sustainable Urban Projects*. *Sustainability (Basel, Switzerland)*, 7(3), 3269–3289.
- Enne, O. (2017). *Yksiö puutarhassa*. Diplomityö. Aalto-yliopisto. Saatavilla: <http://urn.fi/URN:NBN:fi:aalto-201706135248> Viitattu 24.5.2021
- Eskola, J., & Suoranta, J. (1998). *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Vastapaino.
- Evans, K. (2018). *Overcoming Barriers to Tiny and Small Home Urban Integration: A Comparative Case Study in the Carolinas*. *Journal of Planning Education and Research*, 739456–.
- Frantzeskaki, N., & Rok, A. (2018). *Co-producing urban sustainability transitions knowledge with community, policy and science*. *Environmental Innovation and Societal Transitions*, 29, 47–51.
- Geels, F. (2004). *From sectoral systems of innovation to socio-technical systems: Insights about dynamics and change from sociology and institutional theory*. *Research Policy*, 33(6), 897–920.
- Geels, F. (2011). *The multi-level perspective on sustainability transitions: Responses to seven criticisms*. *Environmental Innovation and Societal Transitions*, 1(1), 24–40.
- Geels, F.W., & Schot, J.W. (2007). *Typology of sociotechnical transition pathways*. *Res. Policy* 36 (3), 399–417.
- Giddens, A. (1984). *Yhteiskuntateorian keskeisiä ongelmia: toiminnan, rakenteen ja ristiriidan käsitteet yhteiskunta-analyysissä*. Otava.
- Haila, A. (2015) *Ostajaressukat ja osaavat hinnoittelijat*. Teoksessa *Kaikki kotona - Asumisen uudet tuulet*. Gaudeamus.
- Hankamäki, J. (2015). *Sosiaalipsykologian sydän. George H. Mead ja symbolinen interaktionismi sosiaalipsykologian tutkimustraditioissa ja toimijuuden teoriassa*. Sosiaalitieteiden laitos. Helsingin yliopisto. Saatavilla:

<https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/159313/georgehm.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
Viitattu 24.5.2021

Hartikainen, H., & Hetemäki, L. (2008). *Hollannin malli (transition management) ja sen soveltuvuus metsien käytön politiikkaan*. Metlan työraportteja 101. Saatavilla: <http://www.metla.fi/julkaisut/workingpapers/2008/mwp101.htm> Viitattu 22.5.2021.

Hassi, L., Paju, S. & Maila, R. (2015). *Kehitä kokeillen! Organisaation käsikirja*. Helsinki: Talentum.

Helsingin Sanomat. (2021). *Rakentajalle tulee vastuu rakennuksen virheistä, alle 30-neliöisen rakennuksen voisi pystyttää ilman lupaa – Rakentamisen säännöt muuttumassa laajasti ensi vuonna*. Helsingin Sanomat 18.4.2021.

Hennala, L., Linna, P., & Pekkarinen, S. (2008). *Julkisen sektorin innovaatiotoiminnasta*. Teoksessa Innovaatiopolitiikkaa järjestelmien välimaastossa. Lappeenrannan teknillinen yliopisto ja Suomen Kuntaliitto. Acta-julkaisusarja nro 200. 1. painos. Helsinki: Kuntatalon paino. 93–108.

Hynninen, A., Lindfors, A. & Opas, M. (2015). *Valta ja toimijuus*. Teoksessa Askel kulttuurien tutkimukseen. Folkloristiikka, kansantiede ja uskontotiede. Turun yliopisto.

Häkli, J. (1999). *Meta hodos: johdatus ihmismaantieteeseen*. Vastapaino.

Häkli, J. (2002). *Kansalaisosallistuminen ja kaupunkisuunnittelun tiedonpolitiikka*. Teoksessa Osalliset ja osajat: kansalaiset kaupungin suunnittelussa. Gaudeamus.

Häyrynen, S. (2006). *Suomalaisen yhteiskunnan kulttuuripolitiikka*. Minerva.

Ilmonen, M. (2007). *Vetovoimainen kerrostalo*. Teoksessa Kerrostalojen kehittäminen – talotyypiselvitys. Helsingin kaupunkisuunnitteluviraston julkaisuja 2007:10.

Jacobs, J. (1961) *The Death and Life of Great American Cities*. Random House, New York.

Jalkanen, R., Kajaste, T., Kauppinen, T., Pakkala, P., & Rosengren, C. (2017). *Kaupunkisuunnittelu ja asuminen*. Rakennustieto Oy

Jolanki, O., & Kröger, T. (2015). *Onko vanhalla vara valita? Vanhojen ihmisten uudet asumisvaihtoehdot*. Teoksessa Kaikki kotona - Asumisen uudet tuulet. Gaudeamus.

Junnonen, J-M., & Puhto, J. (2013). *Elämänkaariasumisen kehittämisen lähtökohtia*. TIEDE+TEKNOLOGIA 15/2013. Aalto-yliopiston julkaisusarja.

Juntto, A. (2010). *Asumisen historiallinen muutos Suomessa ja polkuriippuvuus*. Teoksessa Asumisen unelmat ja arki - suomalainen asuminen muutoksessa. Gaudeamus Helsinki University Press.

Jäppinen, T. (2011). *Kunta ja käyttäjälähtöinen innovaatiotoiminta*. Tampere University Press.

Kallio, M. (1992) *Lisärakentamisen merkitys alueellisen perusrakennuksen rahoituksessa*. Asuntohallitus, tutkimus- ja suunnitteluosasto 3:1992, Pasilan VALTIMO, Helsinki

Karppi, I., Leino, H., & Jokinen, A. (2015). *Kohti hyväksyttävää tiivistysrakentamista – Kuinka kaupunkisuunnittelussa käytettäviä havainnekuvia katsotaan? Teoksessa Kaikki kotona? - Asumisen uudet tuulet*. Gaudeamus.

Kostiainen, J. (2018). *Kaupungin DMA asettaa lähtökohdan kehittämislle*. Teoksessa *Kaupunkien aikakausi – kaupunkitutkijoiden puheenvuoroja 2020-luvun kaupunkipolitiikasta*. Helsingin kaupungin keskushallinnon julkaisuja 2018:11. Helsingin kaupunki, kaupungin kanslia.

Koverola, H., Lampinen, S., Metsäranta, H., & Saarlo A. (1999). *Eheyttävän rakentamisen esteet esimerkialueena Kouvolan seutu*. Lyyli-raporttisarja 15, Edita, Helsinki

Kronsell, A., & Mukhtar-Landgren, D. (2018). *Experimental governance: the role of municipalities in urban living labs*. *European Planning Studies*, 26(5), 988–1007.

Kuntaliitto. (2019). *Pienimuotoisen täydennysrakentamisen ohjauksen kehittämisen peruskartoitus*. Muistio 20.5.2019. Saatavilla: <https://www.kuntaliitto.fi/sites/default/files/media/file/Pienimuotoinen%20täydennysrakentaminen%2020.6.2019%20Final%20Nettiin.pdf> Viitattu 19.5.2021

Laine, M. (2018). *Kaupunkilaisten aika*. Teoksessa *Kaupunkien aikakausi – kaupunkitutkijoiden puheenvuoroja 2020-luvun kaupunkipolitiikasta*. Helsingin kaupungin keskushallinnon julkaisuja 2018:11. Helsingin kaupunki, kaupungin kanslia.

Laine, M., & Leino, H. (2013). *Strategista suunnittelua vai sirpaleista sijoittelua: täydennysrakentamisen mahdollisuudet kaupunkikeskustassa*. *Kunnallistieteellinen aikakauskirja* 41 (2013): 4, s. 407-422. Helsinki: Kunnallistieteiden yhdistys

Lampinen, S. (2021). *Monisukupolvisen yhteisöllisen asumisen hyvät käytännöt ja solmukohdat - Monisukupolviset asumisyhteisöt tutkimustiedon ja käytännön kokemuksen valossa*. Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus. Harjoitteluraportteja 8. Saatavilla: https://koskeverkko.fi/wp-content/uploads/2021/02/Lampinen_Harjoitteluraportteja-8.pdf Viitattu 22.5.2021

Leino, H., Laine, M., & Ikonen A. K. (2018). *Voiko kaupunki uudistua ketterästi? – kiinnekohtina Helsinki, Tampere ja Seinäjoki*. *Tiede & edistys* 2/2018.

Maankäyttö- ja rakennuslaki 5.2.1999/32.

Maijala, O., & Sairinen, R. (2009). *Eheytämisen toimintapolitiikka*. Teoksessa *Yhdyskuntarakenteen eheyttäminen ja elinympäristön laatu*. Teknillinen korkeakoulu.

MDI Aluekehittämisen konsulttitoimisto. (2019). *Suomessa on 20 vuoden kuluttua vain kolme kasvavaa kaupunkiseutua - Kooste kymmenen kaupunkiseudun väestönkehityksestä vuoteen 2040*. Väestöennuste 2040. Saatavilla: http://www.mdi.fi/content/uploads/2019/02/vaestoennuste2040_yhteen veto.pdf Viitattu 18.5.2021

Mäenpää, P. (2008). *Avara urbanismi – Yritys ymmärtää suomalainen kaupunki toisin*. Teoksessa *Asuttaisiinko toisin? - kaupunkiasumisen uusia konsepteja kartoittamassa*. Teknillinen korkeakoulu.

Nieminen, M., Valovirta, V. & Pelkonen, A. (2011). *Systeemiset innovaatiot ja sosiotekninen muutos*. Kirjallisuuskatsaus. VTT tiedotteita 2593.

Niiranen, V. (2002). *Asiakkaan osallistuminen tukee kansalaisuutta sosiaalityössäkin*. Teoksessa Marginaalit ja sosiaalityö. Jyväskylän yliopisto. Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos.

Norvasuo, M. (2008). *Asumiskonseptien ulottuvuuksia – Lähtökohtia URBA-tutkimushankkeelle*. Teoksessa Asuttaisiinko toisin? - kaupunkiasumisen uusia konsepteja kartoittamassa. Teknillinen korkeakoulu.

Nykänen, V., Lahti, P., Knuuti, A., Hasu, E., Staffans, A., Kurvinen, A., Niemi, O., & Virta, J. (2013). *Asuntoyhtiöiden uudistava korjaustoiminta ja lisärakentaminen*. VTT Technology 97, Espoo, VTT.

Puustinen, S., Mäntysalo, R., & Karppi, I. (2016). *Strateginen eheyttäminen kaupunkiseuduilla – Näkökulmia kestävän maankäytön ja julkisen talouden kysymyksiin*. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 4/2016.

Rauhala, K. (1999). *Näkemyksiä ja kokemuksia eheyttävästä rakentamisesta*. Lyyli-raporttisarja 4. Helsinki: Liikenneministeriö, 1999.

Rotmans, J., Kemp, R., & van Asselt, M. (2001). *More evolution than revolution: transition management in public policy*. Foresight (Cambridge), 3(1), 15–31.

Rotmans, J., & Loorbach, D. (2009). *Complexity and Transition Management*. Journal of Industrial Ecology, 13(2), 184–196.

Saaranen-Kauppinen, A., & Puusniekka, A. (2006). KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Saatavilla: <https://www.fsd.tuni.fi/menetelmaopetus/> Viitattu 18.5.2021

Sairinen, R. (2009). *Yhdyskuntarakenteen eheyttäminen ja elinympäristön laatu*. Teknillinen korkeakoulu.

Santaoja, T. (2004). *Täydennysrakentaminen kaupungin ja asuin ympäristön kehittämisessä*. Helsingin kaupunkisuunnitteluviraston yleissuunnitteluosaston selvityksiä. 2004:3.

Scuttari, A., Volgger, M., & Pechlaner, H. (2016). *Transition management towards sustainable mobility in Alpine destinations: realities and realpolitik in Italy's South Tyrol region*. Journal of Sustainable Tourism, 24(3), 463–483.

Shearer, H. (2019). *Tiny Houses: An Innovative and Sustainable Densification Solution*. In Greening Affordable Housing (1st ed., pp. 208–230). CRC Press.

Shearer, H., & Burton, P. (2019). *Towards a Typology of Tiny Houses*. Housing, Theory, and Society, 36(3), 298–318.

Shearer, H. & Burton, P. (2021). *Tiny houses: movement or moment?* Housing Studies.

Silvonen, J. (2015). *Toiminta ja suhteet – neljä fragmenttia toimijuudesta*. Teoksessa *Toimijuus, ohjaus ja elämänkulku*. Publications of the University of Eastern Finland. Reports and Studies in Education, Humanities, and Theology. 3-15.

Sotarauta, M. (2009). *Kuoliaaksi syleilty innovaatio?* Teoksessa *Kaupungit kurkottavat 2010-luvulle. Näkymiä ja haasteita uudistuvalla kaupunkipolitiikalle*. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja. Alueiden kehittäminen 12/2009. Helsinki: Edita Publishing Oy. 16–31.

Sotarauta, M., Kurikka, H., Kolehmainen, J., & Sopanen, S. (2021). *Toimijuus ja mahdollisuuksien tilat aluekehityksessä – Miten kehittyä vastoin kaikkia oletuksia?* Sente-julkaisuja 35/2021. Tampereen yliopisto.

Staffans, A., Väyrynen, E., Huisko, S., & Melama, S. (2009). *Kumppanuus*. Teoksessa *Oppiva kaupunkisuunnittelu*. Arkkitehtuurin julkaisuja 2009/98. Teknillinen korkeakoulu.

Tampereen kaupunki (2017). *Asunto -ja maapolitiikan linjaukset 2018-2021*. Saatavilla: <https://tampere.cloudnc.fi/download/noname/%7Bb89731a0-1cda-4d94-942b-4a9ee21fc865%7D/2110166> Viitattu 18.5.2021

Tampereen kaupunki (2020). *Kantakaupungin yleiskaava 2040*. Selostus. Saatavilla: https://www.tampere.fi/tiedostot/y/DfxKZ0Se3/Yk2040_Selostus_voimaantulo_20_1_2020.pdf Viitattu 18.5.2021

Thorpe, A. (2018). “*This Land is Yours*”: *Ownership and Agency in the Sharing City*. *Journal of Law and Society*, 45(1), 99–115.

Tuomi, J., & Sarajärvi, A. (2018). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Väyrynen, E., & Smeds, R. (2009). *Yhteinen prosessi*. Teoksessa *Oppiva kaupunkisuunnittelu*. Arkkitehtuurin julkaisuja 2009/98. Teknillinen korkeakoulu.

Wittmayer, J., Avelino, F., van Steenbergen, F., & Loorbach, D. (2017). *Actor roles in transition: Insights from sociological perspectives*. *Environmental Innovation and Societal Transitions*, 24, 45–56.

Wegmann, J., & Chapple, K. (2014). *Hidden Density in Single-Family Neighborhoods: Backyard Cottages as an Equitable Smart Growth Strategy*. *Journal of Urbanism: International Research on Placemaking and Urban Sustainability* 7 (3): 307–329.

Yli-Viikari, A. (2017). *Kokeilun kipinöistä leviävät murrokset: case luomutuotannon kehitys Suomessa*. *Alue & Ympäristö* 45(2), 75–82

Yle. (2021). *Tältä näyttää 14 neliön minitoimisto, jossa ei ole edes vessaa, mutta töitä voi tehdä kävelytallolla – Anu Hentilä ei kaipaa takaisin avokonttoriin*. Yle Uutiset 27.1.2021.

Ympäristöministeriö. (2021). *Tietoa lakiuudistuksesta*. Maankäyttö- ja rakennuslain uudistusta koskeva internet-sivusto. Saatavilla: <https://mrluudistus.fi/tietoa-lakiuudistuksesta/> Viitattu 23.5.2021

LIITE 1. HAASTATTELURUNKO

Tehtäväkuva ja organisaatio

- Kerro hieman omasta työstäsi ja roolistasi kaupungilla - mitä teet ja millaisten asioiden parissa työskentelet? Työtaustasi?
- Millä tavoin työskentelet pientaloalueiden parissa?
 - Kenen kanssa teet eniten yhteistyötä organisaation sisällä / ulkopuoliset toimijat?
 - Miten kuvailisit yhteistyötä?

Pientaloalueiden täydennysrakentaminen

- Miten kuvailisit omin sanoin pientaloalueiden täydennysrakentamista?
- Mikä on kaupungin visio sekä tärkeimmät tavoitteet pientaloalueiden suhteen?
- Millainen rooli pientaloalueilla on kaupungin täydennysrakentamisen suunnitelmassa?
- Mitä myönteistä näet täydennysrakentamisessa?
- Mitkä ovat omasta näkökulmastasi isoimmat haasteet pientaloalueiden täydennysrakentamisessa?

Minitalot

- Mitä ajatuksia minitalo sinussa herättää?
- Miten määrittelisit 'minitalon'?
 - Esimerkiksi koko, ominaisuudet jne.
- Kenelle mielestäsi minitalot ovat?
- Millä tavoin kaupunki suhtautuu minitaloihin?
- Millä tavoin tai kuinka paljon niistä puhutaan osana kaupunkisuunnittelua?
- Mitä hyötyjä näet minitaloissa?
- Mitkä ovat oman näkemyksesi mukaan isoimpia haasteita minitaloihin liittyen?

Asukkaat

- Miten kuvailisit vuorovaikutusta pientaloalueiden asukkaiden kanssa?
- Mikä mielestäsi vuorovaikutuksessa on tärkeää?
- Millaisena näet asukkaiden roolin osana pientaloalueiden kehittämistä/täydentämistä?
- Millaisena näet asukkaiden osallistumisen alueiden kehittämiseen?

Muutoksen toteuttaminen

- Millaisena koet täydennysrakentamiseen liittyvän lainsäädännön tai sääntelyn?
- Millaista sääntelyn tulisi mielestäsi olla / minkä verran sitä tulisi olla?
- Mikä olisi omasta mielestäsi ihannetilanne pientaloalueiden täydennysrakentamista ajatellen ja nimenomaisesti minitalojen suhteen?
 - Mikä on hyvää / millaisten asioiden haluaisit muuttuvan?

Mitä muuta haluaisit vielä sanoa? Haluatko palata vielä johonkin aiheeseen?